

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IV kadencja
Prezcs Rady Ministrów
DPS-44060-30(2)/05

Druk nr 4390
Warszawa, 11 lipca 2005 r.

Pan
Włodzimierz Cimoszewicz
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku.

Przedkładam Informację Rządu Rzeczypospolitej Polskiej

- **o działaniach podejmowanych w 2004 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. KARTA OSÓB NIEPEŁNO-SPRAWNYCH.**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Polityki Społecznej do reprezentowania Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z wyrazami szacunku

(-) Marek Belka

INFORMACJA

Rządu Rzeczypospolitej Polskiej

**o działaniach podejmowanych w 2004 roku
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.**

„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Warszawa, czerwiec 2005 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
1. PRAWO DO DOSTĘPU DO LECZENIA I OPIEKI MEDYCZNEJ, WCZESNEJ DIAGNOSTYKI, REHABILITACJI I EDUKACJI LECZNICZEJ A TAKŻE ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH RODZAJ I STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, W TYM DO ZAOPATRZENIA W PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE, ŚRODKI POMOCNICZE, SPRZĘT REHABILITACYJNY.	13
2. PRAWO DO WSZECHSTRONNEJ REHABILITACJI MAJĄCEJ NA CELU ADAPTACJĘ SPOŁECZNĄ.....	19
3. PRAWO DO NAUKI W SZKOŁACH WSPÓLNIE ZE SWYMI PEŁNOSPRAWNYMI RÓWIEŚNIKAMI, JAK RÓWNIEŻ DO KORZYSTANIA ZE SZKOLNICTWA SPECJALNEGO LUB EDUKACJI INDYWIDUALNEJ.	23
4. PRAWO DO POMOCY PSYCHOLOGICZNEJ, PEDAGOGICZNEJ I INNEJ POMOCY SPECJALISTYCZNEJ UMOŻLIWIAJĄCEJ ROZWÓJ, ZDOBYCIE LUB PODNIESIENIE KWALIFIKACJI OGÓLNYCH I ZAWODOWYCH.....	30
5. PRAWO DO PRACY NA OTWARTYM RYNKU PRACY ZGODNIE Z KWALIFIKACJAMI, WYKSZTAŁCENIEM I MOŻLIWOŚCIAMI ORAZ DO KORZYSTANIA Z DORADZTWA ZAWODOWEGO I POŚREDNICTWA, A GDY NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAN ZDROWIA TEGO WYMAGA – PRAWO DO PRACY W WARUNKACH DOSTOSOWANYCH DO POTRZEB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	32
6. PRAWO DO ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO UWZGLĘDNIAJĄCEGO KONIECZNOŚĆ PONOSZENIA ZWIĘKSZONYCH KOSZTÓW WYNIKAJĄCYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, JAK RÓWNIEŻ UWZGLĘDNIANIA TYCH KOSZTÓW W SYSTEMIE PODATKOWYM.	39
7. PRAWO DO ŻYCIA W ŚRODOWISKU WOLNYM OD BARIER FUNKCJONALNYCH.	45
8. PRAWO DO POSIADANIA SAMORZĄDNEJ REPREZENTACJI SWEGO ŚRODOWISKA ORAZ DO KONSULTOWANIA Z NIM WSZYSTKICH AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	49
9. PRAWO DO PEŁNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM, SPOŁECZNYM, KULTURALNYM, ARTYSTYCZNYM, SPORTOWYM ORAZ REKREACJI I TURYSTYCE ODPOWIEDNIO DO SWYCH ZAINTERESOWAŃ I POTRZEB.	51
Załącznik Nr 1.....	55
Załącznik Nr 2.....	56
Załącznik Nr 3.....	57
Załącznik Nr 4.....	60

Wstęp

Podstawę dla niniejszej Informacji stanowiła ankieta przygotowana przez Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, która została przekazana do wszystkich ministerstw i wybranych urzędów centralnych¹ (łącznie do 28 podmiotów²). Ankieta miała na celu przede wszystkim usystematyzowanie otrzymywanych informacji. Ponadto, chodziło o uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy ankietowane instytucje podejmowały działania w celu uczynienia bardziej dostępnymi dla osób niepełnosprawnych zarówno budynków, jak i wszelkich usług czy realizowanych przez siebie działań. W końcowej części ankiety skupiono się na poszczególnych prawach wskazanych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, w celu zbadania czy, a jeśli tak, to jakie działania resorty podejmują w ramach realizacji tych praw oraz przeanalizowania, na ile resorty rozpoznają dane prawo jako leżące w zakresie własnych obowiązków i zadań.

Większość pytań zawartych w ankiecie odnosiła się do działań zainicjowanych i zrealizowanych w roku 2004. Ogranicza to możliwości szerszej interpretacji danych w kontekście problemu dostępności badanych podmiotów dla osób niepełnosprawnych. Nie mniej uznano, że stworzenie rzetelnego i wszechstronnego narzędzia, które pozwoliłoby w sposób obiektywny i porównywalny zbadać poziom dostosowania administracji rządowej do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych w interesującym nas zakresie, nie jest w chwili obecnej możliwe.

Poszczególne dane przekazane przez resorty posłużyły do opracowania informacji odnoszących się do poszczególnych praw. W tym miejscu natomiast przedstawiona zostanie zbiorowa analiza wyników badania. Zanim to zostanie uczynione, trzeba nadmienić, że niektóre z przekazanych ankiet wymagały wyjaśnień i korekty, co uczyniono po konsultacjach telefonicznych z osobami upoważnionymi do kontaktu. Nieścisłości dotyczyły m.in.:

- opisu stanu obowiązującego przed rokiem 2004 mimo, że w pytaniu zaznaczono wyraźnie, że dotyczy ono działań podjętych lub zainicjowanych w roku 2004;
- odnoszenia się do działań realizowanych przez placówki podległe w przypadku, gdy pytanie odnosiło się wyłącznie do funkcjonowania Ministerstwa/ Urzędu;
- przekazywania informacji nie będących odpowiedzią na zadane pytanie.

Pierwsza część ankiety dotyczyła kwestii dostępności Ministerstw i Urzędów, a dokładniej działań podjętych w roku 2004 w celu jej polepszenia. Uwzględniono tu trzy obszary: środowisko fizyczne, informacja i obsługa klienta. W przypadku pierwszego obszaru pytano wyłącznie o budynki zajmowane przez Ministerstwo/ Urząd oraz ich otoczenie, natomiast w przypadku dwóch pozostałych obszarów uwzględniono, że podjęte przez Ministerstwo/ Urząd działania mogą po części dotyczyć również jednostek podległych.

Tabela 1.

Czy w 2004 roku Ministerstwo/Urząd podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi			
	Tak	Nie	Brak Danych
dla osób z niepełnosprawnością ruchową	11	15	1
dla osób z niepełnosprawnością wzroku	1	26	0
dla osób z niepełnosprawnością słuchu	1	26	0
dla osób z upośledzeniem umysłowym	0	27	0
inne działania	0	27	0

¹ Lista ankietowanych instytucji znajduje się w Załączniku nr 1.

² Ankietę przesłano do 28 instytucji, natomiast 27 z nich odpowiedziało.

Zdecydowanie najwięcej uczyniono w ramach likwidacji barier związanych ze środowiskiem fizycznym. Należy przypomnieć, że dostępne środowisko fizyczne rozumiane było jako „budynki zajmowane przez Ministerstwo/Urząd oraz ich otoczenie dostosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub wyposażone w specjalne urządzenia ułatwiające osobom niepełnosprawnym bezpieczne, wygodne i swobodne poruszanie się i funkcjonowanie w budynku i jego otoczeniu”.

Prawie wszystkie z podjętych działań nakierowane były na osoby z niepełnosprawnością ruchową. Po pięć z badanych instytucji wskazało, że w roku 2004 utworzono lub oznakowano miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych oraz dostosowano wejścia do budynku, np. budując pochylnię czy podjazdy, instalując drzwi przesuwne. W kilku przypadkach wymieniono również montaż specjalnych poręczy lub barierek podciągowych przy schodach, instalację transporterów schodowych lub podnośników oraz dostosowanie toalet. Ponadto, w pojedynczych przypadkach udzielono odpowiedzi, że w budynku zamontowano specjalne windy oraz dokonano przebudowy dziedzińca w celu niwelacji krawężników na ciągach komunikacyjnych.

Warto przy tym zauważyć, że niektóre z tych działań miały również pozytywny wpływ na dostępność środowiska dla osób z innymi niepełnosprawnościami, w szczególności dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Natomiast tylko w jednej ankiecie wskazano, że zostały podjęte działania specyficznie nakierowane na podniesienie poziomu dostępności budynku dla osób z niepełnosprawnością wzroku - instalacja przycisków z oznaczeniami alfabetu Braille’a w windach oraz zastosowanie systemu sygnalizacji dotykowej. Podobnie tylko raz stwierdzono podjęcie działań adresowanych do osób z niepełnosprawnością słuchu. Było to poprawienie systemu oznakowania wewnątrz budynków poprzez wprowadzenie dodatkowych tabliczek informacyjnych, kierujących przybywające osoby do poszczególnych sal konferencyjnych i do gabinetów kierownictwa resortu oraz uzupełniono inne informacje porządkowe, usprawniające wewnętrzną komunikację niewerbalną.

Ponadto, badane instytucje informowały również o dostosowaniach budynków i otoczenia w jednostkach podległych, co zostało uwzględnione w dalszej analizie. Nie wzięto natomiast pod uwagę – zarówno w tej części, jak i w pozostałych – komentarzy na temat planów przygotowywanych pod tym kątem.

Kolejnym obszarem zainteresowania była dostępność informacji, czyli „taki proces informowania społeczeństwa o roli, zadaniach oraz wynikach prac Ministerstwa/Urzędu, który uwzględnia specyficzne potrzeby komunikacyjne i poznawcze osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że tylko trzy z badanych podmiotów podjęły w 2004 roku działania w rzeczywisty sposób poprawiające dostępność informacji. Deklaracje głoszące, że działalność informacyjna prowadzona przez instytucję jest dostępna dla wszystkich lub – jak w przypadku obszaru „dostępna obsługa klienta” – że „zawsze w razie potrzeby wyznaczony pracownik danego Departamentu może zaoferować pomoc danej osobie (niezależnie od rodzaju niepełnosprawności) w załatwieniu sprawy w Urzędzie” i podobne nie zostały uwzględnione. Dodać przy tym należy, że wskazywały one raczej na brak zrozumienia dla specyficznych potrzeb determinowanych właśnie przez rodzaj niepełnosprawności, niż były reakcją na te potrzeby.

W dwóch ministerstwach udostępniono stronę internetową, której struktura umożliwia korzystanie z niej osobom niewidomym lub niedowidzącym. Natomiast w jednym z urzędów uruchomiono bezpłatną infolinię, która stanowi udogodnienie zarówno dla osób z niepełnosprawnością ruchu, jak i z niepełnosprawnością wzroku, a także przygotowywano programy informacyjne emitowane później w radio oraz zamieszczane w Internecie.

Zarówno nikły procent działań podjętych w tym obszarze, jak i komentarze zawarte w niektórych ankietach pokazują, że w zakresie dostępności informacji dla osób

niepełnosprawnych konieczne jest podjęcie intensywnych kroków nie tylko w celu zbudowania nowych lub rozpowszechnienia istniejących standardów i narzędzi polepszających dostępność, ale również oddziaływanie na świadomość i uzmysłowienie, że podejmowanie działań standardowych jest daleko niewystarczające. Niektóre rodzaje niepełnosprawności utrudniają, a czasem nawet uniemożliwiają korzystanie z informacji w standardowej formie i nawet szeroko rozumiana życzliwość urzędników i otwartość na klienta nie jest w stanie tu pomóc. Aby przekazać informacje osobom z sensoryczną i intelektualną niepełnosprawnością konieczne są alternatywne formy komunikowania się.

Przechodząc do trzeciego z obszarów zainteresowania, czyli dostępnej obsługi klienta, która rozumiana była jako „taki proces bezpośredniego kontaktu z klientem oraz udostępnianie mu takich produktów i usług, które uwzględniają lub są specjalnie dostosowane do specyficznych potrzeb motorycznych, komunikacyjnych i poznawczych osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”, należy przypomnieć, że 2/5 ankietowanych instytucji przedsięwzięło w 2004 roku inicjatywy, które ułatwią osobom niepełnosprawnym dostęp do zajmowanych przez ministerstwa lub urzędy budynków. Ponadto, siedem instytucji wskazało, że również w placówkach podległych dokonywano likwidacji barier architektonicznych. Działania te miały na pewno pozytywny wpływ na jakość obsługi klienta niepełnosprawnego. Oprócz tych zmian w czterech ankietach wymieniono inne, które miały poprawić dostępność w obszarze obsługi klienta. W jednym z ministerstw uruchomiono stanowisko zajmujące się rozpatrywaniem wniosków przekazywanych za pomocą poczty elektronicznej. Pozostałe działania realizowane były w jednostkach podległych i były to: szkolenia z języka migowego dla pracowników (w dwóch przypadkach), szkolenia dla pracowników ochrony, którzy mają za zadanie wprowadzić do urzędu osoby niepełnosprawne i odpowiednio nimi pokierować, obsługa klienta w domu, uruchomienie stanowiska do obsługi osób niepełnosprawnych.

Niestety tylko dwie instytucje podjęły działania w celu lepszego rozpoznania potrzeb osób niepełnosprawnych i możliwości ich zaspokojenia w omówionym powyżej zakresie. Jedno z ministerstw opracowało „Raport o stanie techniczno-lokalowym oraz o zadaniach inwestycyjnych jednostek organizacyjnych podległych Ministerstwu”. W raporcie dokonano analizy potrzeb budowlano-rzeczowych w świetle obowiązujących aktualnie norm budowlanych, w tym przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych pod kątem dostosowania obiektów do korzystania przez te osoby. Natomiast jeden z urzędów ankietuje klientów zewnętrznych i w ten sposób również osoby niepełnosprawne mają możliwość zgłosić swoje potrzeby. Rozwiązanie to wydaje się szczególnie godne uwagi, gdyż jest procedurą umożliwiającą zgłaszanie uwag odnośnie funkcjonowania urzędu, ale jednocześnie pojawia się pytanie, czy ankietę jest udostępniana w formatach uwzględniających szczególne potrzeby poznawcze i komunikacyjne osób niepełnosprawnych, np. osób niewidomych lub upośledzonych umysłowo.

W sześciu ankietach udzielono pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy w Ministerstwie/Urzędzie jest komórka lub stanowisko odpowiedzialne za działania dotyczące osób niepełnosprawnych. W dwóch przypadkach dotyczyło to komórek, których zakres kompetencji obejmował wyłącznie sprawy osób niepełnosprawnych: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Polityki Społecznej i Wydział Kształcenia Specjalnego (Departament Kształcenia Ogólnego i Specjalnego) w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu. W przypadku czterech pozostałych podmiotów zadania związane z osobami niepełnosprawnymi stanowiły część obowiązków poszczególnych komórek lub konkretnych stanowisk.

W części pierwszej ankiety zapytano również o zatrudnienie. O ile informacje na temat zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ankietowanych podmiotach zebrano prawie od wszystkich, to już dane na temat placówek podległych, ze względu na trudności w ich

zebraniu, przekazano tylko w około 3/5 przypadków, a i wtedy były one dość często niepełne. Dlatego wskaźniki odnoszące się do jednostek podległych należy traktować jako szacunkowe.

Tabela 2. Procent zatrudnionych osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie zatrudnionych według miejsca zatrudnienia

	osoby	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu
Ministerstwo/ Urząd	0,82 %	0,72 %
Jednostki podległe	0,87 %	0,81 %

Jak widać w Tabeli 2 poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w badanych podmiotach jest bardzo niski – nie osiąga nawet 2% poziomu (docelowo w 2008 r. wskaźnik zatrudnienia powinien wynosić 6%) wyznaczonego dla państwowych jednostek organizacyjnych będących jednostkami budżetowymi w *ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.)*³. Z drugiej jednak strony trzeba zauważyć specyficzny charakter struktury zatrudnienia ze względu na stopień niepełnosprawności. O ile w placówkach podległych rozkład ten był zbliżony do rozkładu w grupie populacji pracujących osób niepełnosprawnych, a nawet można powiedzieć o wzmocnionej tendencji do częstszego zatrudniania osób z umiarkowanym lub lekkim stopniem niepełnosprawności, to w przypadku ministerstw i urzędów sytuacja ta wygląda zupełnie inaczej. Najwięcej, bo ponad połowę zatrudnionych stanowiły tu osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, natomiast reszta w stosunku 4:1 przypadła osobom z lekkim i znacznym stopniem niepełnosprawności. Podsumowując, dla struktury zatrudnienia w ministerstwach i urzędach według stopnia niepełnosprawności charakterystyczny jest dominujący udział osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz relatywnie wysoki udział osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Tabela 3. Zatrudnione osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności

		stopień niepełnosprawności		
		znaczny	umiarkowany	lekki
Ministerstwo/ Urząd	osoby	10,8%	52,7%	36,6%
	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	10,6%	52,9%	36,4%
Jednostki podległe	osoby	3,3%	34,1%	62,6%
	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	3,6%	34,7%	61,7%
Pracujące osoby niepełnosprawne w Polsce według stopnia niepełnosprawności (2004 średniorocznie; Źródło danych: BAEL GUS)		7,3%	29,8%	63,0%

Druga część ankiety odnosiła się do zadań statutowych ministerstw i urzędów. Pytano, czy realizowane w ramach ich właściwości działania odnoszące się do ogółu obywateli są tak zaprojektowane, by eliminować lub minimalizować potencjalne trudności osób niepełnosprawnych w czerpaniu korzyści z tych działań. Odpowiedzi na to pytanie miały m.in. pokazać na ile administracja rządowa wypełnia swoje zadania zgodnie z zasadą niedyskryminacji i tym samym przyczynia się do budowania społeczeństwa otwartego i zintegrowanego. Z punktu widzenia administracji proces budowania takiego społeczeństwa

³ 2% wskaźnik osiągnęły: Ministerstwo Polityki Społecznej (3,82%) i jednostki organizacyjne ZUS (2,2%).

nie może być postrzegany wyłącznie przez pryzmat likwidacji barier architektonicznych lub sprowadzany do pomocy w indywidualnych i szczególnych przypadkach, ale winien być oparty na włączeniu polityki wobec osób niepełnosprawnych w całokształt zadań, za które odpowiedzialny jest cały rząd.

Pięć spośród badanych podmiotów zasygnalizowało, że niektóre z ich działań uwzględniały specyficzne problemy, na które mogą się natknąć osoby niepełnosprawne. W dwóch przypadkach chodziło o udostępnienie źródła informacji lub wiedzy w formacie dostępnym dla osób z niektórymi rodzajami niepełnosprawności: biblioteka internetowa, publikacja wraz z nagraniem audio. Kolejne dwa polegały na zapewnieniu osobom niepełnosprawnym odpowiednich warunków lub asysty w trakcie ich udziału w pewnych działaniach realizowanych statutowo przez dany resort wobec indywidualnych osób. Ponadto, jeden z urzędów zmodyfikował swoje procedury kontrolne tak, że uwzględniały one problematykę związaną z dostosowaniem kontrolowanych jednostek do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Jednym z ważnych czynników, który z jednej strony wskazuje na to, że dana instytucja dostrzega specyficzne problemy osób niepełnosprawnych, a z drugiej strony pomaga adekwatnie na te potrzeby odpowiadać, jest wiedza na temat liczby osób niepełnosprawnych będących beneficjentami działań realizowanych przez ministerstwo lub urząd w ramach swojej właściwości. Zgodnie z relacjami zawartymi w ankietach informacje takie posiadało pięć instytucji. W większości przypadków była to informacja o liczbie odbiorców świadczeń lub usług realizowanych przez dany resort. W jednej z ankiet urząd poinformował, że posiada dane na temat projektów organizacji pozarządowych, których odbiorcami były osoby niepełnosprawne, a które to projekty były dofinansowane przez urząd w ramach konkursów otwartych.

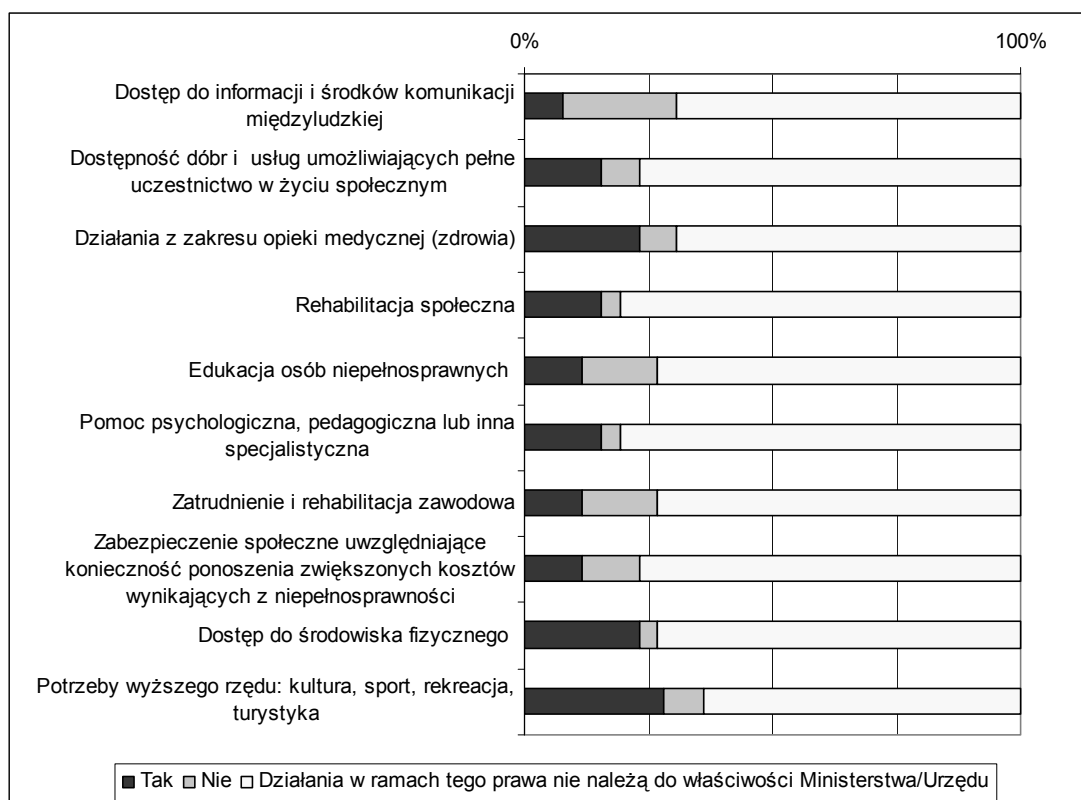
Ostatnia część ankiety dotyczyła tych działań ministerstw i urzędów, które w sposób specyficzny odnosiły się do sytuacji osób niepełnosprawnych lub były do nich bezpośrednio skierowane. Wyróżnione w kwestionariuszu obszary działań wynikały z zapisów Karty Praw Osób Niepełnosprawnych, która określa prawa osób niepełnosprawnych będące przedmiotem szczególnej uwagi. Zostały one skonstruowane następująco:

- Dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej*)
- Dostępność dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym (*Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym*)
- Działania z zakresu opieki medycznej (zdrowia) (*Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny*)
- Rehabilitacja społeczna (*Prawo do dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną*)
- Edukacja osób niepełnosprawnych (*Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej*)
- Pomoc psychologiczna, pedagogiczna lub inna specjalistyczna (*Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych*)
- Zatrudnienie i rehabilitacja zawodowa (*Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa*)

zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych)

- Zabezpieczenie społeczne uwzględniające konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności (*Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym*)
- Dostęp do środowiska fizycznego (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do środowiska fizycznego, w tym: dostęp do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu*)
- Potrzeby wyższego rzędu: kultura, sport, rekreacja, turystyka (*Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb*)

Wykres 1. Czy w ramach właściwości Ministerstwa/ Urzędu w roku 2004 realizowane były działania/programy/ inicjatywy, których realizacja dotyczyła prawa osób niepełnosprawnych do:

Średnio około 1/4 badanych instytucji rozpoznawała dane prawo jako przynależne do zakresu swoich właściwości, ale tylko 3/5 z nich podejmowało działania ukierunkowane na urzeczywistnienie tego prawa. Najwięcej przedsięwzięć zostało zrealizowanych w ramach Działań z zakresu opieki medycznej, Potrzeb wyższego rzędu oraz Dostępu do środowiska fizycznego. Trzeba jednak zauważyć, że w przypadku tego ostatniego obszaru, nie wszystkie podmioty, które wcześniej wykazały, że w 2004 roku podjęły działania w celu zwiększenia dostępności środowiska fizycznego, zaznaczyły odpowiedź pozytywną w pytaniu „Czy w ramach właściwości Ministerstwa/ Urzędu w roku 2004 realizowane były działania/programy/ inicjatywy, których realizacja dotyczyła prawa osób niepełnosprawnych do **Dostępu do środowiska fizycznego**(...)?”, a jednocześnie tylko w jednym przypadku wymieniono inicjatywę wykraczającą poza likwidację barier architektonicznych w instytucji lub jednostkach jej podległych. Chodziło tu o przetłumaczenie i rozesłanie przez ministerstwo

– zajmujące się ustawowo m.in. transportem publicznym i zagospodarowaniem przestrzennym – projektu przewodnika Dobrych Praktyk „Transport przyjazny dla osób z upośledzeniem narządów ruchu” do zainteresowanych jednostek resortu.

Przyczyną powodzenia obszaru związanego z zaspokojeniem potrzeb wyższego rzędu jest prawdopodobnie różnorodność aktywności życiowych, które kryją się za tym hasłem. Obejmuje ono: kulturę, sport, rekreację i turystykę. Zadania w ramach sportu realizowały dwa ministerstwa. Były to bardzo różnorodne działania, kompleksowe i skierowane do różnych grup wiekowych oraz osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Działania związane z turystyką podjęły trzy instytucje, a polegały one głównie na popularyzacji turystyki i czynieniu jej bardziej dostępną dla osób niepełnosprawnych. Pięć podmiotów wykazało w ankiecie przedsięwzięcia o charakterze rekreacyjnym, które najczęściej skierowane były do dzieci i młodzieży. Potrzeby związane z kulturą uwzględniły w swych działaniach trzy instytucje. Polegały one przede wszystkim na ułatwianiu osobom niepełnosprawnym dostępu do kultury oraz na wspieraniu i promocji twórczości tej grupy społecznej.

Działania z zakresu opieki medycznej są najbardziej tradycyjnymi formami aktywności wobec i dla osób niepełnosprawnych i dlatego działania z tego obszaru znalazły się w gronie najczęściej realizowanych. W roku 2004 zrealizowano zadania związane z: rehabilitacją leczniczą, zaopatrzeniem w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze i leczeniem uzdrowiskowym, opieką paliatywno-hospicyjną, edukacją w zakresie problematyki niepełnosprawności, edukacją zdrowotną oraz diagnostyką i profilaktyką zdrowotną.

Jeśli chodzi o działania związane z informacją i komunikacją międzyludzką, to charakterystyczne jest, że z ośmiu podmiotów, które poczuwały się do obowiązku realizacji zadań w tym zakresie, tylko dwa faktycznie je podjęły. W jednym przypadku chodziło o upowszechnianie wiedzy o problematyce osób niepełnosprawnych wśród samych niepełnosprawnych, pracodawców oraz ogółu społeczeństwa, natomiast w przypadku drugiej instytucji przeprowadzono kontrolę procesu świadczenia usług z zakresu komunikacji w celu sprawdzenia dostępu do nich dla osób niepełnosprawnych zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Paradoksalna sytuacja nastąpiła w przypadku „*Prawa do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym*”. Jest to prawo na tyle ogólne, że dotyczy ono właściwie każdej formy działalności badanych ministerstw i urzędów⁴, o ile oczywiście odejdzie się od podejścia przypisującego sprawy osób niepełnosprawnych wyłącznie kompetencjom specjalnych resortów, na rzecz stanowiska, że wszelkie plany i działania władz powinny uwzględniać aspekty dotyczące niepełnosprawności. Ograniczenia funkcjonalne, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność, stanowią zasadniczą barierę, często niemożliwą do samodzielnego pokonania. Dlatego też, wszelkie działania mające na celu zniesienie tych ograniczeń, w tym działania zmierzające zarówno do zapewnienia osobom niepełnosprawnym korzystania z powszechnie dostępnych dóbr i usług, jak również do umożliwienia rzeczywistego korzystania z przysługującym im praw, ulg i uprawnień, stanowią klucz do rozwiązania wielu problemów, które osoby niepełnosprawne napotykają w codziennej egzystencji. Niestety blisko 3/4 badanych instytucji uznała, że działania w ramach powyższego prawa nie należą do ich właściwości. Pokazuje to, jak daleko jesteśmy od zasady mainstreamingu, rozumianej właśnie jako włączanie rozwiązań dotyczących niepełnosprawności w główny nurt polityki oraz dzielenie odpowiedzialności za te rozwiązania przez cały rząd.⁵

Skomentowane powyżej prawa oraz pozostałe zostaną szerzej omówione w dalszej części poświęconej poszczególnym prawom.

⁴ Prawo to nie zostało wyodrębnione w części szczegółowej w *Informacji*.

⁵ Załącznik nr 2.

Podsumowując ostatnią część ankiety należy zauważyć, że czternaście spośród 27 ankietowanych ministerstw i urzędów w roku 2004 realizowała działania, programy lub inicjatywy, które dotyczyły któregoś z praw zawartych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, ale jednocześnie tylko pięć z nich konsultowało te przedsięwzięcia z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne, a dziewięć próbowało lepiej rozpoznać specyficzne potrzeby w tym zakresie. Z zawartych w ankietach opisów wynika, że większość tych zadań polegała na czynnościach kontrolnych, które w pewnych aspektach odnosiły się również do osób niepełnosprawnych lub sprowadzały się do mniej lub bardziej formalnych spotkań z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne.

Przed szczegółowym omówieniem poszczególnych praw, warto zapoznać się z niektórymi danymi statystycznymi dotyczącymi osób niepełnosprawnych.

W świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła w momencie badania 5.457 tys. osób, przy czym prawne potwierdzenie niepełnosprawności posiadało 4.450 tys. osób, w tym 4.326 w wieku 15 lat i więcej. Ta ostatnia liczebność jest zbliżona do liczebności otrzymanej z kwartalnego badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL), w analogicznym okresie tj. w II kw. 2002 r., stwierdzono w tym badaniu 4.332 tys. osób niepełnosprawnych prawnie w tym wieku. Według BAEL średnia liczebność osób niepełnosprawnych w tym wieku wyniosła w 2002 r.⁶ – 4.298 tys., z czego 2.555 tys. to osoby w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata), zaś w 2003 r., tak jak i następnie w 2004 r., liczebności zidentyfikowanych osób niepełnosprawnych okazały się niższe i wynosiły odpowiednio 4.175 tys. i 2.462 tys. osób w 2003 r., a w roku 2004 4.167 tys. i 2.458 tys. osób.

W okresie 1993 - 2003 zarówno liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej, jak i częstość niepełnosprawności prawnej, osiągnęły najwyższy poziom w 1997 r.: 4.608 tys. i 15,6%, a w następnych latach systematycznie spadały do 4.167 tys. osób i 13,4% w 2004 r.

W roku 2004 częstość niepełnosprawności prawnej wśród osób w wieku 15 lat i więcej była nieco wyższa wśród mężczyzn (13,7%) niż wśród kobiet (13,1%).

Ogólna częstość niepełnosprawności prawnej wśród osób w wieku 15 lat i więcej jest w Polsce od lat wyższa wśród mieszkańców wsi niż wśród mieszkańców miast. W 2004 r. częstość niepełnosprawności prawnej na wsi wyniosła 14,5%, a w miastach 12,7%.

Struktura populacji osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności nie zmieniła się istotnie w ostatnich latach. W 2004 r. 22,5% osób niepełnosprawnych w tym wieku miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne)⁷. Udział osób posiadających orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (lub równoważne)⁸ był wyraźnie wyższy - 35,7%, a udział osób posiadających orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (lub równoważne)⁹ najwyższy - 41,8%.

Zróznicowanie według stopnia niepełnosprawności widoczne jest w przypadku porównania struktury osób niepełnosprawnych według płci (wśród kobiet większy jest udział osób o znacznej niepełnosprawności) oraz według miejsca zamieszkania (wśród mieszkańców wsi wyraźnie więcej jest osób o lekkiej niepełnosprawności).

⁶ Dane z badania BAEL. GUS – średnioroczne

⁷ I grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w połączeniu z uprawnieniem do zasiłku.

⁸ II grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy.

⁹ III grupa inwalidztwa lub częściowa niezdolność do pracy lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym bez uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego.

Osoby niepełnosprawne cechują się wyraźnie słabszym wykształceniem niż osoby sprawne. W 2004 r. aż 72,2% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej nie miało wykształcenia średniego, podczas gdy 53,0% wśród osób sprawnych. Jedynie 4,8% osób niepełnosprawnych w tym wieku miało wykształcenie wyższe, gdy wśród osób sprawnych odsetek ten wynosił 13,2%. Wykształcenie pracujących osób niepełnosprawnych (6,4% z wykształceniem wyższym i 26,3% ze średnim¹⁰) jest korzystniejsze niż ogółu osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w przypadku pracowników najemnych (9,5% z wykształceniem wyższym i 37,2% ze średnim), jednak jest istotnie niższe w porównaniu z pracującymi osobami sprawnymi.

Dane dotyczące osób niepełnosprawnych zawiera Załącznik Nr 3 do niniejszej *Informacji*.

¹⁰ Średni poziom wykształcenia obejmuje wykształcenie: policealne, średnie zawodowe, średnie ogólnokształcące.

1. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Przysługujące każdej osobie niepełnosprawnej prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej stanowi rozwinięcie konstytucyjnej zasady ochrony zdrowia. Konstytucja przyznając każdemu obywatelowi prawo do ochrony zdrowia, pozwala na stworzenie szeroko rozwiniętego systemu ubezpieczeń zdrowotnych, a także systemu opieki zdrowotnej, który obejmuje osoby niezależnie od wieku, zawodu, czy wykonywanej pracy. System ochrony zdrowia pozwala każdemu, a więc również osobie niepełnosprawnej, na bezpłatną opiekę lekarską. Konstytucyjne umocowanie tego prawa zobowiązuje władze publiczne do zapewnienia każdemu, niezależnie od jego sytuacji materialnej, równego dostępu do świadczeń publicznej służby zdrowia. W roku 2004 osoby niepełnosprawne korzystały ze swego konstytucyjnego uprawnienia na podstawie – obowiązujących do 30 września tego roku - przepisów *ustawy z dnia 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia (Dz. U. Nr 45, poz. 391, z późn.zm.)*, którą z dniem 1 października 2004 r. zastąpiła *ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. Nr 210, poz. 2135)*. Postanowienia obydwu aktów prawnych gwarantowały osobom niepełnosprawnym prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, które zmierzały do zachowania zdrowia, zapobiegania chorobom i urazom, a także wczesnego wykrywania chorób, leczenia i pielęgnacji oraz zapobiegania niepełnosprawności i jej ograniczaniu.

Natomiast podstawowa i specjalistyczna opieka zdrowotna dla osób z zaburzeniami psychicznymi w formie pomocy doraźnej, ambulatoryjnej, dziennej szpitalnej i środowiskowej oraz w domach pomocy społecznej realizowana była - zgodnie z art. 5 *ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.)* – w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej.

Działania Ministerstwa Zdrowia, jako organu odpowiedzialnego za realizację polityki zdrowotnej państwa, koncentrowały się przede wszystkim wokół zagadnień legislacyjnych¹¹, tworzących ramy prawne dla funkcjonowania systemu. Szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych uwzględnione zostały m.in. w pracach nad:

- *ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych*. W ustawie wprowadzone zostały rozwiązania ostatecznie przesądzające, że w zakresie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze obowiązywać będzie „system otwarty”. Zapewnia on lepszy dostęp do przedmiotów i środków pomocniczych – pacjent w tym systemie jest ostatecznym podmiotem dokonującym wyboru. Z drugiej strony zwiększanie konkurencyjności powinno pozwolić na polepszenie jakości dostarczanego sprzętu i zmniejszania cen.

- *rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 roku w sprawie limitu cen dla wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych (Dz. U. Nr 275, poz. 2732, z późn. zm.)*.

- *rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 roku w sprawie wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi*

¹¹ Akty prawne służące realizacji poszczególnych praw, ich uzupełnienia i zmiany dokonane w 2004 r. zostały opisane w Załączniku Nr 4.

i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w cenie nabycia, podstawowych kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi podlegającymi naprawie w zależności od wskazań medycznych oraz wzoru zlecenia na zaopatrzenie w te wyroby i środki (Dz.U. Nr 176, poz. 2739).

Obok działań legislacyjnych Ministerstwo Zdrowia w roku 2004 dofinansowywało zadania realizowane przez organizacje pozarządowe w zakresie:

- 1) edukacji obejmującej problematykę niepełnosprawności (profilaktyka i rehabilitacja) oraz kształtowania umiejętności udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym i przewlekle chorym, prowadzone dla osób:
 - opiekujących się bezpośrednio osobami niepełnosprawnymi (w szczególności: rodziców innych członków rodzin, opiekunów osób niepełnosprawnych);
 - asystentów osób niepełnosprawnych;
 - wolontariuszy,
- 2) prowadzenia różnych form działań, mających na celu nabywanie, podtrzymanie i rozwijanie umiejętności zwiększających szansę lepszego funkcjonowania psychospołecznego, kierowanych zwłaszcza do osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych,
- 3) edukacji zdrowotnej, rozwiązywania problemów zdrowotnych i kształtowania zachowań prozdrowotnych.

Działania Narodowego Funduszu Zdrowia podejmowane w stosunku do osób niepełnosprawnych obejmowały przede wszystkim rehabilitację leczniczą, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i lecznicze środki techniczne oraz leczenie uzdrowiskowe.

Rehabilitacja lecznicza finansowana przez Narodowy Fundusz Zdrowia miała na celu pomoc osobom niepełnosprawnym. W ramach świadczeń rehabilitacyjnych kontraktowana była rehabilitacja w warunkach domowych, którą Fundusz sfinansował w 2004 r. Głównym celem jej działania było sprawowanie opieki nad pacjentem przebywającym w domu. Rehabilitacją w warunkach domowych powinny być objęte osoby, które ze względu na stopień niepełnosprawności nie mogą dotrzeć do placówek lecznictwa ambulatoryjnego, a wymagają rehabilitacji.

Fundusz kontraktował również rehabilitację specjalistyczną nie sklasyfikowaną odrębnie. Jest to rehabilitacja osób niedowidzących i niewidomych, rehabilitacja narządu słuchu i mowy, rehabilitacja ręki, rehabilitacja dzieci z wadami twarzoczaszki, z zaburzonym rozwojem psychomotorycznym, rehabilitacja po mastectomii i inne. Rehabilitacja ta prowadzona była w sytuacjach, kiedy stan zdrowia pacjenta wymagał kompleksowej pomocy, a niemożliwe było korzystanie przez pacjenta ze świadczeń w warunkach ambulatoryjnych. Rehabilitacja specjalistyczna nie sklasyfikowana odrębnie wymagała pozytywnie zaopiniowanego przez konsultanta wojewódzkiego szczegółowego programu rehabilitacji, opracowanego specjalnie dla grupy osób z określonym schorzeniem lub wybranym rodzajem niepełnosprawności.

Z myślą o ułatwieniu osobom niepełnosprawnym dogodnego dostępu do punktów zaopatrujących ubezpieczonych **w sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze**, od 2004 roku w całym kraju wprowadzono tzw. „system otwarty”. Podstawowym jego założeniem było to, iż ubezpieczony po otrzymaniu odpowiedniego zlecenia wystawionego przez lekarza oraz po potwierdzeniu go przez Oddział Funduszu, mógł je zrealizować u dowolnego, wybranego przez siebie, producenta lub dystrybutora – sprzedawcy. Ma to szczególne znaczenie dla osób niepełnosprawnych, dla których dotarcie do niektórych punktów było bardzo utrudnione.

Określenie precyzyjnej skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w roku 2004 nie jest jednak możliwe, ponieważ Fundusz posiada informacje na temat całkowitej liczby osób zgłoszonych do

ubezpieczenia zdrowotnego, czyli ubezpieczonych obowiązkowo i dobrowolnie, która na koniec roku 2004 wynosiła 37 909 915 osób. Są to informacje, które zgodnie z *ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego przesyłają do Narodowego Funduszu Zdrowia. Dlatego też, informacje o wysokości środków przeznaczonych przez Fundusz na rehabilitację leczniczą, leczenie uzdrowiskowe i zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i lecznicze środki techniczne odnoszą się do całej populacji świadczeniobiorców.

Wysokość środków wydatkowanych ogółem (dla wszystkich ubezpieczonych) w latach 2003 i 2004 na realizację poszczególnych świadczeń zdrowotnych

	2003 rok (w tys. zł)	2004 rok (w tys. zł)
Rehabilitacja lecznicza	506 841, 87	814 606, 01
Lecznictwo uzdrowiskowe	329 856, 38	324 231,86
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i lecznicze środki techniczne	360 140, 93	386 425,15

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w 2004 r. realizował zadania określone w art. 55, 57 i 69 *ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. (Dz. U. Nr 137, poz. 887, z późn .zm.)*, dotyczące prewencji rentowej oraz zadania określone w art. 37 *ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. Nr 199, poz. 1673)* - w zakresie prewencji wypadkowej. Zadania w zakresie kierowania ubezpieczonych na rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne realizowano na podstawie *rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz. U. Nr 131, poz. 1457)*.

W 2004 r. Zakład prowadził w ramach prewencji rentowej rehabilitację leczniczą osób ze schorzeniami narządu ruchu, układu krążenia, układu oddechowego i schorzeniami psychosomatycznymi w systemie stacjonarnym oraz osób ze schorzeniami narządu ruchu w systemie ambulatoryjnym.

Wszystkie wydane w 2004 r. orzeczenia o potrzebie rehabilitacji, o których informacje przekazano do Departamentu Prewencji i Rehabilitacji ZUS, stały się podstawą do skierowania ubezpieczonych do 41 ośrodków rehabilitacyjnych prowadzących rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej ZUS, z którymi Zakład współpracował na podstawie umów zawartych w 2003 i 2004 roku. Rehabilitację leczniczą w ramach tej prewencji ukończyło w 2004 roku 53.245 osób, natomiast w roku 2003 – 64.351 osób ubezpieczonych. Prowadzony przez ZUS program rehabilitacji leczniczej obejmował wszystkie niezbędne procedury diagnostyczne, lecznicze i rehabilitacyjne, a także program rehabilitacji psychologicznej, naukę zasad prawidłowego żywienia oraz zespół działań edukacyjnych z zakresu promocji zdrowia.

Liczba osób ubezpieczonych poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2002 - 2004 z uwzględnieniem profilu schorzenia

Liczba ubezpieczonych poddanych rehabilitacji			Profil schorzenia	System rehabilitacji
w 2002 r.	w 2003 r.	w 2004 r.		
42.444	42.157	35.766	narząd ruchu	stacjonarny
14.601	13.050	9.985	układ krążenia	stacjonarny
4.721	4.880	3.121	układ oddechowy	stacjonarny
-	-	144	schorzenia psychosomatyczne	stacjonarny
4.075	4.264	4.229	narząd ruchu	ambulatoryjny

Na realizację programu rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w roku 2004 wydatkowano 75.429.021,02 zł.

Ubezpieczeni skierowani na rehabilitację leczniczą uzyskali refundację kosztów dojazdu. Na ten cel wydatkowano 2.381.347,69 zł.

Zakład poniósł również koszty opłaty miejscowej za ubezpieczonych przebywających na rehabilitacji leczniczej w niektórych ośrodkach rehabilitacyjnych na łączną kwotę 1.900.203,28 zł.

Łączne wydatki na rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej ZUS w roku 2004 wyniosły 79.710.571,99 zł. Dla porównania w roku 2003 łączne wydatki na ten cel wyniosły 99.548.955,28 zł. Zmniejszenie liczby osób poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS związane było z mniejszą liczbą wniosków lekarzy prowadzących leczenie oraz z faktu rezygnacji z uczestnictwa ok. 18% osób, które otrzymały skierowanie.

Po upływie jednego roku od zakończenia rehabilitacji leczniczej - ZUS opracowuje analizę efektywności rehabilitacji prowadzonej w ramach prewencji rentowej. Na podstawie danych o ubezpieczonych skierowanych na rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej, określony został odsetek ubezpieczonych, którzy nie pobierali świadczeń z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a tym samym odzyskali możliwość podjęcia pracy zarobkowej.

Efektywność prowadzonych przez Zakład działań w zakresie realizacji programu rehabilitacji leczniczej za lata 1997-2002.

Rok odbytej rehabilitacji*	% ubezpieczonych, którzy przez rok po rehabilitacji nie pobierali świadczeń z FUS**
1997	35,8
1998	44,6
1999	44,1
2000	39,2
2001	37,5
2002	32,2

* efektywność rehabilitacji prowadzonej w 2003 i 2004 r. w ramach prewencji rentowej będzie znana – zgodnie z zasadą podaną powyżej tabeli – odpowiednio w 2005 i 2006 roku.

** łącznie z ubezpieczonymi, którzy pobierali bezpośrednio po rehabilitacji zasiłek chorobowy przez co najwyżej 20 dni.

Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673, z późn. zm.), nałożyła na Zakład Ubezpieczeń Społecznych obowiązek realizacji zadań związanych z prewencją wypadkową.

Działania podjęte przy wykonaniu tych zadań przyczyniły się i nadal przyczyniają do promocji zdrowia m.in. zapobiegającej powstawaniu niepełnosprawności. W ramach tej promocji ZUS w 2004 roku finansował działania z zakresu prewencji wypadkowej obejmujące:

- 1) realizację zadań związanych z upowszechnianiem wiedzy o zagrożeniach powodujących wypadki przy pracy i choroby zawodowe oraz sposobach przeciwdziałania tym zagrożeniom - na ten cel wykorzystano 323.710 zł, w tym:
 - druk materiałów informacyjnych z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ich upowszechnianie - na ten cel wydatkowano 59.650 zł.,
 - organizowanie szkoleń w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy dla pracodawców szczególnie z sektora przemysłu budowlanego zatrudniających do 9 pracowników i rejestrujących działalność gospodarczą po raz pierwszy (zadanie organizowane w 16 oddziałach ZUS) - na ten cel wydatkowano 264.060 zł.
- 2) zakup i upowszechnienie prac naukowo - badawczych mających na celu eliminację lub ograniczenie przyczyn powodujących wypadki przy pracy i choroby zawodowe – na ten cel wykorzystano 24.280 zł.

Ponadto Zakład kierował na rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej ubezpieczonych, którzy ulegli wypadkom przy pracy, jak również ubezpieczonych zagrożonych długotrwałą niezdolnością do pracy z powodu chorób zawodowych.

Obok tej generalnej zasady dotyczącej ochrony zdrowia, odnoszącej się do wszystkich obywateli, Konstytucja wprowadza jeszcze dodatkowe postanowienia dotyczące określonych grup ludności lub rodzaju chorób. Nakłada ona mianowicie na władze publiczne wyraźny obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, **osobom niepełnosprawnym** i osobom w podeszłym wieku. Zakresu i formy tej szczególnej opieki Konstytucja jednak nie określa.

W przypadku osób niepełnosprawnych jedną z form realizacji tego konstytucyjnego zapisu stanowi, oparte o przepis art. 35a ust. 1 pkt 7 *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, na które wzorem lat ubiegłych osoby niepełnosprawne, mogły otrzymać dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

O taką pomoc mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne, których dochód nie przekracza określonego w przepisach prawa kryterium dochodowego. W przypadku sprzętu rehabilitacyjnego o pomoc mogą ubiegać się także osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, jeżeli spełnią warunki określone przepisami prawa. Ponadto, w przypadku osób niepełnosprawnych, konieczność zakupu sprzętu rehabilitacyjnego musi być uzasadniona potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności.

W 2004 roku samorządy powiatowe wypłaciły na realizację w/w zadania kwotę 82.942.889 zł (w 2003 roku 52.190.288 zł) dla 121.560 osób niepełnosprawnych.

Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla osób niepełnosprawnych w latach 2003 i 2004.

Osoby niepełnosprawne	Liczba osób		Kwota	
	2003	2004	2003	2004
Łącznie	84.234	121.560	52.190.288 zł	82.942.889 zł
w tym, dorosłe osoby niepełnosprawne	63.962	93.381	36.843.561 zł	58.955.641 zł
w tym, dzieci i młodzież niepełnosprawna	20.272	28.179	15.346.727 zł	23.987.248 zł

Podobnie jak w roku 2003 nastąpił znaczny wzrost wydatków na powyższe zadania. W stosunku do roku 2003 samorządy powiatowe wykorzystały na ten cel środki w wysokości wyższej o 30.752.601 zł, tj. o 58% (w 2003 r. w stosunku do 2002 r. odnotowano wzrost o 72%).

W przypadku dofinansowania zakupu sprzętu rehabilitacyjnego dla pozostałych podmiotów w 2004 roku samorządy powiatowe wykorzystały środki (również na podstawie umów zawartych w 2003 roku) w kwocie 3.118.591 zł. Przeciętne dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego wyniosło 7.266 zł. W 2004 roku wykorzystano o 20% mniej środków na ten cel niż w roku 2003.

W ramach Obszaru C programu „Pegaz 2003” osoby niepełnosprawne mogą otrzymać pomoc ze środków PFRON w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym. Pomoc ta skierowana jest do określonej grupy osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu ruchu¹².

W 2004 roku pomocą taką objęto:

- 373 dzieci i młodzieży, na łączną kwotę 5.090.743 zł
- 1.551 osób dorosłych, na łączną kwotę 19.792.687 zł.

Państwowy Fundusz wypełniając zadania wynikające z art. 47 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, czyli wyrównywanie różnic między regionami, realizował „PROGRAMU WYRÓWNYWANIA RÓŻNIC MIĘDZY REGIONAMI”. Celem tego programu było wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie. W Obszarze A – dofinansowanie części kosztów wyposażenia obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny – Zarząd PFRON rozpatrzył pozytywnie 46 wniosków samorządów wojewódzkich i dokonał podziału na ten cel środków w wysokości 861.672,29 zł. Dofinansowaniem objęto obiekty służące rehabilitacji, w których jednorazowo będą mogły być przyjęte i rehabilitowane 1062 osoby.

W ramach Obszaru B – dofinansowanie kosztów likwidacji barier w zakładach opieki zdrowotnej i placówkach edukacyjnych w sposób umożliwiający osobie niepełnosprawnej swobodne poruszanie się i komunikowanie, Fundusz w roku 2004 przeznaczył środki w wysokości 7.093.127,89 zł, dzięki czemu objęto dofinansowaniem 179 placówek.

¹² W Informacji wykorzystano wybrane informacje o programach realizowanych przez PFRON. Szczegółowe dane na temat wszystkich programów realizowanych przez PFRON znajdują się w *Sprawozdaniu z realizacji Planu Działalności Planu Finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2004*, Warszawa, marzec 2005 roku.

2. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Zgodnie z postanowieniami *art. 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się uczestnictwo tych osób w warsztatach terapii zajęciowej oraz w turnusach rehabilitacyjnych.

Zasady tworzenia **warsztatów terapii zajęciowej** określają przepisy *ustawy o rehabilitacji oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587)*. W świetle przepisów przedmiotowej ustawy do zadań powiatu należy dofinansowanie, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej (art. 35a ust. 1 pkt 8). Jednakże zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 2, *ustawy z dnia 20 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2003 r. Nr 7, poz. 79, z późn. zm.)* maksymalne dofinansowanie ze środków Funduszu kosztów tworzenia warsztatu terapii zajęciowej wynosiło w roku 2004 – 80% tych kosztów. W pozostałej części koszty utworzenia warsztatu mogły zostać pokryte ze środków własnych powiatu lub z innych źródeł, którymi najczęściej były środki jednostek tworzących warsztaty.

W roku 2004 do powiatów wpłynęło 61 wniosków o dofinansowanie kosztów utworzenia warsztatów terapii zajęciowej na łączną kwotę 23.537.054 zł, z czego 17 wniosków (na kwotę 7.563.529 zł) pochodziło od jednostek sektora finansów publicznych, natomiast 44 wnioski (na kwotę 15.973.525 zł) złożyli organizatorzy spoza sektora finansów publicznych. Starostowie zawarli 50 umów na kwotę 9.562.785 zł (dla porównania w roku 2003 złożono 96 wniosków, a zawarto 79 umów na kwotę 15.281.031 zł). Ostatecznie samorządy powiatowe wykorzystały w roku 2004 kwotę w łącznej wysokości 9.047.785 zł na rzecz 55 warsztatów terapii zajęciowej. Według informacji podanych w sprawozdaniach powiatów kwota ta stanowiła pokrycie średnio 52% ogółu kosztów tworzenia wszystkich warsztatów, wykazanych w wysokości 17.311.142 zł. Wśród nowopowstałych warsztatów - 58 rozpoczęło działalność jeszcze w 2004 r. - na dofinansowanie kosztów ich działalności wykorzystano ze środków PFRON kwotę w wysokości 3.111.183 zł. Do nowopowstałych warsztatów wg stanu na dzień 31 grudnia 2004 r. uczęszczało 1.676 osób, w tym 735 osoby to kobiety, a 161 to młodzież niepełnosprawna.

Środki Funduszu na dofinansowanie w roku 2004 kosztów działalności warsztatów, które powstały w latach wcześniejszych, przekazywane były powiatom zgodnie z algorytmem - jako zobowiązania z tytułu umów zawartych w tym zakresie do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego realizację tego zadania. Przypadająca powiatom w 2004 r. (według algorytmu) kwota na wypłatę tych zobowiązań wyniosła 214.798.382 zł (dla porównania w roku 2003 - 180.646.338 zł) i dotyczyła pokrycia rocznego kosztu pobytu jednego uczestnika w wysokości 13.414 zł w odniesieniu do 16.003 uczestników warsztatów według stanu na dzień 31 grudnia 2003 r.

Z kolei samorządy powiatowe na dofinansowanie kosztów działalności 506 warsztatów powstałych przed 2004 r. - wykorzystały środki Funduszu w wysokości 231.642.147 zł (w 2003 r. w wys. 196.058.828 zł) na terapię 16.527 uczestników (w 2003 r. na terapię 14.343 uczestników). Zatem średnie dofinansowanie kosztu pobytu 1 uczestnika wzrosło w stosunku do 2003 r. i wyniosło 14.016 zł (13.669 zł w roku 2003).

Różnica pomiędzy kwotą wydatkowaną przez powiaty na działalność tych warsztatów, a kwotą na wypłatę zobowiązań przypadającą według algorytmu – wynosząca 16.843.765 zł, została pokryta ze środków przypadających na bieżącą realizację zadań należących do kompetencji powiatów i dotyczyła zarówno pokrycia kosztów wynikających ze zwiększenia liczby uczestników w warsztatach o 524 osób, jak i zwiększenia, decyzją samorządu, środków na działalność ponad dofinansowanie w ramach zobowiązań wynikających z algorytmu.

Należy nadmienić, iż w ogólnej liczbie 16.527 osób niepełnosprawnych odbywających terapię w warsztatach powstałych przed 2004 r., 1299 osoby były uczestnikami warsztatów funkcjonujących przy zakładach pracy chronionej, 7.146 uczestników to kobiety, 1301 to osoby zaliczane do młodzieży oraz 524 to osoby przebywające w jednostkach obowiązanych do zapewnienia terapii na podstawie odrębnych przepisów.

Łącznie, według stanu na dzień 31 grudnia 2004 r., działalność prowadziło 568 warsztatów terapii zajęciowej, do których uczęszczały 18.203 osoby, a na dofinansowanie działalności tych warsztatów w roku 2004 samorządy powiatowe wydatkowały ze środków Funduszu kwotę w wysokości 234.753.330 zł (w roku 2003 kwotę 197.804.358 zł).

Jak wynika ze sprawozdania z realizacji planu finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w roku 2004, w stosunku do roku poprzedniego liczba działających warsztatów była wyższa o 62 warsztaty tj. o 12%. Kwota wykorzystana w ramach puli środków przekazanych powiatom wg algorytmu na zadanie dotyczące dofinansowania kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej w 2004 r. wyniosła 243.801.115 zł i była wyższa od wykorzystanej w 2003 r. o 35.126.710 zł, tj. o 17%.

Ustawowa możliwość tworzenia warsztatów terapii zajęciowej w roku 2004 została uzupełniona o rozwiązania zaproponowane w ramach realizacji działań wyrównujących różnice między regionami. Odbywało się to w oparciu o finansowany, ze środków PFRON, *Program wyrównywania różnic między regionami*, w ramach którego uruchomiono *obszar F* – tworzenie warsztatów terapii zajęciowej w powiatach, w których nie funkcjonuje żaden warsztat. (liczba tych powiatów na koniec 2004 r. szacowana była na 64). Zarząd Funduszu rozpatrzył pozytywnie 13 wniosków i dokonał podziału środków dla Oddziałów PFRON na dofinansowanie tworzenia warsztatów w łącznej kwocie 1.864.343,78 zł. Planowana liczba uczestników tych warsztatów to 350 osób. Oddziały PFRON wykorzystały w 2004 r. 100% środków przeznaczonych na ten cel.

Jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji społecznej jest uczestnictwo osób niepełnosprawnych w **turnusach rehabilitacyjnych**.

Turnus rehabilitacyjny to zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji połączona z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy rehabilitacyjne są najbardziej popularną wśród osób niepełnosprawnych formą rehabilitacji społecznej. Osoby niepełnosprawne, które spełnią określone w/w ustawą kryterium dochodowe, mogą raz w roku kalendarzowym ubiegać się w powiatowych centrach pomocy rodzinie o dofinansowanie kosztów uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku lub sytuacji zawodowej wnioskodawcy.

W roku 2004 na realizację zadania w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych samorządy powiatowe wypłaciły kwotę 84.955.967 zł na rzecz 159.082 osób, z czego:

- na rzecz dorosłych osób niepełnosprawnych - 55.991.370 zł,

- na rzecz dzieci i młodzieży - 12.660.054 zł,
- na rzecz opiekunów - 16.304.543 zł.

Przeciętne dofinansowanie na osobę wyniosło 534 zł.

O w/w dofinansowanie ubiegało się 143.145 osób niepełnosprawnych oraz 48.159 opiekunów osób niepełnosprawnych.

W porównaniu do roku ubiegłego o 22.328 wzrosła liczba osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania (także dla opiekunów).

Wśród osób, które skorzystały z dofinansowania było:

- 100.163 dorosłych osób niepełnosprawnych (średnie dofinansowanie wyniosło 559 zł), w tym 3.329 osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej (średnie dofinansowanie wyniosło 404 zł),
- 20.419 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (średnie dofinansowanie wyniosło 620 zł), 23.761 opiekunów dorosłych osób niepełnosprawnych (średnie dofinansowanie wyniosło 419 zł),
- 14.739 opiekunów dzieci i młodzieży (średnie dofinansowanie wyniosło 430 zł).

W 2004 roku zorganizowano 4655 turnusów, w których uczestniczyły osoby niepełnosprawne korzystające z dofinansowania ze środków PFRON. Wśród tych osób najwięcej było osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu ruchu, z wyłączeniem osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (44.507 osób), z innymi dysfunkcjami (np. autyzm, mózgowie porażenie dziecięce, głuchota, choroby układu pokarmowego – 30.301 osób), ze schorzeniami układu krążenia (28.201 osób). Największym zainteresowaniem osób niepełnosprawnych cieszyły się turnusy ogólnousprawniające z programem rekreacyjno-wypoczynkowym (143.916 osób).

Na podstawie art. 35 ust.1 pkt 5 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych samorządy wojewódzkie realizowały dofinansowanie robót budowlanych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1993 r. Prawo budowlane, dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów.

Jest to zadanie z zakresu rehabilitacji społecznej. Dotyczy pomocy finansowej w pokryciu kosztów robót budowlanych w obiektach, które służą przywróceniu osobom niepełnosprawnym aktywności, zarówno przez wyleczenie, jak i przez fizyczne i psychiczne przystosowanie

do zmienionych warunków życia.

Dofinansowanie ze środków Funduszu może być przyznane osobom fizycznym prowadzącym działalność gospodarczą, osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej, prowadzącym działalność związaną z rehabilitacją osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 2 lat przed dniem złożenia wniosku o dofinansowanie, jeżeli spełniają łącznie następujące warunki:

- są właścicielami nieruchomości lub użytkownikami wieczystymi,
- udokumentują posiadanie środków własnych lub pozyskanych z innych źródeł na sfinansowanie realizacji zadania w części nie objętej dofinansowaniem,
- przedstawia pozwolenie na budowę lub zgłoszenie przewidziane w przepisach prawa budowlanego.

Realizacja tego zadania w wysokości ponad 50% zdominowała wykorzystanie środków w ramach ogólnej puli wydatkowanej na wszystkie zadania ustawowe należące do kompetencji samorządów wojewódzkich.

Marszałkowie województw zawarli 216 umów na łączną kwotę w wysokości 43.832.109 zł, z czego 151 umów na kwotę 28.289.470 zł z jednostkami sektora finansów publicznych i 65 umów na kwotę 15.542.639 zł z jednostkami nie należącymi do sektora finansów

publicznych. Średnia kwota dofinansowania według umowy opiewała na kwotę 202.926 zł, przy czym dla jednostek sektora finansów publicznych wyniosła 187.347 zł, natomiast dla beneficjentów spoza sektora finansów publicznych – 239.118 zł.

Wyplacone w ramach 219 umów, w tym 3 umów z 2003 r., dofinansowania robót budowlanych obiektów służących rehabilitacji stanowiły kwotę 44.099.554 zł. Średnie dofinansowanie inwestycji wyniosło 201.368 zł.

Na roboty budowlane dotyczące 46 obiektów służących rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystane zostały środki w wysokości 11.123.909 zł (25% środków na zadanie). W zakresie obiektów służących rehabilitacji niepełnosprawnych mieszkańców wsi dofinansowano 47 inwestycji w kwocie 11.294.309 zł (26 % środków na zadanie).

3. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

W 2004 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, analogicznie jak w latach ubiegłych, podejmowało działania zmierzające do umożliwienia dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej kształcenia w integracji z pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również kształcenia w szkołach specjalnych. Uczniom, których stan zdrowia uniemożliwiał lub znacznie utrudniał uczęszczanie do szkoły organizowane było indywidualne nauczanie.

W roku 2004 wprowadzono zmiany w przepisach oświatowych, dotyczących m.in. organizacji pracy szkół, statutów, planów nauczania, zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów, które sprzyjają zapewnieniu spójnego i drożnego systemu kształcenia uczniów niepełnosprawnych.

Kształcenie specjalne – dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej – organizowane jest zgodnie z ich indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami w szkołach ogólnodostępnych, szkołach integracyjnych oraz w szkołach i oddziałach specjalnych.

W roku 2004 w 2.382 specjalnych szkołach i 488 oddziałach specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych kształceniem specjalnym objęto 103.543 uczniów. W szkołach ogólnodostępnych zorganizowano kształcenie specjalne dla 85.602 uczniów w tym dla 18.477 w oddziałach integracyjnych.

W 2004 r. można zaobserwować nieznaczny wzrost liczby szkół specjalnych oraz wzrost liczby oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych. W sumie ok. 1.400 więcej uczniów niepełnosprawnych zostało objętych tym systemem kształcenia w 2004 roku. (w roku 2003/2004 było 2.219 szkół specjalnych i 423 oddziały specjalne, zorganizowane w szkołach ogólnodostępnych; kształciło się w nich 102.163 uczniów).

Szkolnictwo specjalne w roku 2004/2005

	Szkoła podstawowa specjalna	Gimnazjum specjalne	Szkoły ponadgimnazjalne specjalne	Razem
Liczba szkół	837	832	713	2.382
Liczba oddziałów	3.664	3.519	2.752	9.935
Liczba uczniów	35.695	38.079	29.769	103.543

Mimo, że liczba uczniów w szkołach podstawowych ogółem w porównaniu z rokiem 2003/2004 zmalała z 2.817.959, to znacznie wzrosła liczba uczniów niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych oraz liczba uczniów niepełnosprawnych w oddziałach ogólnodostępnych. Podobną tendencję można zaobserwować, jeżeli chodzi o liczbę uczniów niepełnosprawnych w gimnazjach. Zwiększyła się liczba uczniów niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych, a także w oddziałach ogólnodostępnych.

Uczniowie niepełnosprawni w szkołach ogólnodostępnych w roku 2003/2004 i 2004/2005

Typ Szkoły	Liczba uczniów				
	Ogółem	niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych	% do ogółem	niepełnosprawnych w oddziałach ogólnodostępnych	% do ogółem
Szkoła podstawowa 2003/2004	2.817.959	10.850	0,4	17.756	0,6

2003/2004					
Szkoła podstawowa 2004/2005	2.688.609	12.641	0,5	30.166	1,1
Gimnazjum 2003/2004	-	3.439	0,2	13.370	0,8
Gimnazjum 2004/2005	1.611.537	4.434	0,3	21.361	1,3

W 2004 roku zaobserwowano znaczną tendencję zmierzającą do **upowszechnienia kształcenia uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych**. Z danych MENiS wynika, że wzrosła liczba oddziałów integracyjnych i ogólnodostępnych na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum przy jednoczesnym znaczącym spadku liczby oddziałów w szkołach specjalnych podstawowych i gimnazjach (odpowiednio spadek z 1.498 do 229 i z 1.912 do 202 oddziałów).

Oddziały w szkołach ogólnodostępnych w roku 2004/2005

Oddziały	Liczba oddziałów z uczniami niepełnosprawnymi w:		
	szkole podstawowej	gimnazjum	szkole ponadgimnazjalnej
integracyjne	3.004	1.000	333
ogólnodostępne	11.906	8.114	5.598
specjalne	229	202	57

Tendencję zwiększania dostępności szkolnictwa dla uczniów niepełnosprawnych potwierdza również poniższa tabela. W porównaniu do roku 2003 zmniejszyła się liczba uczniów niepełnosprawnych w **szkołach specjalnych** podstawowych i gimnazjach (odpowiednio z 38.414 i 39.872), natomiast wzrosła liczba uczniów niepełnosprawnych w ogólnodostępnych typach tych szkół (odpowiednio z 45.206 i 26.340).

Liczba uczniów objętych nauczaniem specjalnym w szkołach w roku 2004/2005

Lp	RODZAJ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	SZKOŁY PODSTAWOWE		GIMNAZJUM	
		ogólnodostępne	specjalne	ogólnodostępne	specjalne
1	niesłyszący	340	950	127	616
2	słabo słyszący	3049	470	1673	295
3	niewidomi	98	191	44	117
4	słabo widzący	2538	275	1450	321
5	niepełnosprawni ruchowo	4997	271	2599	162
6	z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	13583	12743	9970	18050
7	z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym	4538	10040	2229	9184
8	z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim	1977	3769	282	250
9	z rozpoznany autyzmem	905	483	152	91
10	niepełnosprawność sprzężona	5047	3508	1973	2445
11	niedostosowani społecznie	450	562	789	3016
12	zagrożeni niedostosowaniem społecznym	879	394	1368	660

13	zagrożeni uzależnieniem	365	98	604	174
14	z zaburzeniami zachowania	3450	531	2140	1735
15	z zaburzeniami psychicznymi	247	216	272	181
16	z chorobami przewlekłymi	4081	1025	2400	562
	Razem	46544	35526	28072	37859

Tendencja, o której była mowa powyżej w odniesieniu do szkół podstawowych i gimnazjów, nie dotyczyła natomiast wszystkich typów **szkół ponadpodstawowych**. W porównaniu z rokiem 2003 obserwuje się wzrost liczby uczniów w niektórych typach szkół ponadpodstawowych (ogólnodostępnych liceach profilowanych, specjalnych liceach profilowanych i zasadniczych szkołach zawodowych specjalnych) przy jednoczesnym spadku liczby uczniów niepełnosprawnych w pozostałych typach szkół. Jednocześnie odnotowano nieznaczny wzrost liczby uczniów niepełnosprawnych we wszystkich typach szkół ponadgimnazjalnych (z 34.384 uczniów w 2003/2004 r. do 34.731 uczniów w 2004/2005 r.).

Uczniowie niepełnosprawni w szkołach ponadpodstawowych w roku 2004/2005

Rodzaj szkoły	Liczba uczniów niepełnosprawnych
liceum ogólnokształcące ogólnodostępne	4.794
liceum ogólnokształcące specjalne	1.001
liceum profilowane ogólnodostępne	1.971
liceum profilowane specjalne	755
technikum ogólnodostępne	2.050
technikum specjalne	1.056
zasadnicza szkoła zawodowa ogólnodostępna	1.941
zasadnicza szkoła zawodowa specjalna	23.104

W 2004 roku znacznie wzrosła liczba uczniów niepełnosprawnych objętych **indywidualnym nauczaniem**, zarówno w szkołach podstawowych, jak i gimnazjach w porównaniu z rokiem 2003 (wynosiła odpowiednio 9.840 i 4.441 uczniów niepełnosprawnych).

Uczniowie objęci indywidualnym nauczaniem w roku 2004/2005

	Liczba uczniów
Szkoła podstawowa ogólnodostępna	12.036
Gimnazjum ogólnodostępne	6.509

Prawidłowej realizacji zadań oświatowych, w tym także zadań związanych z kształceniem uczniów niepełnosprawnych służy zapewnienie w budżecie państwa odpowiednich środków finansowych. W *ustawie budżetowej na rok 2004 z dnia 23 stycznia 2004 r. (Dz. U. Nr 17, poz. 167)* w części 82 „Subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego”, w dziale 758 „Różne rozliczenia”, w rozdziale 75801 „Część oświatowa subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego” łączna kwota subwencji oświatowej na 2004 r. określona została w wysokości 25.082.854 tys. zł, tj. wyższej w stosunku do roku 2003 (24.321.215 tys. zł) nominalnie o 3,1 %.

Rozdział subwencji oświatowej na 2004 r. dla JST w odniesieniu do uczniów niepełnosprawnych

Kategoria uczniów/ korzystających niepełnosprawnych	Liczba uczniów fizyczna	Waga efektywna	Liczba uczniów przelicz- eniowa	Kwota na ucznia fizyczna	Kwota razem (w tys. PLN)	Udział w łącznej kwocie subwencji dzielonej algorytmem
Niepełnosprawni grupa A*	108 190	2,000	216 380	5 288,48	572 161	2,30%
Niepełnosprawni grupa B**	19 866	3,500	69 531	9 254,84	183 857	0,74%
Niepełnosprawni grupa C***	53 578	4,150	222 349	10 973,60	587 944	2,37%
Niepełnosprawni grupa D****	15 724	1,800	28 303	4 759,63	74 840	0,30%
Wych. niepełnosprawni w przedszkolach	10 203	4,000	40 812	10 576,96	107 917	0,44%
SOSW, OSW, ORW, MOW, MOS	36 599	6,000	219 594	15 865,44	580 659	2,34%
Uczniowie szkół specjalnych w internatach i bursach	782	2,000	1 564	5 288,48	4 136	0,02%
Razem			798 533		2 111 514	8,51%

* uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, niepełnosprawni ruchowo, niedostosowani społecznie, z zaburzeniami zachowania, zagrożeni uzależnieniem, zagrożeni niedostosowaniem społecznym,

** uczniowie: słabosłyszący, niesłyszący, słabowidzący i niewidomi,

*** uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim, z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z rozpoznany autyzmem,

**** uczniowie niepełnosprawni w oddziałach integracyjnych szkół podstawowych i gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych

Uwagi: W tabeli do wag w grupach niepełnosprawności A-D dodano wagę „1” dla uwzględnienia uczniów fizycznych.

Co roku wzrasta również liczba osób niepełnosprawnych, które podejmują naukę na **wyższych uczelniach**. Wg danych GUS z dnia 30 listopada 2004 r. we wszystkich typach uczelni studiuje blisko 9256 osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności (dla porównania w roku 2003 – 7.106 osób). Studenci będący osobami niepełnosprawnymi stanowią blisko 0,5 % ogółu studentów (w roku 2003 - 0,4 % ogółu studentów, tj. nastąpił wzrost o blisko 30 %).

W 2004 r. MENiS podjęło prace mające na celu upowszechnienie kształcenia w szkołach wyższych m.in. poprzez wprowadzenie możliwości otrzymania **bezzwrotnej pomocy materialnej** przez wszystkich studentów, niezależnie od systemu studiów (dzienne, wieczorowe, zaoczne i eksternistyczne) oraz statusu prawnego uczelni (państwowa, niepaństwowa). W efekcie weszła w życie *ustawa z dnia 28 maja 2004 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych, ustawy o pożyczkach i kredytach studenckich oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 152, poz. 1598)*.

Przewiduje się, że możliwość otrzymania wsparcia finansowego również w przypadku studiowania w systemach studiów wieczorowym, zaocznym i eksternistycznym wpłynie korzystnie na decyzje o podjęciu studiów przez osoby, których niepełnosprawność nie pozwala na studiowanie w systemie dziennym, wymagającym codziennej obecności na zajęciach. Liczba studentów niepełnosprawnych, którzy od października 2004 r. otrzymywali stypendia socjalne zwiększone z tytułu niepełnosprawności na mocy przepisów ustawy z dnia 28 maja 2004 r. wynosiła 5485, w tym otrzymujących jednocześnie inne stypendia – 1058.

Zgodnie z przepisami ww. ustawy studenci będący osobami niepełnosprawnymi, którzy na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów nie mieli uprawnienia do

otrzymania pomocy materialnej, mogli otrzymać **stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych** oraz jednocześnie inne stypendia, nawet z wyrównaniem od dnia 1 stycznia 2004 r. Podjęte w 2004 r. prace legislacyjne doprowadziły ostatecznie na mocy *ustawy z dnia 7 stycznia 2005 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz ustawy o pożyczkach i kredytach studenckich (Dz. U. Nr 23, poz. 187)* do ustalenia kształtu świadczenia adresowanego do osób niepełnosprawnych – stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych może otrzymać każdy student, który ponosi koszty z tytułu niepełnosprawności potwierdzonej orzeczeniem właściwego organu, niezależnie od sytuacji materialnej. Świadczenie to ma na celu wyrównanie sytuacji ekonomicznej studiujących osób pełno – i niepełnosprawnych, których niepełnosprawność wymaga ponoszenia dodatkowych kosztów. Wyodrębnienie tego świadczenia, jako świadczenia niezależnego od sytuacji materialnej studenta, przełamuje istotną barierę uzyskania bezzwrotnej pomocy materialnej przez studentów niepełnosprawnych. Obecnie świadczenie to mają prawo uzyskać studenci posiadający orzeczenie o niepełnosprawności, którzy wcześniej takiej możliwości nie mieli ze względu na osiągnięte dochody. Otrzymywanie stypendium specjalnego nie ogranicza studentowi niepełnosprawnemu możliwości uzyskania innych świadczeń.

Jednocześnie studenci niepełnosprawni mają możliwość uzyskania stypendium z tytułu niepełnosprawności na każdym ze studiowanych kierunków, co stanowi jedną z podstawowych form rozszerzania dostępu tej młodzieży do wykształcenia na poziomie wyższym.

Nowe przepisy wspierają również kształcenie osób niepełnosprawnych, które decydują się na odbywanie studiów na kilku kierunkach studiów równocześnie. W takim przypadku student może otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych na każdym ze studiowanych kierunków, a nie jak wcześniej tylko na jednym z nich. Zrezygnowano również z ograniczania wysokości tego stypendium na poziomie ustawy.

W roku 2002 stypendia pobierało 3.710 osób niepełnosprawnych, a w roku 2003 – już 5.418 osób niepełnosprawnych (w tym 3.319 osób – tylko stypendia specjalne, a 2.115 osób - stypendia specjalne oraz inne stypendia). Liczba studentów niepełnosprawnych, którzy do lipca 2004 r. otrzymywali stypendium specjalne wynosiła 5418, w tym studentów otrzymujących jednocześnie inne stypendia – 2115.

Dodatkowo w ramach systemu pomocy materialnej każdy student będący osobą niepełnosprawną, który mieszka z dala od uczelni, może korzystać z **zakwaterowania w domu studenckim i wyżywienia w stołówce studenckiej**, a w przypadku kształcenia na studiach dziennych, również z pomocy w formie dofinansowania do zakwaterowania, jeżeli znajduje się w trudnej sytuacji materialnej.

Uzupełniającą pomocą państwa jest możliwość otrzymania **kredytu studenckiego z dopłatą do oprocentowania z budżetu państwa i korzystnymi warunkami spłaty**. W ramach tego systemu osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się o umorzenie spłaty kredytu studenckiego:

- częściowe - w przypadku trudnej sytuacji życiowej,
- w całości - w przypadku udokumentowania trwałej niezdolności do spłaty zobowiązań oraz trudnej sytuacji materialnej.

Kwoty umorzonego kredytu pokrywane są z Funduszu Pożyczek i Kredytów Studenckich zasilanego m. in. z budżetu państwa.

W 2004r. najczęściej występującą podstawą całkowitego lub częściowego umorzenia preferencyjnego kredytu studenckiego były niepełnosprawność lub zły stan zdrowia kredytobiorcy połączone z trudną sytuacją materialną.

Wiele uczelni podejmuje działania mające na celu wprowadzanie kształcenia z wykorzystaniem nowych technologii telekomunikacyjnych (w tym Internetu), tzw. e-learning, czy też kształcenie na odległość, które umożliwia dobór najbardziej atrakcyjnej dla

uczącego się formy szkolenia oraz najodpowiedniejszego dla niego miejsca oraz czasu nauki. Szkolenie może się bowiem odbywać nie tylko w sali konferencyjnej, ale także w domu czy na stanowisku pracy. Inicjatywę tę podjęły np. Politechnika Warszawska (OKNO), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytet Warszawski. Na rynku dostępna jest już szeroka oferta szkoleń multimedialnych – począwszy od najprostszych kursów nagranych na CD-ROM, a skończywszy na skomplikowanych systemach informatycznych służących zarządzaniu szkoleniami w firmie. Zaletą tych rozwiązań jest różnorodność tematów szkoleń i możliwość ich dopasowania do niemal każdego „e-ucznia”, w tym szczególnie osoby niepełnosprawnej mającej problemy w poruszaniu się.

Należy nadmienić, że opracowany został dokument, w którym zawarta jest „Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010”, a realizacja zawartych w nim założeń wpłynie na zwiększenie dostępności do usług edukacyjnych osób niepełnosprawnych przez nową formę kształcenia w formach pozaszkolnych tj. **kształcenie na odległość**. Celem koncepcji jest wskazanie możliwości wyrównania szans edukacyjnych m.in. osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych, szczególnie na szczeblu regionalnym i lokalnym. Zakłada się, że na terenie całego kraju zostanie stworzona sieć ośrodków kształcenia na odległość. Oprócz jednostki centralnej, czyli Centralnego Ośrodka Kształcenia na Odległość (COKNO) będą funkcjonowały Regionalne Ośrodki Kształcenia na Odległość (ROKNO) oraz Lokalne Ośrodki Kształcenia na Odległość (LOKNO).

Osoby niepełnosprawne - podobnie jak w latach 2002/2003 - brały również udział w latach 2003/2004 w **Programie SOCRATES**. Informacje o Programie SOCRATES i o możliwościach udziału w poszczególnych jego akcjach są adresowane do wszystkich potencjalnych beneficjentów i w równym stopniu dostępne dla zainteresowanych osób (spotkania informacyjne, media, strona www Narodowej Agencji Programu).

Zespoły poszczególnych komponentów Programu informują wnioskujące instytucje i indywidualnych beneficjentów o możliwości otrzymania dodatkowych funduszy dla osób niepełnosprawnych.

1. W roku akademickim 2003/04 w Projektach Językowych (**Comenius 1**) zrealizowano 755 wyjazdów uczniów, w tym dla jednej 1 osoby niepełnosprawnej. W Projektach Szkolnych (**Comenius 1**) zrealizowano 1299 wyjazdów nauczycieli, w tym dla 3 osób niepełnosprawnych i 896 wyjazdów dla uczniów, w tym dla 19 osób niepełnosprawnych. Wnioski instytucji, które kształcą osoby niepełnosprawne (szkoły o charakterze integracyjnym, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze) są traktowane priorytetowo w procesie selekcji i podczas realizacji (bez względu na wiek beneficjentów). W projektach dotyczących osób niepełnosprawnych stosowana jest 100% stawka grantu (dla innych beneficjentów obowiązuje 50% stawki). Akcja informacyjno-promocyjna akcji Comenius jest adresowana, w równym stopniu, do wszystkich placówek kształcenia.
2. W akcji **Erasmus** w roku akademickim 2003/2004 zrealizowano wyjazdy dla 6.278 studentów, w tym 19 osobom przyznano, za pośrednictwem Narodowej Agencji, dodatkowe fundusze z uwagi na umiarkowaną lub znaczną niepełnosprawność. W realizacji akcji Erasmus jest zawsze stosowana zasada równego traktowania. Zasada niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność dotyczy także wyjazdów studentów i nauczycieli akademickich. Konieczność uwzględniania szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych jest zagwarantowana w umowie podpisywanej pomiędzy Agencją Narodową a Komisją Europejską i znajduje odzwierciedlenie w treści umowy podpisywanej pomiędzy AN i uczelniami. Informacja o możliwościach ubiegania się przez osoby o dużym stopniu niepełnosprawności o dodatkowe fundusze była i jest corocznie przekazywana Uczelnianym

Koordinatorom akcji Erasmus, którzy są odpowiedzialni za organizację rekrutacji studentów i nauczycieli akademickich. Formularz wniosku o przyznanie dodatkowych funduszy dla osób niepełnosprawnych jest dostępny na stronie internetowej Agencji Narodowej.

3. W latach 2002/2003 i 2003/2004 w Międzynarodowych Projektach Współpracy akcji **Grundtvig 1** i w Sieciach akcji Grundtvig 4 udział wzięło 542 osób niepełnosprawnych, a w Projektach Partnerskich dotyczących Kształcenia Dorosłych akcji Grundtvig 2 uczestniczyło 239 osób niepełnosprawnych. Projekty akcji Grundtvig, adresowane były do dwóch grup beneficjentów: osób niepełnosprawnych (w ramach realizowanych projektów opracowane zostały kursy, materiały edukacyjne, nowatorskie programy kształcenia niepełnosprawnych), a także rodziców, nauczycieli, konsultantów osób niepełnosprawnych (podstawowym celem projektów było nauczanie tych osób odpowiedniej troski wobec osób niepełnosprawnych oraz sposobów współpracy i komunikowania się z niepełnosprawnymi).

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych także w 2004 r. realizował programy ukierunkowane na wspieranie poziomu wykształcenia osób niepełnosprawnych takie jak: „PITAGORAS” i „STUDENT”

Celem programu „PITAGORAS - Program pomocy osobom z uszkodzeniem słuchu” jest zapewnienie wszystkim niesłyszącym i niedosłyszącym studentom oraz uczestnikom kursów przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych, w zależności od potrzeb, pomocy tłumaczy migowych lub możliwości wykorzystania w trakcie zajęć oraz egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie oraz zapewnienie wszystkim osobom niedosłyszącym dostępu do dóbr kultury w ramach instytucji kultury¹³. Adresatami programu są państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe, których status określają ustawy o szkolnictwie wyższym oraz instytucje kultury – filharmonie, teatry muzyczne, teatry dramatyczne i teatry lalkowe oraz muzyczne lub teatralne sale widowiskowe udostępniane publiczności przez państwowe uczelnie artystyczne.

Celem programu „STUDENT – pomoc osobom niepełnosprawnym w zdobyciu wykształcenia na poziomie wyższym” jest przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez zdobycie wyższego wykształcenia, do rywalizacji o zatrudnienie na otwartym rynku pracy. W ramach programu, ze środków PFRON, mogły być dofinansowywane w szczególności następujące koszty: opłaty za studia, zakwaterowania (w przypadku nauki poza miejscem stałego zamieszkania), dojazdów, uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej, zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, w tym sprzętu komputerowego i komputerowych programów edukacyjnych, wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych.

W ramach planowanych wydatków w 2004 r. na realizację programu w transferach dla ludności (§ 3030) przewidziano środki w wysokości 11.500.000,00 zł. Wyplacone w Oddziałach PFRON środki zamknęły się łącznie w kwocie 11.107.173,55 zł.

W ramach programu Oddziały zrealizowały 6.284 umowy obejmujące dofinansowaniem 5.771 osób.

¹³ Działania te mają związek z umożliwieniem osobom niepełnosprawnym realizacji potrzeb wyższego rzędu: kultury, rekreacji.

4. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

W ramach właściwości Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu realizowane były w roku 2004 różne działania, których realizacja dotyczyła prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnych do pomocy psychologiczno-pedagogicznej i innej specjalistycznej. Instytucjonalne formy **poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego** realizowane były przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. W roku szkolnym 2003/04 działało w Polsce 573 publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 575). Zatrudnionych w nich było ogółem (w przeliczeniu na etaty) 7234 (w poprzednim roku szkolnym 7074) pracowników pedagogicznych, tj. o 160 etatów więcej niż w poprzednim roku sprawozdawczym.

Z informacji przekazanych przez poradnie wynika, że w roku szkolnym 2003/04 utworzono w kraju 28 filii poradni, z czego w samym województwie wielkopolskim 10. W sześciu województwach nie powołano ani jednej filii. Tworzone filie pozwalają na świadczenie usług z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w miejscu zamieszkania dziecka, ponadto skracają czas oczekiwania na wizytę w poradni, co w przypadku dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i ich rodziców ma szczególne znaczenie.

W 12 województwach funkcjonowało 31 **poradni specjalistycznych** (w roku szkolnym 2002/03 było ich 32), z których co najmniej 13 ukierunkowanych jest na pomoc dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej. Poradnie specjalistyczne najczęściej tworzone były wokół następujących obszarów tematycznych: poradnictwa dla młodzieży, poradnictwa rodzinnego, pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, wczesnej diagnozy i rehabilitacji oraz poradnictwa zawodowego.

W roku szkolnym 2003/04 liczba dzieci i młodzieży (0-19 lat) wg danych demograficznych wynosiła w Polsce 9.522.812. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzieliły pomocy 1.385.324 dzieciom i młodzieży, co stanowi 14,5% (w ub. roku 13,0%) całej populacji.

Badaniami diagnostycznymi w poradniach objęto:

- dzieci w wieku przedszkolnym – 228 241, co stanowi 14,7% ogólnej liczby dzieci w wieku 3-6 lat,
- uczniów szkół podstawowych – 531 528, co stanowi 18,6 % tej populacji,
- uczniów gimnazjów – 247 303, co stanowi 14,7 % tej populacji,
- uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 136 898, co stanowi 7,6 % tej populacji.

Działające w poradniach zespoły orzekające wydawały **orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania oraz orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych** dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim.

Liczba wydanych orzeczeń, w dwóch ostatnich latach

Rodzaje orzeczeń wydawanych dla dzieci i młodzieży:	2002/03	2003/04
z uszkodzonym słuchem	3 384	3 196
z uszkodzonym wzrokiem	1 837	2 054
z niepełnosprawnością ruchową	2 222	2 665
z przewlekłą chorobą	1 679	940
z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	15 001	17 094
z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym/znacznym	5 808	7 147
z upośledzeniem umysłowym w stopniu	1 902	2 061

głębokim		
z autyzmem	732	911
z niepełnosprawnościami sprzężonymi	4 716	4 137
Orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania:	31 891	32 277

Poza orzeczeniami poradnie w 2002/03 wydały 4 004, a w 2003/04 – 3 706 **opinii w sprawie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka** w celu pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka, od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole, prowadzonego bezpośrednio z dzieckiem i jego rodziną.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzieliły dzieciom i młodzieży różnych form pomocy indywidualnej i grupowej. Objęto nimi indywidualnie – 109 013 osób, grupowo – 516 543. Trudno oszacować, ile osób niepełnosprawnych korzystało z tej pomocy. Jednakże w tych liczbach znalazły się dzieci niepełnosprawne, które korzystały z ćwiczeń rehabilitacyjnych (2 142 dzieci). Pracownicy poradni prowadzili badania przesiewowe słuchu programem „Słyszę”. Objęto nimi 38 358 dzieci i młodzieży w różnym wieku, szczególnie dzieci przedszkolne i uczniów szkół podstawowych (o 5 531 osób mniej niż w ub. r. szk.). Natomiast badaniami przesiewowymi wzroku programem „Widzę” objęto 36 891 dzieci, głównie ze szkół podstawowych (o 34 754 osób więcej niż w ub. r. szk.). Młodzież niepełnosprawna korzystała również z poradnictwa edukacyjno-zawodowego.

Dzieci i młodzież niepełnosprawna korzystała również z **różnych form pomocy indywidualnej** organizowanej przez poradnie. Np. wczesną rehabilitacją dzieci niewidomych i słabowidzących objęto dzieci do 6 r. ż.

Poradnie - realizując swoje zadania statutowe - współdziałały z różnymi instytucjami lokalnymi oraz placówkami o zasięgu ogólnopolskim zajmującymi się problematyką dzieci i młodzieży, w tym niepełnosprawnych oraz ich środowiskiem wychowawczym (rodzina, szkoła i inne).

Działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej realizowane przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, były również w 2004 r. wspierane w ramach programu „PARTNER” realizowanego przez PFRON. Realizacja programu następuje w formie dofinansowania ze środków Funduszu w szczególności następujących zadań: rehabilitacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w różnych typach placówek, organizacja i prowadzenie szkoleń, kursów (również w formie kształcenia na odległość – on line), warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych, organizacja szkoleń (również w formie kształcenia na odległość – on line) i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów czy wolontariuszy. Dofinansowywane były również zadania takie jak: prowadzenie terapii psychologicznej dla osób, które stały się niepełnosprawne w stopniu znacznym lub umiarkowanym, w celu łagodzenia stresu spowodowanego niepełnosprawnością; prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania.

5. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych.

Z badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL GUS) wynika, że w roku 2004 współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej wyniósł 16,2%, zaś osób w wieku produkcyjnym 23,4%, ten ostatni był niższy o 2,3 punktu procentowego w stosunku do roku 2002 i o 0,3 punktu procentowego w stosunku do roku 2003. Stopa bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej wyniosła 19,6%, zaś osób w wieku produkcyjnym - 22,5%.

Na koniec grudnia 2004 r. w urzędach pracy były zarejestrowane jako bezrobotne 75.738 osoby niepełnosprawne. Liczba ta była wyższa o 5.960 osób w porównaniu z rokiem 2003. Natomiast jako poszukujące pracy i nie pozostające w zatrudnieniu były zarejestrowane 29.950 osoby niepełnosprawne, co stanowi 2.726 osób mniej niż na koniec 2003 r.

W roku 2004 zatrudnionych było średniorocznie 544 tys. osób niepełnosprawnych, z czego na tzw. otwartym rynku pracy zatrudnionych było średniorocznie około 347 tys. osób, w tym około 47 tys. osób jako pracownicy najemni. Według stanu na 31 grudnia 2004 r. w zakładach pracy chronionej zatrudnionych było blisko 190 tys. osób niepełnosprawnych na ponad 178 tys. etatach (209 tys. osób i 194 tys. etatów w grudniu 2003 r.). W tym okresie zmniejszyła się również liczba zakładów pracy chronionej z 2864 do 2584. Na koniec 2004 r. najwięcej zakładów pracy chronionej (450) było w województwie wielkopolskim, a najmniej, gdyż zaledwie 28 w województwie opolskim. W zakładach usytuowanych w województwie wielkopolskim znalazło zatrudnienie 28 tys. osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z art. 48 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Prezes Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przekazuje – według algorytmu – środki Funduszu samorządom wojewódzkim i powiatowym na realizację określonych ustawowo zadań. W roku 2004 Państwowy Fundusz przekazał na zadania związane z rehabilitacją zawodową i zatrudnianiem osób niepełnosprawnych jednostkom samorządu powiatowego łączną kwotę 97.873.885 zł.

Jednym z zadań finansowanych przez samorządy ze środków PFRON jest zwrot kosztów przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych tworzonych lub istniejących stanowisk pracy. Zgodnie z art. 26 w/w ustawy, zwrot może otrzymać pracodawca, który zatrudni przez okres co najmniej 36 miesięcy osobę niepełnosprawną bezrobotną lub poszukującą pracy i nie pozostającą w zatrudnieniu, skierowaną do pracy przez powiatowy urząd pracy lub też zatrudniającą osobę, u której niepełnosprawność powstała w okresie zatrudnienia u tego pracodawcy. Jednakże przyczyną powstania niepełnosprawności nie może być zawinione przez pracodawcę lub pracownika naruszenie przepisów, w tym przepisów prawa pracy. W 2004 r. wnioski o zwrot takich kosztów złożyło 271 pracodawców, podpisano 201 umów. Ze środków PFRON 11.984.500 zł przeznaczono na przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych 489 tworzonych lub istniejących stanowisk pracy. Średni koszt przystosowania jednego stanowiska pracy wyniósł 24.508 zł.

111 stanowisk pracy zostało przystosowanych przez pracodawców z jednostek zaliczonych do sektora finansów publicznych, a 378 stanowisk przystosowali pracodawcy spoza tego sektora.

W wyniku realizacji tego zadania zatrudnienie znalazło 498 osób niepełnosprawnych, z czego 77 osób to mieszkańcy wsi.

W roku 2004 realizowane były również umowy zawarte zgodnie z art. 26 obowiązującym do dnia 31 stycznia 2003 r. Na ich podstawie pracodawcy mogli otrzymać przez 18 miesięcy, co drugi miesiąc, zwrot wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej, zatrudnionej na nowym lub istniejącym stanowisku pracy oraz składek na ubezpieczenie społeczne należne od pracodawcy. W 2004 r. powiaty przekazały pracodawcom na podstawie zawartych umów kwotę w wysokości 59.892.545 zł., z przeznaczeniem na dofinansowanie wynagrodzenia i składki 12.684 zatrudnionych osób niepełnosprawnych.

Podobny instrument wsparcia stosowany był w odniesieniu do zobowiązań wynikających z art. 27 w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 stycznia 2003 r., z tytułu zwrotu pracodawcom zatrudniającym do 24 pracowników w przeliczeniu na pełen wymiar czasu pracy kosztów wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych oraz składek należnych od pracodawcy na ubezpieczenia społeczne od tych wynagrodzeń. Zgodnie z tym artykułem zwrot kosztów wynagrodzeń oraz składek mógł otrzymać pracodawca za każdą zatrudnioną osobę niepełnosprawną zaliczoną do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Zwrot taki stanowił 50% najniższego wynagrodzenia, a wypłacany był, w okresie 24 miesięcy od daty zatrudnienia osoby niepełnosprawnej, za co drugi miesiąc. Wobec wygasania dwuletniego terminu obowiązywania umów w 2004 wypłaty dotyczyły tylko jednej osoby niepełnosprawnej na kwotę 1.519 zł.

Ze środków przekazanych przez Fundusz samorządom powiatowym finansowane są również szkolenia dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu. Na szkolenia osoby niepełnosprawne kierowane są przez kierowników powiatowych urzędów pracy. Celem tych szkoleń jest zwiększanie szans osób niepełnosprawnych na uzyskanie zatrudnienia, podwyższenie kwalifikacji zawodowych lub zwiększanie aktywności zawodowej. W roku 2004 o dofinansowanie kosztów szkoleń ubiegało się 10.407 osób, czyli o 809 więcej niż w roku 2003. Na szkolenia zostały skierowane 7.528 osoby niepełnosprawne, a ukończyło je 7.411 osób. Samorządy powiatowe przekazały na ten cel 7.228.056 zł, a koszt jednego szkolenia wyniósł średnio 975 zł. Po zakończeniu szkolenia 1.146 osób niepełnosprawnych uzyskało zatrudnienie, z czego 497 osób to kobiety.

Szkolenia dla osób niepełnosprawnych mogą być organizowane również przez pracodawców zgodnie z art. 41 *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*. Szkolenie organizowane przez pracodawcę może być refundowane ze środków PFRON do wysokości 75%, nie więcej jednak niż do wysokości dwukrotnego przeciętnego wynagrodzenia na jedną osobę. W 2004 r. wnioski o dofinansowanie kosztów szkoleń złożyło 9 pracodawców. Starostowie podpisali z pracodawcami 6 umów na kwotę 60.661 zł. W ramach tych umów zostało przeszkolonych 41 osób niepełnosprawnych, z czego 7 osób zatrudnionych było w sektorze finansów publicznych, a 34 osoby w jednostkach spoza tego sektora.

Osoba niepełnosprawna bezrobotna, poszukująca pracy i nie pozostająca w zatrudnieniu, która nie osiągnęła wieku emerytalnego może uzyskać pożyczkę na rozpoczęcie działalności gospodarczej. W roku 2004 wnioski o pożyczkę złożyły 774 osoby niepełnosprawne, z czego umowy zawarto z 564 osobami. Starostowie wypłacili 568 pożyczek na łączną kwotę 18.590.861 zł., w tym 4 pożyczki na podstawie umów zawartych w roku 2003. Przeciętna pożyczka została udzielona w wysokości 32.730 zł.

Starosta w przypadku szczególnie uzasadnionym trudną sytuacją materialną lub losową dłużnika, na wniosek pożyczkobiorcy może odroczyć termin spłaty pożyczki, rozłożyć jej spłatę na raty lub umorzyć jej spłatę w części lub w całości. W roku 2004

starostowie umorzyli 502 pożyczki na kwotę 5.874.225 zł. (średnia wielkość umorzenia wyniosła 11.702 zł.).

Osoby niepełnosprawne prowadzące działalność gospodarczą mogą również otrzymać dofinansowanie kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności. W roku 2004 wpłynęło do starostów 36 wniosków, z czego zawarto 34 umowy. Ogółem wypłatę dofinansowania zrealizowano na rzecz 64 osób niepełnosprawnych, w tym również na podstawie umów zawartych w 2003 r., na łączną kwotę 115.743 zł.

Samorządy województwa w roku 2004 otrzymały ze środków Funduszu, na realizację zadań na rzecz osób niepełnosprawnych 90.029.899 zł, z czego na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystaly 43.926.6021 zł. Jednym z zadań realizowanych zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 2 *ustawy o rehabilitacji zawodowej (...)* jest zwrot kosztów szkoleń organizowanych przez zakłady pracy chronionej w związku z koniecznością zmiany profilu produkcji. W roku 2004 do samorządów województw wpłynęło 10 wniosków od pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej. Zawarto 8 umów dotyczących zwrotu kosztów szkoleń 209 osób niepełnosprawnych i wykorzystano na ten cel środki w wysokości 924.377 zł.

Pracodawcy prowadzący zakłady pracy chronionej mogą również uzyskać jednorazową pożyczkę udzielaną w celu ochrony istniejących w zakładzie miejsc pracy osób niepełnosprawnych. W 2004 r. wpłynęło do marszałków 157 takich wniosków, z czego podpisano 73 umowy pożyczki na łączną kwotę 19.797.259 zł.

Marszałkowie ze środków Funduszu dofinansowują także koszty tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej. Celem działalności tych zakładów jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności i przygotowanie ich do pracy na otwartym rynku pracy oraz pomoc w realizacji niezależnego i aktywnego życia. Do samorządów wojewódzkich złożono w 2004 r. 29 wniosków organizatorów zakładów aktywności zawodowej. Marszałkowie podpisali 15 umów w łącznej wysokości 21.705.106 zł. Wśród organizatorów było 5 należących do sektora finansów publicznych i 10 spoza tych sektorów. W ramach etapu tworzenia finansowaniem objętych było 16 zakładów. Wypłacono kwotę 19.906.764 zł, z czego na utworzenie 3 zaz-ów o charakterze wytwórczym wykorzystano 3.389.863, na utworzenie 2 zaz-ów o charakterze usługowym kwotę 4.570.061 zł i na utworzenie 11 zaz-ów o charakterze wytwórczo-usługowym 11.946.840 zł. Średnie dofinansowanie kosztów tworzenia zakładu wyniosło 1.244.173 zł. Z 16 tworzonych zakładów w 2004 r. rozpoczęło działalność 9 pozostałych 7 zostanie uruchomionych w roku 2005. Samorządy województw w roku 2004 r. przekazały 15 zakładom aktywności zawodowej kwotę 3.298.221 na dofinansowanie kosztów ich działalności. 12 z tych zakładów to nowoutworzone placówki (z czego 3 bez udziału środków PFRON), a 3 powstały w latach ubiegłych.

Pozostałe zadania dotyczące rehabilitacji zawodowej wynikające z *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* realizowane były przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Na podstawie art. 25 w/w ustawy Państwowy Fundusz jest zobowiązany do finansowania części wynagrodzeń odpowiadającej składce na ubezpieczenia społeczne należnej od zatrudnionych osób niepełnosprawnych oraz od osób niepełnosprawnych podejmujących po raz pierwszy działalność gospodarczą. Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonał w roku 2004 obciążenia Funduszu notami księgowymi za łączną kwotę 353.783.751 zł, z tego na fundusz emerytalny 254.670.766,60 zł, fundusz chorobowy 59.391.160,19 zł i fundusz wypadkowy 39.721.823,75 zł. ZUS przedstawił również rozliczenie składek na ubezpieczenia społeczne za osoby niepełnosprawne, finansowane przez PFRON za rok 2002 i 2003. Okazało się, że kwoty przekazane przez Fundusz były większe niż kwoty zapisane na kontach ubezpieczonych osób niepełnosprawnych, w związku z czym ZUS zwrócił

nadpłacone składki w kwocie 15.961.907,56 zł, z czego 8.098.319,82 zł. za 2002 rok i 7.863.587,74 zł za rok 2003.

Fundusz realizuje również zadania związane z finansowaniem kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej. Ze względu na zmianę przepisów i przejęcie obowiązków związanych z dofinansowywaniem zakładów aktywności zawodowej przez marszałków, do Funduszu w roku ubiegłym nie wpływały nowe wnioski od organizatorów zakładów. Jednakże do chwili przekazania marszałkom zakładów, które były utworzone na mocy decyzji podjętych we wcześniejszych latach, PFRON zobowiązany jest do przekazywania tym zakładom środków na funkcjonowanie poprzez swoje Biuro, a nie zgodnie z algorytmem, za pośrednictwem samorządu województwa. W roku 2004 Fundusz na ten cel wykorzystał środki w wysokości 7.018.340,61, z tego w ramach wydatków bieżących – 5.802.417,61 zł., a w ramach wydatków inwestycyjnych – 1.215.923 zł.

Biuro Funduszu realizuje także zadanie wynikające z art. 32 ust 1 pkt 1 *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r.*, a mianowicie dofinansowanie w wysokości 50% oprocentowania kredytów bankowych zaciągniętych przez zakłady pracy chronionej. Zakład pracy chronionej, któremu przyznane zostaje dofinansowanie jest zobowiązany do nie zmniejszania stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych, będącego podstawą wyliczenia wysokości kredytu w okresie na jaki dofinansowanie zostało przyznane. W roku 2004 rozpatrzono 863 wnioski złożone przez prowadzących zakłady pracy chronionej. Dofinansowane zostało oprocentowanie kredytów zaciągniętych przez 484 zakłady pracy chronionej, zatrudniające 33.697 osób niepełnosprawnych. Łączna kwota wypłaconych środków na ten cel w roku 2004 wyniosła 7.925.419,37 zł.

Pracodawca prowadzący zakład pracy chronionej mógł otrzymać ze środków PFRON refundację zwiększonych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych, u których stwierdzono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, epilepsję lub niewidomych, w wysokości 75% najniższego wynagrodzenia na każdą zatrudnioną osobę niepełnosprawną w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy. Oddziały, na podstawie umów zawartych z pracodawcami, wypłaciły dofinansowania w łącznej kwocie 78.871.601,07 zł. Refundacją objętych zostało 15.800 osób niepełnosprawnych na 14.383,66 etatach w 633 zakładach pracy chronionej.

Zgodnie z art. 26 a *ustawy o rehabilitacji zawodowej (...)* pracodawcy zatrudniającemu osoby niepełnosprawne, które nie osiągnęły wieku emerytalnego i zostały ujęte w ewidencji prowadzonej przez Fundusz, przysługuje ze środków PFRON miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń tych pracowników niepełnosprawnych (od 1 maja 2004 r. w funkcji refundacji podwyższonych kosztów zatrudniania osób niepełnosprawnych), wypłacane raz na dwa miesiące. W 2004 r. wypłacono dofinansowania do wynagrodzeń 298.872 pracowników niepełnosprawnych zatrudnionych u 8.385 pracodawców, w tym 2.872 prowadzących zakłady pracy chronionej. Kwota tych dofinansowań wyniosła 885.815.361,75 zł.

Dzięki wprowadzeniu w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy przedsiębiorcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne (Dz. U. Nr114 poz.1194 ze zm.), stanowiącego program pomocowy, który umożliwił udzielanie przedsiębiorcom pomocy publicznej w formie wspomnianego powyżej zwrotu kosztów udało się powstrzymać ewentualne negatywne skutki, które mogły nastąpić w związku z ograniczeniem pomocy publicznej dla przedsiębiorców zatrudniających osoby niepełnosprawne.

W styczniu 2004 roku w Systemie Obsługi Dofinansowań PFRON zarejestrowanych było 192 598 osób zatrudnianych przez 4 489 pracodawców korzystających z pomocy w formie dofinansowania do wynagrodzeń tych osób, w grudniu 2004 roku liczby te wzrosły odpowiednio do 203 673 i do 6 595, co wskazuje na fakt, że akcesja Polski do Unii Europejskiej nie wpłynęła na spadek zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, na podstawie art. 47 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej (...), przeznaczane są także na zrekompensowanie gminom dochodów utraconych na skutek zastosowania wobec prowadzących zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej zwolnień z podatków. W roku 2004 Fundusz przekazał gminom środki w wysokości 186.222.411 zł, w tym pierwsza transza wypłacona 833 gminom wyniosła 106.522.108 zł., a druga dla 741 gmin wyniosła 79.700.303 zł.

Część środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przeznaczanych jest na realizację programów służących zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, i tak między innymi w roku 2004 realizowano:

- „TELEPRACA – pilotażowy program wspierania zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszukiwanych innowacyjnych zawodach wykorzystujących techniki informatyczne”. Celem tego programu było zatrudnienie osób bezrobotnych lub poszukujących pracy, w wieku do 55 lat, ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności w poszukiwanych zawodach wymagających uzyskania kwalifikowanych umiejętności informatycznych oraz odpowiednio przystosowanego i wyposażonego w specjalistyczny sprzęt komputerowy stanowiskach pracy. Realizacja tego programu została zakończona z dniem 30 czerwca 2004 r. Był on realizowany w województwie: dolnośląskim, gdzie utworzono 4 stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych na kwotę 107.469,91 zł; lubelskim, gdzie utworzono 22 stanowiska pracy na kwotę 512.862,97 zł; pomorskim, gdzie przeszkolono 136 osób niepełnosprawnych i utworzono 8 stanowisk pracy za kwotę 163.034,16 zł; wielkopolskim, gdzie utworzono 7 stanowisk pracy na co przeznaczono 143.430,07 zł.

- „JUNIOR – program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych”. Celem programu była aktywizacja zawodowa młodych osób niepełnosprawnych, które przed upływem roku od dnia ukończenia szkoły, studiów lub kursu nie podjęły dalszej nauki i nie uzyskały zatrudnienia. Osoby takie kierowane są na staże. W roku 2004 staże zorganizowane były przez 90 powiatów, uczestniczyło w nich 169 absolwentów niepełnosprawnych. Staż ukończyło 168 absolwentów, a 74 znalazło zatrudnienie. Łączna kwota jaką wypłacił PFRON powiatom wyniosła 1.580.249,47 zł.

- „OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W SŁUŻBIE PUBLICZNEJ”. Celem tego programu była aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy poprzez zatrudnianie ich w instytucjach wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej. W roku 2004 na realizację tego programu wypłacono ze środków Funduszu 11.289.651,59 zł, które zostały przeznaczone na:

- dofinansowanie lub refundację kosztów wyposażenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,
- dofinansowanie lub refundację kosztów szkoleń osób niepełnosprawnych zatrudnionych na nowych miejscach pracy,
- refundację kosztów wynagrodzeń oraz należnych od pracodawców składek na ubezpieczenia społeczne od wynagrodzeń osób niepełnosprawnych zatrudnionych na nowych miejscach pracy.

Program ten przyczynił się do zatrudnienia 670 osób niepełnosprawnych.

- „KU NOWOCZESNOŚCI”- celem tego programu było utrzymanie miejsc pracy osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej, poprzez pomoc finansową na wdrożenie systemów jakości i uzyskanie certyfikatów lub akredytacji według ISO lub norm pokrewnych

albo wytycznych pokrewnych z systemami jakości, uzyskanie świadectw oceny zgodności warunkujących legalną obecność wyrobów na rynkach oraz dobrowolnych świadectw oceny zgodności poprawiających konkurencyjność oferowanych wyrobów na rynkach krajowych i Unii Europejskiej oraz innych rynkach zagranicznych. Program realizowany był od 1 maja 2003 r. do 8 września 2004 r. Łączna kwota przeznaczona na realizację tego programu w 2004 r. wyniosła 1.667.952,26 zł.

Państwowy Fundusz realizował również zadania wynikające z art. 47 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, czyli wyrównywanie różnic między regionami, w szczególności w jednostkach samorządu terytorialnego, na terenie których stopa bezrobocia jest wyższa niż 110% średniej stopy bezrobocia w kraju lub nie utworzono warsztatu terapii zajęciowej albo zakładu aktywności zawodowej, poprzez realizację „PROGRAMU WYRÓWNYWANIA RÓŻNIC MIĘDZY REGIONAMI”. Celem tego programu było wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie. Program realizowany jest w formie dofinansowania projektów przedsięwzięć realizowanych w ramach 5 obszarów. W ramach Obszaru C – dofinansowanie dla pracodawców, w tym przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, części wyposażenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych odpowiednio do ich potrzeb i możliwości, w roku 2004 rozpatrzono pozytywnie 781 wniosków i PFRON wypłacił środki w wysokości 35.156.278,34 zł na wyposażenie miejsc pracy dla 1933 osób niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne mogą być beneficjentami wdrażanych przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy działań **Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL)**, w tym:

- Działania 1.1 – Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy,
- Działania 1.5 – Promocja aktywnej polityki społecznej poprzez wsparcie grup szczególnego ryzyka,
- Działania 1.6 – Integracja i reintegracja zawodowa kobiet.

W przypadku spełnienia wskazanych w Uzupełnieniu Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich kryteriów możliwe jest dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Społecznego kosztów adaptacji pomieszczeń na potrzeby osób niepełnosprawnych do 10% całkowitej wartości wniosku.

Szczególne szanse dla osób niepełnosprawnych niesie ze sobą Działanie 1.4 – Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych SPO RZL. Obejmuje ono szereg projektów, dotyczących przede wszystkim zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, wsparcia osób niepełnosprawnych na otwartym i chronionym rynku (między innymi poprzez warsztaty psychologiczne ukierunkowane na zwiększenie aktywności zawodowej bezrobotnych osób niepełnosprawnych, czy podnoszące zdolność do zatrudnienia osób niepełnosprawnych), a także podnoszenia świadomości pracodawców i społeczności lokalnych. W listopadzie 2004 r. PFRON (będący instytucją wdrażającą działania 1.4 SPO RZL) ogłosił pierwszy konkurs na wybór projektów w schemacie a) Wsparcie osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności na otwartym rynku pracy¹⁴.

Zagadnienie równości szans, w tym równości szans osób niepełnosprawnych jest integralną częścią **Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL** (finansowanej z Europejskiego Funduszu Społecznego), która bada i testuje nowe sposoby zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy. W ramach EQUAL zagadnienie

¹⁴ Do końca 2004 r. procedura wyboru i zatwierdzenia projektów nie została zakończona.

to nie jest opcjonalne i nie może być traktowane pobieżnie lub zdawkowo poprzez zapewnienia, że w projekcie traktuje się wszystkich jednakowo lub, że wystarczy objąć działaniami osoby niepełnosprawne.

Należy podkreślić, że celem PIW EQUAL nie jest objęcie wsparciem jak największej liczby beneficjentów, w tym osób niepełnosprawnych, lecz wypracowanie modelu integracji społecznej i zawodowej, który po potwierdzeniu jego skuteczności będzie mógł być wdrażany na szeroką skalę.

Wśród projektów wybranych do realizacji w 2004 r. w ramach PIW EQUAL utworzono 19 Partnerstw na rzecz Rozwoju, które będą opracowywać i testować innowacyjne sposoby rozwiązywania problemów w dostępie do rynku pracy osób niepełnosprawnych, w tym w ramach poszczególnych Tematów PIW EQUAL.

6. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.

Niepełnosprawność, zgodnie z art. 7 pkt 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.) jest jednym z powodów przyznawania **pomocy społecznej**. Niepełnosprawność w roku 2004 stanowiła w 19,9% przypadkach przyczynę przyznania świadczenia pomocy społecznej, które uzyskało 2.409.889 osób (w roku 2003 w 23,8%, świadczenie uzyskało 2 640 486 osób).

Pomoc społeczna zapewnia różne formy wsparcia m.in. osobom niepełnosprawnym o niskich dochodach. Jedną z ważniejszych form wspierania osób niepełnosprawnych są **usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze**, które obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych osób niepełnosprawnych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości również zapewnienie kontaktów z otoczeniem. W roku 2004 usługami opiekuńczymi objęto 80 650 osób, a specjalistycznymi usługami opiekuńczymi 4.736 osób (w roku 2003 usługami opiekuńczymi objęto 81.700 osób, w tym specjalistycznymi usługami opiekuńczymi 4.462 osób).

Inną formą wspierania m.in. osób niepełnosprawnych są **mieszkania chronione** będące formą pomocy środowiskowej zapewniającą odpowiednie wsparcie w środowisku i umożliwiającą samodzielne życie osobie, która m.in. ze względu na niepełnosprawność nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez dom pomocy społecznej, a usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania są niewystarczające lub niemożliwe do realizacji. W 2004 r. było 74 mieszkań chronionych prowadzonych przez gminy na 375 miejsc oraz 139 mieszkań chronionych prowadzonych przez powiaty na 445 miejsc. W 2003 r. było 48 mieszkań chronionych o zasięgu lokalnym (finansowanych z budżetów gmin) na 236 miejsc oraz 101 mieszkań chronionych o zasięgu ponadgminnym (finansowanych z budżetów powiatów na pomoc społeczną) na 325 miejsc.

Osoby niepełnosprawne mogą uzyskać także **pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie się**. W roku 2004 pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie się uzyskało 75 osób (w tym osoby niepełnosprawne). W roku 2003 z tej formy pomocy społecznej skorzystało 195 osób (w tym osoby niepełnosprawne).

Osoby niepełnosprawne mające ograniczone możliwości poruszania się lub komunikowania z otoczeniem mogą uzyskać **pomoc w ramach pracy socjalnej** w celu umożliwienia im pełnienia społecznie aktywnej roli i integracji ze środowiskiem. W szczególności może to polegać na pomocy w uzyskaniu i korzystaniu ze środków łączności oraz przekazu informacji, jak również w przystosowaniu mieszkań do ograniczeń wynikających z ich niepełnosprawności. W roku 2004 – 918 641 osób uzyskało pomoc w ramach pracy socjalnej, (w roku 2003 – 958 854 osób). W tej liczbie osób były także osoby niepełnosprawne. Można bez przesady stwierdzić, iż praca socjalna jest jedną z tych form wspierania osób niepełnosprawnych, które w szczególnie skuteczny sposób umożliwiają osobom niepełnosprawnym jak najpełniejsze ich uczestnictwo w życiu społecznym.

Na podstawie art. 64 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej m. in. **z powodu niepełnosprawności członka rodziny, osoby zobowiązane do ponoszenia opłat za pobyt w domu pomocy społecznej mogą być częściowo lub całkowicie zwolnione z ponoszenia tych opłat**, gdyż ustawodawca uznał, że w rodzinach, w których choćby jeden z jej członków jest osobą niepełnosprawną koszt zaspokojenia podstawowych potrzeb jest wyższy niż w rodzinach osób sprawnych.

Trzeba jednocześnie zauważyć, iż w obecnej sytuacji, zwłaszcza wynikającej ze stanu finansów publicznych nie jest możliwe zapewnienie wszystkim osobom niepełnosprawnym

koniecznego wsparcia zmierzającego do wyrównania tym osobom zwiększonych kosztów utrzymania tych osób.

Ustawa o pomocy społecznej umożliwia niepełnosprawnym (po spełnieniu określonych przesłanek) **pomoc pieniężną w formie zasiłków**.

Zgodnie z art. 37 ww. ustawy, **świadczenie w formie zasiłku stałego** przysługuje: 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej, 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie. W związku z powyższym, przyznanie zasiłku stałego z pomocy społecznej jest uzależnione od spełnienia dwóch przesłanek:

1. Odpowiednio niskiego dochodu (od którego uzależniona jest wysokość zasiłku stałego, w zależności także od tego czy uprawnionym jest osoba samotnie gospodarująca czy też mamy do czynienia z osobą pozostającą w rodzinie).
2. Całkowitej niezdolności do pracy z powodu wieku (ukończone 60 lat przez kobietę i 65 lat przez mężczyznę) lub niepełnosprawności, która została określona w ustawie o pomocy społecznej jako:
 - a) całkowita niezdolność do pracy w rozumieniu *ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118, z późn. zm.)* - całkowicie niezdolna do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy albo
 - b) zaliczenie do I lub II grupy inwalidów lub legitymowanie się znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności w rozumieniu przepisów *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r., o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*.

W roku 2004 zasiłek stały otrzymało ogółem 161 867 osób (w tym osoby niepełnosprawne) na kwotę 470 575 779 zł¹⁵. W 2003 r. 69 592 osób (w tym osoby niepełnosprawne) na kwotę 290 632 030 zł.

Zgodnie z art. 38 ust. 1 przedmiotowej ustawy **zasiłek okresowy** przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

W 2004 roku na ogólną liczbę 551 614 osób, które uzyskały zasiłek okresowy – z powodu niepełnosprawności uzyskało tę pomoc 38 612 osób, na łączną kwotę 12 922 790 zł (w 2003 roku na ogólną liczbę 312 127 osób, z powodu niepełnosprawności uzyskało pomoc 13 889 osób, na kwotę 4 464 667 zł).

1 maja 2004 r. weszła w życie *ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 228, poz. 2255, z późn. zm.)*. Wprowadziła ona nowe rozwiązania uwzględniające konieczność ponoszenia przez osoby niepełnosprawne zwiększonych kosztów związanych z utrzymaniem, rehabilitacją, zapewnieniem opieki.

Mając na uwadze fakt, iż w przypadku dzieci niepełnosprawnych bardzo istotna jest ich wczesna rehabilitacja, a wydatki na kształcenie tych dzieci stanowią istotne obciążenie budżetu rodzinnego, wprowadzono nowy **dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego**. Przysługuje on matce lub ojcu, faktycznemu opiekunowi dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka,

¹⁵ Dane dotyczą całego roku 2004, czyli obejmują sumę kwot wydatkowanych na zasiłki stałe wyrównawcze wypłacane do 30.04.2004 r. na podstawie *ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 z późn. zm.)* i zasiłki stałe obowiązujące od 1.05.2004 r.

a także osobom pełnoletnim uczącym się, niepozostającym na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub zasądzeniem od nich alimentów.

Celem dodatku jest pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka w wieku:

- do ukończenia 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności,
- powyżej 16 roku życia do ukończenia 24 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Wysokość dodatku wynosi 50 zł miesięcznie na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia lub 70 zł na dziecko starsze.

Prawo do dodatku uzależnione jest od uprawnienia do zasiłku rodzinnego. Kryterium dochodowe warunkujące prawo do obu tych świadczeń wynosi w przypadku rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi 583 zł netto na osobę.

Szacuje się, że w 2004 r. z ww. dodatku skorzystało około 300 tys. dzieci niepełnosprawnych, z czego około 50 tys. otrzymywało dodatek w wysokości 50 zł miesięcznie, natomiast pozostałe 250 tys. – w kwocie 70 zł miesięcznie. Wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły w 2004 r. około 140 mln zł.

Do katalogu świadczeń rodzinnych włączono **świadczenie pielęgnacyjne**, które zastąpiło przysługujący do 30 kwietnia 2004 r. zasiłek stały z pomocy społecznej.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym, legitymującym się:

- orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami dotyczącymi konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji (wskazania te określone są w art. 6b ust. 3 pkt 7 i 8 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, lub
- orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli dochód netto na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 583 zł. Kwota świadczenia to 420 zł miesięcznie.

Świadczenie pielęgnacyjne nie przysługuje, jeżeli osoba sprawująca opiekę ma prawo do zasiłku lub świadczenia przedemerytalnego, renty socjalnej, emerytury, renty, a także wtedy, gdy dziecko wymagające opieki przebywa w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu.

Zastąpienie zasiłku stałego z pomocy społecznej świadczeniem pielęgnacyjnym przyczyniło się do wzrostu liczby osób korzystających z tej formy pomocy o ponad 11%, co wynika przede wszystkim z podwyższenia kwoty kryterium dochodowego warunkującego prawo do świadczenia. W 2004 r. w okresie od maja do grudnia ze świadczenia pielęgnacyjnego korzystało 68.200 osób, a wydatki na ten cel wyniosły 224,6 mln zł. W okresie I-IV.2004 r. z zasiłku stałego z pomocy społecznej korzystało 61,3 tys. osób, a wydatki na ten cel wyniosły 102,1 mln zł.

Ustawa o świadczeniach rodzinnych nie wprowadziła zmian odnośnie kryteriów przyznawania zasiłku pielęgnacyjnego. Podobnie jak w poprzednim stanie prawnym, **zasiłek pielęgnacyjny** przysługuje niepełnosprawnemu dziecku, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia, albo legitymującej się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz

osobom, które ukończyły 75 lat, bez względu na wysokość dochodu rodziny. Kwota zasiłku pielęgnacyjnego to 144 zł.

W 2004 r. z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 608 tys. osób. Wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły 1.073,8 mln zł.

Preferencyjne warunki przyznawania pozostałych świadczeń rodzinnych na dzieci niepełnosprawne.

1. Kryterium dochodowe warunkujące prawo do zasiłku rodzinnego wraz z dodatkami jest w przypadku osób niepełnosprawnych wyższe o 15% i wynosi 583 zł netto na osobę w rodzinie.
2. Młodzież niepełnosprawna, jeżeli uczy się w szkole lub szkole wyższej, uprawniona jest do zasiłku rodzinnego dłużej, bo do ukończenia 24 roku życia. W przypadku pozostałych dzieci uczących się w szkole jest to 21 rok życia, a do zasiłku rodzinnego nie są uprawnieni studenci.
3. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka niepełnosprawnego wypłacany jest w kwocie 250 zł miesięcznie na dziecko, tj. o 80 zł więcej niż w przypadku pozostałych dzieci.
4. W przypadku opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, maksymalny okres pobierania dodatku z tego tytułu na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub o znacznym stopniu niepełnosprawności jest dłuższy niż w przypadku dziecka zdrowego i wynosi 6 lat.
5. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania, na częściowe pokrycie wydatków związanych z zamieszkaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, od 1 października 2004 r. przysługuje dzieciom niepełnosprawnym także wtedy, gdy uczą się w gimnazjum. W przypadku dziecka zdrowego nauka w gimnazjum nie daje prawa do tego dodatku.

W roku 2003 uporządkowano zakres ulg poprzez dostosowanie przepisów podatkowych do przepisów związanych z opieką zdrowotną i obniżeniem dolnego limitu wydatków na leki (do 100 zł) uprawniających do dokonania odliczeń. Przepisy te weszły w życie z dniem 1 stycznia 2004 r.

W ramach **ulgi rehabilitacyjnej** (obejmującej wydatki na cele rehabilitacyjne oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych) przewidzianej dla podatników będących osobami niepełnosprawnymi lub podatników, na utrzymaniu których są osoby niepełnosprawne (art. 26 ust. 1 pkt 6 *ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych – Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.*), odliczeniu od dochodu (przychodu) (ulga rehabilitacyjna przysługiwała również osobom uzyskującym dochody z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej opodatkowanej zarówno na zasadach ogólnych, jak i w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych) podlegały wydatki poniesione na:

- 1) adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 2) przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 3) zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego,

- 4) zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 5) odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym,
- 6) odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne,
- 7) opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, w kwocie nie przekraczającej w roku podatkowym 2.280 zł,
- 8) utrzymanie przez osoby niewidome, o których mowa w pkt 7, psa przewodnika – w wysokości nie przekraczającej w roku podatkowym kwoty określonej w pkt 7,
- 9) opiekę pielęgniarską w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się oraz usługi opiekuńcze świadczone dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa,
- 10) opłacenie tłumacza języka migowego,
- 11) kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia,
- 12) leki - w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stale lub czasowo),
- 13) odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne:
 - a) osoby niepełnosprawnej - karetką transportu sanitarnego,
 - b) osoby niepełnosprawnej, zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa, oraz dzieci niepełnosprawnych do lat 16 - również innymi środkami transportu niż wymienione w lit. a),
- 14) używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty 2.280 zł,
- 15) odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem:
 - a) na turnusie rehabilitacyjnym,
 - b) w zakładach, o których mowa w pkt 6,
 - c) na koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży, o których mowa w pkt 11.

Podatnikom, którzy wybrali jako formę opodatkowania kartę podatkową, obniża się stawki karty zgodnie z art. 27 *ustawy z dnia 20 listopada 1998r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. z 1998r. Nr 144 poz. 930, z późn. zm.)*:

- 1) o 20% (stawki określone w części I tabeli) osobom, w stosunku do których, na podstawie odrębnych przepisów, orzeczono co najmniej lekki stopień niepełnosprawności, jeżeli przy prowadzeniu działalności określonej w art. 23 pkt 1, z wyjątkiem prowadzenia parkingów, nie zatrudniają pracowników, w tym również osób określonych w art. 25 ust. 6 pkt 2 lit.a), nie licząc małżonka,
- 2) o 20% (stawki określone w części V tabeli) osobom, w stosunku do których, na podstawie odrębnych przepisów, orzeczono co najmniej umiarkowany lub lekki stopień niepełnosprawności, jeżeli przy prowadzeniu działalności w zakresie usług transportowych nie zatrudniają pracowników i członków rodziny,

- 3) o 10% (stawki określone w części I tabeli) na każdą osobę - podatnikom, którzy zatrudniają pracowników będących osobami w stosunku do których, na podstawie odrębnych przepisów, orzeczono co najmniej lekki stopień niepełnosprawności; obniżka stawki nie dotyczy osób wymienionych w art. 25 ust. 6 pkt 2 lit d) tj. pracowników zatrudnionych wyłącznie przy sprzedaży wyrobów, przyjmowaniu zleceń na usługi, utrzymywaniu czystości w zakładzie, prowadzeniu kasy i księgowości, kierowców i konwojentów.

Na wniosek podatników wymienionych w pkt 1 i 3, w szczególnie uzasadnionych przypadkach naczelnik urzędu skarbowego mógł dodatkowo obniżyć stawkę karty podatkowej.

7. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych.

W roku 2004 osoby niepełnosprawne, podobnie jak w latach ubiegłych, składały w powiatowych centrach pomocy rodzinie wnioski o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych **likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych** w związku z ich indywidualnymi potrzebami. Wysokość dofinansowania ze środków Funduszu wynosi maksymalnie 80% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż wysokość piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia.

W 2004 r. osoby niepełnosprawne ubiegające się o dofinansowanie likwidacji barier funkcjonalnych złożyły 42.755 wniosków na łączną kwotę 221.139.055 zł. Samorządy powiatowe wypłaciły środki w kwocie 116.171.936 zł z tytułu realizacji 30.538 umów, z tego na likwidację barier:

- architektonicznych w kwocie 74.053.480 zł (64% łącznej sumy) dla 10.237 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 7.234 zł w porównaniu z 6.968 zł w roku 2003,
- w komunikowaniu się w kwocie 33.852.389 zł (29% łącznej sumy) dla 15.935 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 2.124 zł w porównaniu z 1.675 zł w roku 2003,
- technicznych w kwocie 8.266.067 zł (7% łącznej sumy) dla 4.366 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 1.893 zł w porównaniu z 2.170 zł w roku 2003.

Wśród osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania likwidacji barier funkcjonalnych było:

- 22.127 dorosłych osób niepełnosprawnych,
- 8.411 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- 8.719 mieszkańców wsi.

Likwidacja barier funkcjonalnych jest tym rodzajem zadania realizowanego przez samorząd powiatowy, które z roku na rok cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród osób niepełnosprawnych. Świadczy o tym między innymi to, iż w realizacji zadania, w stosunku do roku 2003, nastąpił wzrost o 39% w odniesieniu do wykorzystanych środków oraz o 41% w odniesieniu do liczby beneficjentów.

Inną formą pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym na likwidację barier funkcjonalnych były programy celowe realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Osoby niewidome i niedowidzące korzystały z programu „Komputer dla Homera 2003”. Celem tego programu była pomoc dla tych osób w dostępie do nowoczesnego sprzętu komputerowego wraz z odpowiednim oprzyrządowaniem i oprogramowaniem, umożliwiającemu pracę, naukę oraz swobodne komunikowanie się.

W ramach programu udzielane było dofinansowanie m.in. do zakupu podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i oprogramowania, zakupu urządzeń lektorskich, zakupu specjalistycznych elektronicznych urządzeń brajlowskich oraz elementów służących ich rozbudowie, a także finansowanie szkoleń komputerowych w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu i oprogramowania.

Na realizację programu przewidziano środki w wysokości 39.432.000 zł, w tym na finansowanie kosztów szkolenia osób niepełnosprawnych w zakresie obsługi sprzętu komputerowego kwotę 1.418.500 zł.

W ramach w/w programu na szkolenia w zakresie obsługi komputera Fundusz wypłacił środki w wysokości 925.053,32 zł dla 611 osób niepełnosprawnych, w tym:

- na szkolenie dla dorosłych osób niepełnosprawnych - 615.576,05 zł,
- na szkolenie dla młodzieży niepełnosprawnej - 309.477,27 zł.

Dla porównania w roku 2003 na szkolenie 407 osób niepełnosprawnych w zakresie obsługi komputera Fundusz wypłacił środki w wysokości 657.258 zł.

Kolejnym programem adresowanym do osób niepełnosprawnych, którego celem było m.in. umożliwienie swobodnego porozumiewania się oraz poruszania i przemieszczania się poprzez likwidację barier w komunikowaniu się i transportowych, był program „Pegaz 2003 składający się z trzech modułów:

1. Moduł pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się, który obejmuje:
 - Obszar A – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do samochodu,
 - Obszar B – pomoc w zakupie sprzętu komputerowego,
 - Obszar C – pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym.
2. Moduł pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski”.
3. Moduł pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych – uczestników warsztatów terapii zajęciowej.

W 2004 r. udzielono dofinansowań we wszystkich trzech modułach na kwotę 79.893.531,62 zł, z tego:

- w ramach modułu pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się – kwota 52.792.129, 63 zł (w roku 2003 - 22.172.538 zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski” – kwota 11.701,89 zł (w roku 2003 - 137.000 zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych uczestników warsztatów terapii zajęciowej – łączna kwota 27.089.700,10 zł (w roku 2003 modułu nie realizowano).

Dla porównania w roku 2003 udzielono dofinansowań w dwóch modułach na kwotę 22.309.538 zł.

W ramach Obszaru D Programu Wyrównywania Różnic Między Regionami Zarząd Funduszu rozpatrzył 333 wnioski i wydatkował środki w wysokości 32.121.121,62 zł, na dofinansowanie likwidacji barier transportowych. Dofinansowanie obejmuje część kosztów zakupu 276 mikrobusów i 62 autobusów oraz koszty przystosowania 3 mikrobusów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Beneficjentami tej pomocy były fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, których statutowym zadaniem była rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych, a także gminy i powiaty.

Ministerstwo Nauki i Informatyzacji realizuje **projekt Polska Biblioteka Internetowa**. Jednym z celów projektu (PBI) jest wyrównanie szans dostępu do różnorodnych publikacji wydanych dotychczas w języku polskim dla osób niepełnosprawnych (np. ruchowo) zwłaszcza z małych miast, wsi, czy innych regionów oddalonych od ośrodków akademickich i kulturalnych, dla których komputer z łączem do Internetu może być jedyną szansą kontaktu ze zdobyczami literatury i kultury. Polska Biblioteka Internetowa jest obecnie największym, darmowym, publicznie dostępnym w Internecie zasobem cyfrowym w Polsce – liczy 25 354 zdigitalizowane pozycje stan na 29.04.2005) często unikalne, dostępne praktycznie w pojedynczych egzemplarzach drukowanych. Należy podkreślić fakt, że jednym z celów działania PBI będzie także gromadzenie i przetwarzanie w odpowiednie formy użytkowe publikacji dla osób niewidomych, przy wykorzystaniu już istniejących stanowisk komputerowych w bibliotekach akademickich oraz założeniu konsekwentnego rozbudowywania ich sieci w całym kraju.

Prace studialne nad tym aspektem zostały rozpoczęte. Należy zauważyć, że realizacja tego projektu związana jest (z omawianą odrębnie w informacji) realizacją prawa do nauki i sprzyja edukacji osób niepełnosprawnych z ograniczoną mobilnością. Projekt Polska Biblioteka Internetowa jest jednym z filarów Programu Powszechnej Edukacji Informatycznej, który zakłada zwiększenie kreatywności uczniów oraz mobilizację do samokształcenia i samodzielnego korzystania ze źródeł we wszystkich grupach wiekowych w szczególności zaspokajanie specjalnych wymagań i potrzeb edukacyjnych osób niepełnosprawnych. Istotnym aspektem działania PBI będzie także gromadzenie i przetwarzanie w odpowiednie formy użytkowe publikacji dla osób niewidomych, przy wykorzystaniu już istniejących stanowisk komputerowych w bibliotekach akademickich oraz założeniu konsekwentnego rozbudowywania ich sieci w całym kraju.

Na uwagę zasługują również inicjatywy mające charakter kompleksowy i uwzględniające perspektywę niepełnosprawności, takie jak np. powołanie w grudniu 2003 roku przez Ministerstwo Finansów zespołu, który w 2004 roku opracował „Raport o stanie techniczno-lokalowym oraz o zadaniach inwestycyjnych jednostek organizacyjnych podległych Ministerstwu Finansów”. W raporcie dokonano analizy potrzeb budowlano-rzeczowych (z uwzględnieniem pilności ich realizacji) wszystkich obiektów budowlanych będących własnością Skarbu Państwa w świetle obowiązujących aktualnie norm budowlanych, w tym przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych pod kątem dostosowania obiektów do korzystania przez osoby niepełnosprawne.

Urząd Regulacji Telekomunikacji i Poczty przeprowadził w 2004 r. kontrolę mającą na celu uzyskanie informacji czy operatorzy świadczący powszechne usługi pocztowe wypełniają swoje obowiązki w zakresie umożliwienia dostępu osobom niepełnosprawnym do świadczonych przez siebie usług zgodnie z obowiązującymi przepisami (art. 56 *ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe (Dz.U. z 2003 r. Nr 130 poz. 1188, z późn. zm.)*). Kontrolę przeprowadzono w dniach 15 września - 29 października 2004 r. W trakcie kontroli w placówkach pocztowych zebrano informacje dotyczące:

1. klasy placówki pocztowej,
2. możliwości samodzielnego wjazdu do placówki pocztowej osób poruszających się na wózkach inwalidzkich,
3. przystosowania drzwi wejściowych (szerokość, łatwość otwierania) do samodzielnego korzystania przez osobę niepełnosprawną,
4. oznaczenia specjalnym piktogramem okienek obsługujących osoby niepełnosprawne,
5. usytuowania okienek przeznaczonych do obsługi osób niepełnosprawnych (sprawdzeniu podlegała wysokość usytuowania okienka ułatwiająca osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego możliwość korzystania z usług pocztowych),
6. usytuowania nadawczych skrzynek pocztowych w sposób umożliwiający osobom niepełnosprawnym poruszającym się na wózku inwalidzkim swobodny do nich dostęp,
7. umieszczenia informacji przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych (m.in. o stosowanych udogodnieniach, świadczonych usługach, organizacjach pośredniczących w świadczeniu usług),
8. prowadzenia ewidencji osób niepełnosprawnych,
9. możliwości przyjmowania przesyłek od osób niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania.

Liczba placówek pocztowych przystosowanych w zakresie badanych kryteriów w podziale na poszczególne województwa.

Lp.	Województwo	Liczba placówek poddanych kontroli	Możliwość samodzielnego wjazdu	Przystosowanie drzwi wejściowych	Oznakowanie okienka	Usytuowanie okienka	Dostęp do nadawczej skrzynki pocztowej	Ogłaszanie informacji w placówkach pocztowych	Prowadzenie ewidencji osób niepełnosprawnych	Przyjmowanie przesyłek od osoby niepełnosprawnej w miejscu zamieszkania
1	Dolnośląskie	100	33	33	50	82	75	80	38	41
2	Kujawsko-Pomorskie	109	46	47	59	83	95	105	47	42
3	Lubelskie	103	49	92	72	84	92	89	13	70
4	Lubuskie	100	46	54	50	82	76	43	37	64
7	Łódzkie	100	42	38	26	49	46	78	13	59
8	Małopolskie	100	40	64	73	99	82	95	39	59
5	Mazowieckie	100	49	80	61	74	84	83	50	71
6	Opolskie	101	40	97	58	76	88	78	49	35
9	Podkarpackie	100	30	71	42	92	61	59	52	64
10	Podlaskie	100	30	59	78	63	94	87	52	52
11	Pomorskie	100	43	86	87	97	92	97	69	57
12	Śląskie	100	40	77	79	79	88	71	55	64
13	Świętokrzyskie	100	35	61	21	89	76	99	30	34
14	Warmińsko-Mazurskie	100	36	46	79	82	98	92	55	57
15	Wielkopolskie	101	47	96	56	77	101	56	21	49
16	Zachodniopomorskie	102	37	93	38	87	93	71	52	71
	SUMA	1616	643	1094	929	1295	1341	1283	672	889
	odsetek placówek posiadających określone udogodnienie dla osób niepełnosprawnych		39,79%	67,70%	57,49%	80,14%	82,98%	79,39%	41,58%	55,01%

Z informacji przekazanych przez Ministerstwo Środowiska wynika, że na terenie Parków Narodowych budowane są barierki asekuracyjne, wjazdy, platformy widokowe ułatwiające poruszanie się na wózkach inwalidzkich, modernizuje się istniejące przyrządy dydaktyczne dla dzieci z dysfunkcją wzroku (dotykowe mapy plastyczne), organizowane są zajęcia integracyjno-dydaktyczne¹⁶, montuje się komputerowe punkty informacji turystycznej oraz monitory reagujące na dotyk z dojściem pozbawionym barier architektonicznych.

¹⁶ Działania te mają związek z umożliwieniem osobom niepełnosprawnym realizacji potrzeb wyższego rzędu: kultury, sportu, rekreacji, turystyki

8. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszystkich aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

W zakresie realizacji prawa do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska w roku 2004 nie dokonano zmian o charakterze legislacyjnym.

Organizacje pozarządowe, stanowiące trzeci, obok publicznego i prywatnego, sektor społeczeństwa są znaczącą częścią każdego efektywnie i demokratycznie funkcjonującego państwa i społeczeństwa. Ze względu na charakter działania organizacji pozarządowych trudno jest precyzyjnie określić liczbę podmiotów tego sektora, które zajmują się problematyką niepełnosprawności. Ogólnodostępna *Ogólnopolska baza organizacji i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych i chorych* (wyodrębniona od 2003 r. z bazy organizacji pozarządowych prowadzonej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor) zawiera informacje o działalności ponad 8700 organizacji pozarządowych pomagających osobom niepełnosprawnym, chorym i uzależnionym, w tym również o jednostkach terenowych organizacji ogólnopolskich. W końcu grudnia 2004 r. w bazie znalazło się 8740 podmiotów, co po odjęciu około 1600 podmiotów działających na rzecz osób uzależnionych, daje **szacunkową liczbę ok. 7100 organizacji pozarządowych wraz z jednostkami terenowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych i chorych**¹⁷. Działają one w takich obszarach jak m.in.:

- sport, turystyka, rekreacja i hobby,
- kultura i sztuka,
- edukacja i wychowanie,
- usługi socjalne i pomoc społeczna,
- ochrona zdrowia.

Dostępne dane dotyczące dynamiki rozwoju sektora pozarządowego¹⁸, wskazujące na ok. 15% roczny wzrost liczby organizacji pozarządowych (w latach 2002-2004 r.). Trudno jednak wprost odnosić tę tendencję do podmiotów, które działały na rzecz osób niepełnosprawnych, ponieważ przeprowadzona analiza danych z rejestru REGON nie identyfikowała takiej grupy organizacji. Dodatkowo trudno oszacować liczbę aktywnie działających organizacji, ponieważ podmioty, które zakończyły działalność, nie mają obowiązku się z niego wyrejestrować.

Organizacje pozarządowe są bardzo ważnymi partnerami władz rządowych i samorządowych w realizowaniu i kreowaniu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych.

Polskie prawo przewiduje stosunkowo liczne formy i procedury współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych, zarówno w obszarze wymiany informacji, opiniowania działań rządu i samorządu.

Zasady tej współpracy określone zostały w różnych aktach prawnych, m.in. w *ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz.U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.). W skład - powołanej na podstawie ustawy - Rady Działalności Pożytku Publicznego, będącej organem opiniodawczo-doradczym oraz pomocniczy ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego wchodzi również przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych. Do zadań Rady należy m.in.:

- 1) wyrażanie opinii w sprawach dotyczących stosowania ustawy,

¹⁷ Ogółem w 2004 r. zaktualizowano dane o 4271 organizacjach znajdujących się w bazie.

¹⁸ „Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2004”, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2005

2) wyrażanie opinii o rządowych projektach aktów prawnych dotyczących działalności pożytku publicznego oraz wolontariatu.

Szczególne uregulowania określające zakres współpracy organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych z administracją publiczną znajdują się w *ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*.

Współpraca ta realizowana była w 2004 r. w różnych formach, także poprzez:

- udział przedstawicieli organizacji pozarządowych w takich organach jak Krajowa Rada Konsultacyjna do Spraw Osób Niepełnosprawnych (stanowiąca forum współdziałania organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych, pełniąca funkcję doradczą dla Pełnomocnika Rządu d/s Osób Niepełnosprawnych);
- udział organizacji pozarządowych w wojewódzkich i powiatowych społecznych radach do spraw osób niepełnosprawnych (będących organami opiniodawczo-doradczymi odpowiednio marszałków województw i starostów, również w zakresie prawa miejscowego),
- udział przedstawicieli organizacji w Radzie Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Tak jak w latach ubiegłych, w ramach w/w współpracy oraz w celu realizacji prawa osób niepełnosprawnych do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących realizowano szersze konsultacje, niż wynikające z przepisów art. 19 *ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234, z późn. zm.)* oraz art. 16 *ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz.U. Nr 55, poz. 235, z późn. zm.)*, polegające na roboczych spotkaniach zespołów problemowych (zwoływanych ad hoc w zależności od zagadnienia będącego przedmiotem podejmowanych prac) i indywidualne spotkania przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej z przedstawicielami organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Należy zwrócić uwagę, że organizacje pozarządowe otrzymywały wsparcie ze środków PFRON w ramach programu „PARTNER – wspieranie zadań realizowanych przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych” m.in. na opracowywanie i wydawanie, kierowanych do osób niepełnosprawnych wydawnictw ciągłych - periodycznych lub nieregularnych, funkcjonujących w środowisku osób niepełnosprawnych. Wydawnictwa te wielokrotnie poruszały kwestie opinii i propozycji środowiska osób niepełnosprawnych dotyczące obowiązujących jak i planowanych rozwiązań prawnych, stanowiąc tym samym instrument wpływu na politykę wobec osób niepełnosprawnych zarówno na poziomie centralnym jaki i samorządu. Na realizację tego zadania ze środków Funduszu udzielono w 2004 r. dofinansowania w kwocie łącznej ponad 86 mln zł, w tym organizacjom pozarządowym o zasięgu ogólnopolskim 36 mln zł, a organizacjom o zasięgu lokalnym 50,26 mln zł.

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej koordynował, nadzorował i monitorował proces wdrażania projektów programów pomocy przedakcesyjnej finansowanej ze środków kolejnych edycji Phare (2000 - 2003) których odbiorcą było także środowisko osób niepełnosprawnych. Projekty te realizowane były również w 2004 roku i dotyczyły m.in. wspierania społeczeństwa obywatelskiego.

9. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Realizacja tego prawa odbywa się poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości szerokiego udziału w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce.

Znaczącą rolę w realizacji tego prawa w zakresie udziału osób niepełnosprawnych w szeroko rozumianej kulturze fizycznej i sporcie odgrywają: administracja państwowa, samorządy lokalne i organizacje pozarządowe.

Na szczeblu centralnym największa rola w tej dziedzinie należy do Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, które zleca realizację określonych zadań organizacjom pozarządowym. Działania tego resortu ukierunkowane były przede wszystkim na:

1. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych stowarzyszeń kultury fizycznej, realizujących zadania statutowe w zakresie sportu osób niepełnosprawnych.
2. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w imprezach sportowych, rekreacyjnych i integracyjnych.
3. Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach.
4. Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w igrzyskach paraolimpijskich, mistrzostwach świata, Europy i innych imprezach rangi międzynarodowej.
5. Realizacja poradnictwa i konsultacji medycznych oraz badań diagnostycznych sportowców niepełnosprawnych.
6. Prowadzenie zajęć sportowych oraz działalności szkoleniowej w sporcie osób niepełnosprawnych.
7. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w letnich i zimowych obozach sportowych.
8. Szkolenie trenerów, instruktorów, fizjoterapeutów, klasyfikatorów i wolontariuszy sportu osób niepełnosprawnych.
9. Promocja sportu osób niepełnosprawnych.
10. Zakup sprzętu sportowego.

W realizacji zadań dotyczących sportu i kultury fizycznej osób niepełnosprawnych w 2004 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu współpracowało ze 119 organizacjami.

Łącznie, zrealizowano ze środków Ministerstwa 1.745 zadań, w których udział wzięło 92.956 osób. Dla porównania w roku 2003 zrealizowano 1.376 zadań dla 109. 849 osób. Jak z tego wynika, pomimo że w roku 2004 roku zrealizowano więcej zadań, wzięło w nich udział mniej osób niepełnosprawnych.

Liczba zrealizowanych zadań i uczestniczących w nich osób niepełnosprawnych w 2004 roku

Lp	Nazwa zadania	Liczba zadań	Liczba uczestników
1	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych stowarzyszeń kultury fizycznej, realizujących zadania statutowe w zakresie sportu osób niepełnosprawnych	175	21.834
2	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w imprezach sportowych, rekreacyjnych i integracyjnych.	474	50.180

3	Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach.	153	3.078
4	Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w igrzyskach paraolimpijskich, mistrzostwach świata, Europy i innych imprezach rangi międzynarodowej.	87	2.074
5	Realizacja poradnictwa i konsultacji medycznych oraz badań diagnostycznych sportowców niepełnosprawnych	5	772
6	Prowadzenie zajęć sportowych oraz działalności szkoleniowej w sporcie osób niepełnosprawnych	632	8.661
7	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w letnich i zimowych obozach sportowych	178	5.840
8	Szkolenie trenerów, instruktorów, fizjoterapeutów, klasyfikatorów i wolontariuszy sportu osób niepełnosprawnych	13	517
9	Promocja sportu osób niepełnosprawnych	12	
10	Zakup sprzętu sportowego	16	
	Ogółem	1.745	92.956

*/udział uczestników w zadaniach powtarza się: np. w szkoleniu centralnym, imprezach sportowych, badaniach medycznych/

W ramach w/w zadań osoby niepełnosprawne uczestniczyły w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych.

Zadanie to realizowane było przez 22 stowarzyszenia i 30 klubów sportowych Polskiego Związku Sportowego Głuchych. Uczestniczyły w nim 21.834 osoby niepełnosprawne (w 2003 roku- 27.426 osób niepełnosprawnych). Tutaj także daje się zaobserwować spadek liczby osób niepełnosprawnych, które zostały objęte działaniami.

W ramach realizacji zadania wspierana była finansowo działalność podstawowych jednostek terenowych dużych organizacji o ogólnopolskim zasięgu funkcjonowania, a także mniejszych, o regionalnym zasięgu.

Program działania tych jednostek realizowany jest w wielu dyscyplinach sportu i obejmuje swoim zakresem osoby z różnymi grupami schorzeń.

Osoby niepełnosprawne uczestniczyły także w imprezach sportowych, rekreacyjnych i integracyjnych. Ogółem, w ramach tego zadania zorganizowano 474 imprezy sportowe, sportowo-rekreacyjne i masowe imprezy integracyjne, w których udział wzięło 50.180 osób. Dla porównania w 2003 roku zorganizowano 413 imprez dla 65.657 osób niepełnosprawnych. Jak wynika z tych danych mimo wzrostu liczby imprez sportowych dla osób niepełnosprawnych, liczba niepełnosprawnych uczestników tych imprez zmalała w 2004 roku.

Rok 2004 był rokiem szczególnym dla sportu osób niepełnosprawnych: odbyły się XII Igrzyska Paraolimpijskie w Atenach. Uczestniczyło w nich 3969 sportowców ze 136 krajów, w tym 106 osobowa reprezentacja Polski /36 kobiet i 70 mężczyzn/, startując w 11 dyscyplinach sportu /na 19 rozgrywanych/.

Polscy sportowcy zdobyli 54 medale, w tym 10 złotych, 25 srebrnych, 19 brązowych.

Sportowcy niepełnosprawni intelektualnie uczestniczyli w I Igrzyskach dla Osób Niepełnosprawnych Intelektualnie, które odbyły się na przełomie lipca i sierpnia 2004 r. w Szwecji. Polska reprezentacja /90 osób/ startowała w następujących dyscyplinach sportu: lekkoatletyka, pływanie, tenis stołowy, tenis ziemny, piłka nożna, koszykówka. Sportowcy zdobyli 51 medali: 25 złotych, 15 srebrnych, 11 brązowych.

W 2004 roku kontynuowano realizację programu „Animator sportu osób niepełnosprawnych”. Program realizowany był w 16 województwach i odbywał się w dwóch edycjach odpowiednio od marca do lipca i od września do grudnia.

W I edycji udział wzięło 308 animatorów sportu osób niepełnosprawnych, w tym 111 kobiet i 193 mężczyzn. W zajęciach uczestniczyło 3.959 osób niepełnosprawnych.

W II edycji liczba animatorów została zwiększona do 328 osób. W zajęciach uczestniczyło 4.702 osób o różnym stopniu niepełnosprawności. Ogółem udział w „Programie” wzięło 632 animatorów sportu osób niepełnosprawnych. W zajęciach uczestniczyło 8.661 osób niepełnosprawnych (w roku 2003 odpowiednio: 221 animatorów i 3.200 osób niepełnosprawnych). Zatem odnotowano znaczny wzrost zainteresowania tym programem, co wpłynęło na znaczny wzrost liczby osób niepełnosprawnych objętych tym programem.

Kolejną formą działań na rzecz osób niepełnosprawnych była organizacja letnich i zimowych obozów sportowych. Ogółem odbyło się 178 obozów zimowych, w których udział wzięło 5.840 dzieci i młodzieży z następującymi rodzajami niepełnosprawności: schorzenia narządu ruchu, niewidomi i niedowidzący, głusi i niedosłyszający, zespół Downa, porażenia mózgowie, upośledzenia umysłowe w różnym stopniu.

W ramach promocji sportu osób niepełnosprawnych różne podmioty podjęły następujące rodzaje zadań:

- organizacje opracowały i wydały materiały dydaktyczne, promocyjne w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych,
- opracowane zostały foldery, poradniki, kalendarze, kasety szkoleniowe i biuletyny upowszechniające aktywność sportową osób niepełnosprawnych,
- zorganizowano wystawę fotograficzną „Paraolimpiada Ateny 2004”,
- wydano dodatek specjalny do Magazynu dla Niepełnosprawnych „Integracja” pt. „Paraolimpiada 2004”,
- zorganizowano Regionalne Seminarium Osób Niepełnosprawnych,
- zorganizowano III Ogólnopolski Plebiscyt na najlepszego sportowca niepełnosprawnego.

Do głównych zadań realizowanych przez MENiS w 2004 roku należało także tworzenie warunków do korzystania ze świadczeń przysługujących sportowcom, tzn. obejmowanie pomocą stypendialną sportowców, uzyskujących bardzo dobre wyniki w rywalizacji międzynarodowej oraz nagradzanie zawodników i trenerów za wybitne osiągnięcia sportowe i w pracy szkoleniowej.

Pomocą stypendialną objęci są sportowcy niepełnosprawni, którzy zdobyli medale na Igrzyskach Paraolimpijskich oraz imprezach rangi Mistrzostw świata i Mistrzostw Europy.

W 2004 r., stypendiami w kwocie 800.000 zł objęto 88 zawodników, miesięcznie od 500 zł do 1000 zł. Dla porównania w 2003 roku taką pomocą objęto 113 zawodników niepełnosprawnych, a w 2002 roku – 121.

Przeznaczono 658.000 zł na nagrody dla 49 zawodników niepełnosprawnych za osiągnięcie wysokich wyników sportowych podczas imprez rangi Igrzysk Paraolimpijskich, Mistrzostw Świata i Mistrzostw Europy i 220.000 zł dla trenerów za osiągnięcia w pracy szkoleniowej. W roku 2003 nagrody otrzymało 95 sportowców niepełnosprawnych.

Uwzględniając postulaty środowiskowe sportu osób niepełnosprawnych w sprawie nagród za wybitne osiągnięcia sportowe, w znowelizowanym rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 listopada 2003 r. w sprawie rodzajów wyróżnień i wysokości nagród za osiągnięcie wysokich wyników sportowych we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym oraz szczegółowych zasad i trybu ich przyznawania, rozszerzono krąg świadczeniobiorców o sportowców niesłyszających i niedosłyszających, którzy uczestniczą we współzawodnictwie innym niż paraolimpiada.

W celu umożliwienia większej liczbie sportowców niepełnosprawnych uzyskiwanie nagród, zróżnicowano na ich korzyść ilość startujących w konkurencji w taki sposób, że pozostawiono zapis dotyczący wymaganej ilości zawodników uczestniczących w rywalizacji. W sporcie osób niepełnosprawnych warunkiem zdobycia nagrody pieniężnej jest start co najmniej 8 zawodników i 6 drużyn. W sporcie sprawnych zwiększono liczbę zawodników do 12 i drużyn do 8.

Od 1995 roku z budżetu Ministerstwa Kultury utrzymywana jest Biblioteka Centralna Polskiego Związku Niewidomych w Warszawie. W 2004 roku Ministerstwo Kultury przyznało tej placówce 2 mln zł. Z usług biblioteki korzystają czytelnicy z dysfunkcjami wzroku. Biblioteka posiada filię w Łodzi oraz 117 punktów na terenie kraju.

W 2004 roku samorządy powiatowe kontynuowały zadanie w zakresie udzielania dofinansowania ze środków PFRON organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych. Pomoc w tym zakresie mogą otrzymać osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które spełnią warunki określone przepisami prawa. Wysokość dofinansowania wynosi do 60% kosztów przedsięwzięcia.

W roku 2004 organizatorzy tego rodzaju przedsięwzięć złożyli 6.084 wnioski (w 2003 roku – 4.136) na kwotę 33.019.148 zł (w 2003 roku – 26.937.943). Popisano 5.180 umów (w 2003 roku – 2.302) na łączną kwotę 12.475.610 zł (w 2003 roku – 8.949.113 zł). Faktyczne wykorzystanie środków Funduszu na ten cel wyniosło 13.804.172 zł na rzecz 74.374 osób niepełnosprawnych.

Pomoc z tego tytułu skierowana była do osób niepełnosprawnych dorosłych – kwota 9.314.736, oraz do dzieci i młodzieży – kwota 4.489.436.

W stosunku do roku 2003 wykorzystano o 62% środków więcej.

Zadanie z zakresu sportu, rekreacji i kultury dofinansowywane jest także w ramach programu PFRON „Partner”, w ramach którego wspierane są zadania realizowane przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych.

W 2004 roku w Biurze Funduszu wypłacono na ten cel dla organizacji o zasięgu ogólnokrajowym 2.141.408 zł (w 2003 roku – 1.373.274 zł), natomiast w oddziałach Funduszu – dla organizacji działających lokalnie wypłacono – 2.045.240 zł (w 2003 roku – 1.025.767 zł).

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2004 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

Lista urzędów i instytucji, do których przekazano ankietę:

1. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu
2. Ministerstwo Finansów
3. Ministerstwo Gospodarki i Pracy
4. Ministerstwo Polityki Społecznej
5. Ministerstwo Infrastruktury
6. Ministerstwo Kultury
7. Ministerstwo Nauki i Informatyzacji
8. Ministerstwo Obrony Narodowej
9. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
10. Ministerstwo Skarbu Państwa
11. Ministerstwo Sprawiedliwości
12. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
13. Ministerstwo Spraw Zagranicznych
14. Ministerstwo Środowiska
15. Ministerstwo Zdrowia
16. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
17. Główny Urząd Nadzoru Budowlanego
18. Urząd Regulacji Telekomunikacji i Poczty
19. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
20. Główny Urząd Statystyczny
21. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
22. Urząd Służby Cywilnej
23. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
24. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
25. Narodowy Fundusz Zdrowia
26. Polska Akademia Nauk
27. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
28. Sekretariat Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn

Idea włączania kwestii niepełnosprawności do głównego nurtu polityki w różnych obszarach (ang. „mainstreaming disability”)

Koncepcja *zintegrowanego podejścia do niepełnosprawności*, służy realizacji fundamentalnej wartości Unii Europejskiej i jej państw członkowskich, jaką jest demokracja. Pełna realizacja idei demokracji wymaga uczestnictwa wszystkich obywateli, poprzez osobisty udział bądź posiadanie reprezentacji, w życiu gospodarczym, społecznym, kulturalnym i obywatelskim oraz w procesach podejmowania decyzji.

W niektórych obszarach w celu zabezpieczenia praw osób niepełnosprawnych stosuje się specjalną politykę, która jest tworzona przez ekspertów ds. niepełnosprawności. Jest to konieczne wszędzie tam, gdzie występują specjalne potrzeby osób niepełnosprawnych niedające się zaspokoić jedynie działaniami skierowanymi do ogółu społeczeństwa i powinno być kontynuowane dla uzupełnienia realizacji zasady równego traktowania i niedyskryminacji.

Jednak dla uzyskania pełnej integracji osób niepełnosprawnych w społeczeństwie konieczne jest wprowadzanie *zintegrowanego podejścia do niepełnosprawności*, czyli włączanie rozwiązań dotyczących osób niepełnosprawnych w główny nurt działań podejmowanych przez władze państwowe i lokalne. Podejście to rozumiane jest jako element długofalowej strategii kształtowania wszelkiej polityki opartej na założeniu, że ludzie i ich różnorodne potrzeby stawiani są na pierwszym miejscu. W proces ten powinni być zaangażowani nie tylko eksperci ds. niepełnosprawności, co decydenci i twórcy polityki na poziomie krajowym i lokalnym w różnych obszarach wpływających na jakość życia obywateli, świadomi praw i potrzeb osób niepełnosprawnych. Pozwala to obniżyć ryzyko, że przyjmowane będą przepisy, polityki, czy programy utrwalające dyskryminację i istniejącą nierówność.

W tym celu powinna być dokonywana ocena wpływu danej polityki na sytuację osób niepełnosprawnych na etapie formułowania tej polityki. Przy pomocy tego instrumentu stwierdza się, jak proponowane rozwiązania przyczynią się do realizacji celu, jakim jest równość osób niepełnosprawnych. Może się okazać, że konieczna jest zmiana proponowanej polityki lub że muszą zostać podjęte dodatkowo specjalne środki w celu eliminacji istniejących nierówności.

Dla uzyskania pozytywnych rezultatów *zintegrowanego podejścia do kwestii niepełnosprawności*, stosowanego obok ukierunkowanych działań specjalnych na rzecz osób niepełnosprawnych, konieczne jest:

- zapewnienie wysokiego poziomu zaangażowania i świadomości wszystkich uczestników procesów kształtowania polityk w różnych dziedzinach, z uwzględnieniem ich wzajemnej współpracy i konsultacji,
- wzmocnienie zdolności przeprowadzania oceny wpływu danej polityki na sytuację osób niepełnosprawnych,
- stosowanie statystyki i systemu wskaźników obrazujących sytuację osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem szczególnej sytuacji kobiet niepełnosprawnych,
- prowadzenie monitoringu i oceny wdrażanych polityk i działań,
- promowanie konsultacji z organizacjami pozarządowymi działającymi w dziedzinie niepełnosprawności.

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2004 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

Tabl. 1. Osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce w latach 2002, 2003 i 2004, w tys.

I. Według badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) - średniorocznie:	
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2002 r.	4.298
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2003 r.	4.175
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2004 r.	4.167
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2002 r.	2.555
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2003 r.	2.462
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2004 r.	2.458
II. Według narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w maju 2002 r.:	
Osoby niepełnosprawne prawnie razem	4.450
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku poniżej 16 lat	135
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej	4.326
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej	4.315
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat):	2.608
w wieku mobilnym (18-44 lata)	680
w wieku niemobilnym (45-59/64)	1.928

Zródło: GUS – NSP 2002 i BAEL

Tabl. 2. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności, płci w wieku w 2004 r. (średniorocznie)

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współ- czynnik aktyw- ności zawodo- wej	Wskaż- nik zatrud- nienia	Stopa bezro- bocia
		razem	pracu- jący	bezro- botni			
	w tysiącach				w %		
OGÓŁEM	4167	677	544	133	16,2	13,1	19,6
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	938	44	40		4,7	4,2	
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1488	199	162	37	13,4	10,9	18,5
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1742	434	343	92	24,9	19,7	21,1
MĘŻCZYŹNI	2027	413	333	80	20,4	16,4	19,3
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	419	26	24		6,2	5,6	

o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	750	122	102	19	16,2	13,6	15,6
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	857	265	207	58	30,9	24,2	21,9
KOBIETY	2140	264	211	53	12,3	9,8	20,0
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	519	18	16	.	3,4	3,0	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	737	77	59	18	10,5	8,0	23,3
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	884	170	135	34	19,2	15,3	19,9
MIASTA	2485	350	251	99	14,1	10,1	28,2
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	571	16	13	.	2,8	2,3	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	946	115	88	28	12,2	9,3	24,9
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	969	218	150	68	22,5	15,5	31,3
WIEŚ	1682	327	293	34	19,4	17,4	10,4
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	367	27	27	.	7,4	7,4	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	542	84	74	10	15,4	13,7	11,9
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	773	216	193	24	27,9	25,0	11,1

. mniej niż 5 tys.- możliwy błąd losowy

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów 2004)

Tabl. 3. Struktura osób niepełnosprawnych bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy według czasu pozostawania bez pracy w końcu grudnia 2004

Wyszczególnienie	Razem	w miesiącach					
		do 1	1 - 3	3 - 6	6 - 12	12 - 24	pow.24
		w l.b.					
bezrobotni	75738	5385	9811	9096	12351	13093	26002
poszukujący pracy, nie pozostający w zatrudnieniu	29550	1528	3248	3525	5189	5380	10680
		w %					
bezrobotni	100,0	7,1	13,0	12,0	16,3	17,3	34,3
poszukujący pracy, nie pozostający w zatrudnieniu	100,0	5,2	11,0	11,9	17,6	18,2	36,1

źródło: sprawozdanie MPiPS-07, dane urzędów pracy

Tabl. 4. Ludność według wykształcenia w latach 2003 – 2004

	2003		2004	
	osoby niepełno- sprawne	osoby sprawne	osoby niepełno- sprawne	osoby sprawne
	w wieku 15 lat i więcej			
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	4,5	11,9	4,8	13,2
Policealne i średnie zawodowe	16,3	23,7	16,5	23,8
Średnie ogólnokształcące	6,1	9,5	6,6	10,0
Zasadnicze zawodowe	27,2	27,2	27,7	26,6
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	46,0	27,7	44,5	26,4

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów 2004)

Tabl. 5. Zatrudnienie w zakładach pracy chronionej według województw w grudniu 2004 r.

Województwa	zatrudnienie w zpch, które nadesłały informacje do województw		
	liczba zpch	zatrudnienie osób niepełnosprawnych	
		w osobach	w etatach
Ogółem	2.584	189.768,8	178.231,5
Dolnośląskie	208	22 644,2	20 417,3
Kujawsko-pomorskie	283	15 579,9	15 029,7
Lubelskie	45	3 965,5	3 714,3
Lubuskie	93	6 921,0	6 482,6
Łódzkie	187	17 947,0	16 371,9
Małopolskie	190	15 198,8	14 109,0
Mazowieckie	283	17 003,7	16 435,2
Opolskie	28	3 567,0	3 304,0
Podkarpackie	136	11 597,0	11 113,1
Podlaskie	44	3 614,7	3 394,2
Pomorskie	127	8 564,6	8 168,9
Śląskie	306	21 635,5	20 139,0
Świętokrzyskie	61	4 209,1	4 009,5
Warmińsko-Mazurskie	90	5 783,8	5 412,7
Wielkopolskie	450	28 293,5	27 008,7
Zachodniopomorskie	53	3 243,5	3 121,4

Źródło: informacje nadesłane do Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw osób niepełnosprawnych przez urzędy wojewódzkie

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2004 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

AKTY PRAWNE SŁUŻĄCE REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH PRAW OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH

I. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia** (Dz. U. Nr 45, poz. 391 z późn.zm.) – uchylona z dniem 1 października 2004 r.*.
- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn.zm.).
- 3) Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej** (Dz.U. Nr 91, poz. 408 z późn.zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy** (Dz.U. z 2004 r. Nr 125, poz. 1317).
- 5) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2003 r. w sprawie kierowania ubezpieczonych na leczenie lub badania diagnostyczne poza granicami kraju** (Dz.U. Nr 88, poz. 817) określające szczegółowe zasady i tryb kierowania ubezpieczonych na leczenie lub badania diagnostyczne poza granicami kraju, a także sposób pokrywania kosztów tych świadczeń oraz kosztów transportu ubezpieczonego za granicę i transportu do kraju*.
- 6) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 kwietnia 2003 r. w sprawie wykazu ponadstandardowych świadczeń zdrowotnych** (Dz.U. Nr 62, poz. 575)*.
- 7) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 lipca 2003 r. w sprawie sposobu dokonywania kwalifikacji do poszczególnych dyscyplin sportu, zakresu koniecznych badań lekarskich oraz ich częstotliwości w stosunku do dzieci i młodzieży do ukończenia 21 roku życia ubiegających się o przyznanie licencji na amatorskie uprawianie określonej dyscypliny sportu** (Dz.U. Nr 141, poz. 1379) ustalające obowiązek przeprowadzenia badań osób niepełnosprawnych ubiegających się o przyznanie licencji na amatorskie uprawianie określonej dyscypliny sportu przez lekarza specjalistę w dziedzinie rehabilitacji medycznej.
- 8) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 lipca 2003 r. w sprawie zakresu świadczeń zdrowotnych, w szczególności badań przesiewowych oraz okresów, w których te badania są przeprowadzane** (Dz.U. Nr 139, poz. 1337).
- 9) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 czerwca 2003 r. w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą** (Dz.U. Nr 130, poz. 1196, z późn.zm.), określające m.in. zakres i organizację profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą objętymi obowiązkiem szkolnym oraz kształcącymi się w szkołach ponadgimnazjalnych do ukończenia 18 roku życia, a także nakładające obowiązek uwzględniania uczniów niepełnosprawnych przy ustalaniu liczby uczniów objętych profilaktyczną opieką zdrowotną.

- 10) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wykazu bezpłatnych dodatkowych świadczeń zdrowotnych lekarza stomatologa i materiałów stomatologicznych przysługujących dzieciom i młodzieży do ukończenia 18 roku życia oraz kobietom w ciąży i w okresie połogu, a także określenia rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń** (Dz.U. Nr 115, poz. 1089)*.
- 11) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wykazu bezpłatnych podstawowych świadczeń zdrowotnych lekarza stomatologa oraz podstawowych materiałów stomatologicznych stosowanych przy udzielaniu tych świadczeń** (Dz.U. Nr 115, poz. 1088), ustalające wykaz bezpłatnych, podstawowych świadczeń zdrowotnych lekarza stomatologa przysługujących ubezpieczonemu, a także wykaz podstawowych materiałów stomatologicznych stosowanych przy ww. świadczeniach*.
- 12) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 kwietnia 2003 r. w sprawie wykazu badań diagnostycznych niezbędnych przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej** (Dz.U. Nr 83, poz. 767)*.
- 13) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 października 2003 r. w sprawie wykazu niektórych chorób oraz wykazu leków i wyrobów medycznych, które ze względu na te choroby są przepisywane bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością** (Dz.U. Nr 195, poz. 1908 z późn. zm.), określające m.in. to, iż leki i wyroby medyczne przepisuje się bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością osobom chorym m.in. na choroby psychiczne, upośledzenie umysłowe, padaczkę, inne przewlekłe choroby wyrodzone lub nabyte.
- 14) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 maja 2003 r. w sprawie szczegółowego wykazu przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego ubezpieczonego w cenie ich nabycia, podstawowych kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także przedmiotów ortopedycznych podlegających naprawie** (Dz.U. Nr 85, poz. 787 z późn.zm.).
- 15) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 maja 2003 r. w sprawie limitu cen dla przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach – w zakresie którego Narodowy Fundusz Zdrowia finansuje to świadczenie, oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych** (Dz.U. Nr 85, poz. 786).

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych, wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych** (Dz.U. Nr 210, poz. 2135), która weszła w życie z dniem 1 października 2004 r. zastępując ustawę z dnia 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia. W ustawie wprowadzone zostały m.in. rozwiązania ostatecznie przesadzające, że w zakresie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze obowiązywać będzie „system otwarty”. Zapewnia on lepszy dostęp do przedmiotów i środków pomocniczych – pacjent w systemie jest ostatecznym podmiotem dokonującym wyboru. Z drugiej strony zwiększanie konkurencyjności powinno pozwolić na polepszenie jakości dostarczanego sprzętu i obniżenie jego cen.
- 2) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie wykazu gwarantowanych świadczeń lekarza dentysty i materiałów stomatologicznych oraz rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń** (Dz.U. Nr 261, poz. 2601), które z mocą od 1 października

2004 r. objęło problematykę regulowaną rozporządzeniami przywołanymi w pkt 10 i pkt 11.

* - przedmiotowe akty prawne zostały uchylone z dniem 01.10.2004 r. w związku z wejściem w życie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

II. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn.zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych** (Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn.zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej** (Dz.U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889 z późn.zm.).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności** (Dz.U. Nr 139, poz. 1328). Rozporządzenie m.in. określa szczegółowe zasady wydawania orzeczeń o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności oraz orzeczeń, o których mowa w art. 5a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także tryb postępowania przy orzekaniu oraz wymagania co do kwalifikacji członków powiatowych i wojewódzkich zespołów orzekania.
- 6) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia** (Dz.U. Nr 17, poz. 162).
- 7) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 96, poz. 861z późn.zm.).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych** (Dz. U. Nr 100, poz. 926), które po raz pierwszy w sposób normatywny określiło rodzaje turnusów rehabilitacyjnych organizowanych przy udziale środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, warunki uczestnictwa w tych turnusach, warunki organizowania, zakres kontroli i informacji o organizatorach.
- 9) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania zwolnień od pracy osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym** (Dz. U. Nr 100, poz. 927).
- 10) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne** (Dz.U. Nr 131, poz. 1457).

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych, wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej** (Dz.U. Nr 63, poz. 587), które zastąpiło rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 września 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad tworzenia, działania i finansowania warsztatów terapii zajęciowej (Dz.U. Nr 167, poz. 1376). Nowe

rozporządzenie uregulowało m.in. kwestię dofinansowania ze środków PFRON kosztów uczestnictwa w warsztacie osób niepełnosprawnych przebywających w jednostkach organizacyjnych zobowiązanych do zapewnienia terapii zajęciowej na podstawie odrębnych przepisów.

- 2) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** (Dz.U Nr 187, poz. 1940), które zastąpiło rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 100, poz. 928). W nowym rozporządzeniu uwzględnione zostały m.in. kwestie pomocy publicznej wynikającej z przyznawanego dofinansowania.

III. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn.zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn.zm.).
- 3) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach** (Dz.U. Nr 11, poz. 114) określające, iż pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega m.in. na wspieraniu nauczycieli i rodziców w działaniach wyrównujących szanse edukacyjne ucznia. Jednym z podmiotów świadczących usługi w wymienionych w tytule rozporządzenia placówkach jest doradca zawodowy, który wskazuje uczniom, rodzicom i nauczycielom dodatkowe źródła informacji na poziomie regionalnym, ogólnokrajowym, europejskim i światowym dotyczące również instytucji i organizacji wspierających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w życiu codziennym i zawodowym.
- 4) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży** (Dz. U. Nr 23, poz. 193), określające sposób i tryb indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły. Rozporządzenie to stanowi m.in., że indywidualne nauczanie dyrektor szkoły organizuje w sposób zapewniający realizację wskazań wynikających z potrzeb edukacyjnych.
- 5) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej** (Dz.U. Nr 51, poz. 446).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach** (Dz.U. z 2003 Nr 6, poz. 69), nakazujące przystosowanie stanowisk praktycznej nauki zawodu do warunków antropometrycznych i do potrzeb wynikających z niepełnosprawności uczniów, jeżeli korzystają oni z takich stanowisk oraz ustalające liczbę opiekunów oraz sposób zorganizowania opieki - przy organizacji zajęć, imprez i wycieczek poza terenem szkoły lub placówki - uwzględniającej m.in. niepełnosprawność osób powierzonych opiece szkoły lub placówki.

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych, wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia** (Dz.U. Nr 25, poz. 220), które m.in. uzależniło dopuszczenie do użytku programu wychowania przedszkolnego przeznaczonego dla przedszkola specjalnego od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia upośledzenia umysłowego dzieci.
- 2) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych** (Dz.U. Nr 26, poz. 232). Zgodnie z rozporządzeniem kandydaci niepełnosprawni ubiegający się o przyjęcie do klasy pierwszej szkół ponadgimnazjalnych powinni posiadać orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.
- 3) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 marca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków udzielania i cofania zezwolenia na założenie szkoły lub placówki publicznej przez osobę prawną lub osobę fizyczną** (Dz.U. Nr 46, poz. 438), które - ustalając warunki założenia m.in. szkoły specjalnej – uchyliło równocześnie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 3 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków udzielania i cofania zezwoleń na założenie szkoły lub placówki publicznej przez osobę prawną lub fizyczną (Dz. U. Nr 116, poz. 1092).
- 4) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie ramowego programu szkolenia kandydatów na egzaminatorów, sposobu prowadzenia ewidencji egzaminatorów oraz trybu wpisywania i skreślania egzaminatorów z ewidencji** (Dz.U. Nr 47, poz. 452). Rozporządzenie określiło m.in., iż w przypadku szkolenia kandydatów na egzaminatorów w zakresie sprawdzianu przeprowadzanego dla uczniów (słuchaczy) niesłyszących i słabosłyszących, niewidomych i słabowidzących oraz uczniów (słuchaczy) upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim należy uwzględniać specyfikę danej niepełnosprawności.
- 5) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 września 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad, trybu i kryteriów udzielania, spłacania oraz umarzania kredytów i pożyczek studenckich, wysokości kredytu studenckiego i pożyczki studenckiej, warunków i trybu rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych bankom od kredytów studenckich oraz wysokości oprocentowania pożyczki i kredytu studenckiego spłacanego przez pożyczkobiorcę lub kredytobiorcę** (Dz.U. Nr 196, poz. 2017). Rozporządzenie to zastąpiło rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 września 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad, trybu i kryteriów udzielania, spłacania oraz umarzania kredytów studenckich i pożyczek studenckich, wysokości kredytu studenckiego i pożyczki studenckiej, warunków i trybu rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych bankom od kredytów studenckich oraz wysokości oprocentowania pożyczki i kredytu studenckiego spłacanego przez pożyczkobiorcę lub kredytobiorcę (Dz.U. Nr 126, poz. 835 z późn.zm.).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 29 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych** (Dz.U. Nr 214, poz. 2179), które zezwala w stosunku do uczniów niepełnosprawnych na przeprowadzenie części ustnej i praktycznej egzaminu dyplomowego w wydzielonej sali lub w domu ucznia.

Zmiany w ustawodawstwie wpływające na realizację tego prawa przez osoby niepełnosprawne w 2004 r.:

Ustawa z dnia 28 maja 2004 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych, ustawy o pożyczkach i kredytach studenckich oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 152, poz. 1598) ograniczono zakres formy pomocy materialnej dla studentów niepełnosprawnych eliminując z dotychczasowych form pomocy stypendium specjalne dla studentów niepełnosprawnych. Jednocześnie wszyscy studenci będący osobami niepełnosprawnymi (także kształcący się w systemach: wieczorowym, zaocznym i eksternistycznym oraz w uczelniach niepaństwowych) zostali objęci możliwością otrzymania zwiększonego stypendium socjalnego w związku z ponoszeniem dodatkowych kosztów z tytułu niepełnosprawności potwierdzonej orzeczeniem właściwego organu.

IV. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn.zm.).
- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn.zm.).
- 3) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania** (Dz.U. Nr 13, poz. 114 z późn.zm.).
- 4) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej** (Dz.U. Nr 223, poz. 1869), które określa ramowy statut publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.
- 5) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych** (Dz.U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46) określające zasady działania w/w poradni. Do zadań poradni należy m.in. udzielanie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym pomocy logopedycznej, pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a także udzielanie rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.
- 6) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach** (Dz.U. Nr 11, poz. 114), które określa zasady udzielania i organizacji takiej pomocy m.in. poprzez udzielanie przez doradców zawodowych informacji o podmiotach wspierających osoby niepełnosprawne.

V. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu** (Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 514 z późn.zm.)- uchylona z dniem 1 czerwca 2004 r.
- 3) **Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy** (Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn.zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym** (Dz.U. Nr 122, poz. 1143 z późn.zm.).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie przypadków, w których wyjątkowo jest dopuszczalne zatrudnianie młodocianych, którzy nie ukończyli gimnazjum, osób niemających 16 lat, które ukończyły gimnazjum, oraz osób niemających 16 lat, które nie ukończyły gimnazjum** (Dz.U. Nr 214, poz. 1808).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania zwolnień od pracy osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym** (Dz.U. Nr 100, poz. 927).
- 7) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 maja 2003 r. w sprawie zwrotu kosztów przystosowania stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 115, poz. 1081), określające m.in. tryb i szczegółowe zasady postępowania w sprawach dotyczących zwrotu ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kosztów poniesionych przez pracodawców w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy stosownie do potrzeb osób niepełnosprawnych wynikających z ich niepełnosprawności oraz rozpoznania tych potrzeb przez służby medycyny pracy - uchylone z dniem 16 października 2004 r.
- 8) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania** (Dz.U. Nr 222, poz. 1868).
- 9) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach** (Dz.U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69), które stanowi m.in. o tym, że jeżeli ze stanowisk pracy korzystają osoby niepełnosprawne, dostosowuje się je do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności.

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych, wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy** (Dz. U. Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.), która uchyliła z dniem 1 czerwca 2004 r. ustawę z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 514 z późn.zm.). Nowa ustawa reguluje uprawnienia i obowiązki osób bezrobotnych, w tym niepełnosprawnych oraz obowiązki i uprawnienia pracodawców zatrudniających osoby bezrobotne. Ustawa ta wprowadziła zmiany do ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Zmiany te dotyczyły nowego ujęcia wzajemnych relacji wydatków na szkolenia bezrobotnych osób niepełnosprawnych dokonywanych z Funduszu Pracy i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – zamierzeniem prawodawcy było zapobieganie praktykom stosowanym przez powiatowe służby zatrudnienia, które wprowadzały quasi-zwyczaj przeznaczania na szkolenia osób niepełnosprawnych wyłącznie środków z PFRON i odmawiania wysłania na szkolenia tych osób w przypadku braku środków PFRON, mimo, że pozostawały

do dyspozycji jeszcze środki FP (swoistego rodzaju praktyka dzielenia osób bezrobotnych na osoby niepełnosprawne, którym należą się wyłącznie środki PFRON i osoby pełnosprawne, które otrzymują środki z FP). Kolejna zmiana polegała na wprowadzeniu możliwości podwyższenia miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych o 75 % najniższego wynagrodzenia w przypadku osób niepełnosprawnych, u których stwierdzono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe lub epilepsję, oraz niewidomych. Ponadto wprowadzono zapis stanowiący, że miesięczne dofinansowanie nie przysługuje w części finansowanej już ze środków publicznych. Ustawa o promocji zatrudnienia wprowadziła również nową formę organizacyjno-prawną w ramach której zatrudnienie znajdują osoby niepełnosprawne, a mianowicie spółdzielnie socjalne.

- 2) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 marca 2004 r. w sprawie zasad i trybu sprawowania kontroli przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 63, poz. 586). Rozporządzenie to określiło zasady i tryb sprawowania kontroli przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych nad wykorzystaniem środków tego Funduszu przekazywanych na realizację zadań określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 3) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 15 września 2004 r. w sprawie zwrotu kosztów przystosowania stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń i urządzeń do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu** (Dz. U. Nr 215, poz. 2186). Rozporządzenie to umożliwiło udzielenie pomocy w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych w formie zwrotu kosztów poniesionych przez pracodawców w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie w zakładzie pracy. Zostało ono sformułowane w tak sposób, aby możliwe było zakwalifikowanie tej pomocy jako pomocy udzielanej w ramach wyłączenia grupowego ustanowionego w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 2204/2002 z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy państwa w zakresie zatrudnienia (Dz. Urz. WE L 337 z 13.12.2002).
- 4) **Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 marca 2004 r. w sprawie trybu kontroli prowadzonej przez organy upoważnione do kontroli na podstawie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 46, poz. 437). Rozporządzenie to umożliwia przeprowadzenie kontroli przez organy wymienione w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w zakresie realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej wynikających z ustawy w celu monitorowania prawidłowości wykorzystania środków przykazywanych realizatorom tych zadań.
- 5) **Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 7 lipca 2004 r. w sprawie wykazu opłat o charakterze sankcyjnym** (Dz. U. Nr 161, poz. 1682). Zakłady aktywności zawodowej i zakłady pracy chronionej zwolnione są z obowiązku odprowadzania opłat za wyjątkiem opłat sankcyjnych i skarbowych, stąd rozporządzenie to pozwala na klarowne określenie granicy tych zwolnień poprzez określenie kategorii opłat sankcyjnych.
- 6) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy de minimis przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej** (Dz. U. Nr 98, poz. 989). Rozporządzenie to umożliwia pracodawcom posiadającym status zakładu pracy

chronionej korzystanie z pomocy w ramach zasady de minimis ze środków pochodzących ze zwolnień z podatków i opłat oraz odsetek od środków zgromadzonych na rachunkach zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych. W ramach tego rozporządzenia, środki mogą być wydatkowane na:

- tworzenie, modernizację, remont i utrzymanie bazy rehabilitacyjnej (w szczególności przychodni, gabinetów fizjoterapii), bazy socjalnej (internaty, hotele, stołówki) oraz bazy wypoczynkowej,
- przygotowanie stanowisk pracy, w szczególności na takie tytuły jak zakup i modernizację maszyn i urządzeń do indywidualnych potrzeb wynikających z psychofizycznych możliwości osób niepełnosprawnych, roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego dotyczące obiektów budowlanych zakładu pracy chronionej, związane z poprawą warunków pracy i rehabilitacji - realizowane zgodnie z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz wymaganiami ergonomii, wyposażenie i dostosowanie pomieszczeń zakładu pracy chronionej stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności pracowników, finansowanie części kosztów wprowadzania nowoczesnych technologii i prototypowych wzorów oraz programów organizacyjnych,
- dostosowanie miejsca pracy i stanowiska pracy do potrzeb wynikających z rodzaju i stopnia niepełnosprawności,
- dowożenie lub dojazdy do pracy i z pracy osób niepełnosprawnych mających trudności w korzystaniu z publicznych środków transportu, w tym koszty zakupu samochodów do przewozu tych osób,
- wynagrodzenie osoby sprawującej opiekę nad uczestnikami programu rehabilitacji oraz członków komisji rehabilitacyjnej,
- organizację turnusów rehabilitacyjnych i usprawniających,
- działalność sportową, rekreacyjną i turystyczną,
- wspólne zadania pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej z zakresu rehabilitacji zawodowej, społecznej i leczniczej osób niepełnosprawnych, na których realizację pracodawcy mogą przeznaczyć do 10 % środków zakładowego funduszu rehabilitacji (w szczególności na tworzenie i modernizację infrastruktury rehabilitacyjno-socjalnej, przedsięwzięcia inwestycyjne).

- 7) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy de minimis w formie jednorazowej pożyczki przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej** (Dz. U. Nr 98, poz. 990). Rozporządzenie to pozwoliło na udzielanie pomocy przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej w postaci jednorazowej pożyczki w celu ochrony istniejących w zakładzie miejsc pracy osób niepełnosprawnych w ramach zasady de minimis.
- 8) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 26 lipca 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad udzielania, oprocentowania, spłaty, rozkładania na raty i umarzania pożyczek dla osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 174, poz. 1810). Regulacja ta dostosowała do wymogów wspólnotowego prawa konkurencji udzielanie pomocy na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez osoby niepełnosprawne. Obecnie ten rodzaj wsparcia udzielany jest w ramach pomocy de minimis.
- 9) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 23 grudnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 283, poz. 2835). Wprowadzono nim zmiany do formularzy składanych przez pracodawców korzystających z dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych. Zmiana miała na celu umożliwienie rozliczania się z tej formy pomocy zgodnie z aktualnym stanem prawnym.

- 10) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy na prowadzenie działalności gospodarczej przez osoby niepełnosprawne** (Dz. U. Nr 114, poz. 1192). Rozporządzenie to reguluje kwestię udzielania pomocy publicznej dla osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą albo własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne, w postaci dofinansowania do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności. Ponadto rozporządzenie to przewiduje finansowanie osobom niepełnosprawnym podejmującym po raz pierwszy działalność gospodarczą: 75% składek na ubezpieczenie emerytalne - w przypadku osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności, 50% składek na ubezpieczenie emerytalne - w przypadku osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, 50% składek na ubezpieczenie wypadkowe - w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności. Wszystkie wyżej opisane rodzaje pomocy udzielane są w ramach zasady de minimis.
- 11) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy na szkolenia pracowników niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 114, poz. 1193). Stanowi ono wyraz dostosowania regulacji zawartych w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych do prawa wspólnotowego. Zostało oparte o rozwiązania przewidziane w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 68/2001 z dnia 12 stycznia 2001 r. w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu WE do pomocy szkoleniowej (Dz. Urz. WE L 10 z 13.01.2001). Na podstawie tego rozporządzenia możliwe jest finansowanie następujących kosztów szkolenia osób niepełnosprawnych: wynagrodzenia osób prowadzących szkolenie; wynagrodzenia tłumacza języka migowego albo lektora dla niewidomych lub opiekuna zatrudnionej osoby niepełnosprawnej ruchowo zaliczonej do znacznego stopnia niepełnosprawności; kosztów podróży osób prowadzących szkolenie i uczestników szkolenia; kosztów podróży przewodnika lub opiekuna zatrudnionej osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego stopnia niepełnosprawności; kosztów zakwaterowania i wyżywienia osób prowadzących szkolenie i uczestników szkolenia oraz tłumacza języka migowego albo lektora dla osób niewidomych; kosztów usług doradczych, związanych z danym szkoleniem; kosztów obsługi administracyjno-biurowej stanowiących wydatki bieżące związane z realizacją szkolenia; kosztów wynajmu pomieszczeń związanych bezpośrednio z realizacją szkolenia; kosztów amortyzacji narzędzi i wyposażenia w zakresie, w jakim są one wykorzystywane na potrzeby szkolenia, z wyłączeniem narzędzi i wyposażenia zakupionych w ramach wsparcia ze środków publicznych w okresie siedmiu lat przed realizacją szkolenia; kosztów materiałów szkoleniowych.
- 12) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 października 2004 r. w sprawie udzielania pomocy de minimis na szkolenia dla pracodawców zatrudniających lub zamierzających zatrudnić osoby niepełnosprawne, ich pracowników współpracujących z osobami niepełnosprawnymi oraz organizatorów pracy w przedsiębiorstwach** (Dz. U. Nr 238, poz. 2398). Rozporządzenie to zostało wprowadzone jako narzędzie realizacji Działania 1.4 „Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych” w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006, przyjętego rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 1 lipca 2004 r. w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 (Dz. U. Nr 166, poz. 1743). Jest to pomoc udzielania zgodnie z zasadą de minimis i przeznaczona na szkolenia dla pracodawców zatrudniających lub zamierzających zatrudnić osoby

niepełnosprawne, ich pracowników współpracujących z osobami niepełnosprawnymi oraz organizatorów pracy w przedsiębiorstwach.

- 13) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy przedsiębiorcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne** (Dz. U. Nr 114, poz. 1194 z późn. zm.). Rozporządzenie to określa warunki udzielania przedsiębiorcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne pomocy publicznej mieszczącej się w wyłączeniu grupowym zawartym w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 2204/2002 z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy państwa w zakresie zatrudnienia (Dz. Urz. WE L 337 z 13.12.2002). Zakres zastosowania rozporządzenia z 18 maja 2004 r. obejmuje instrumenty wsparcia przewidziane w art. 25 ust. 2-3a i art. 26a ust. 1-5 w ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (finansowanie części składek ZUS, dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego). W ramach pomocy przewidzianej w rozporządzeniu przedsiębiorcy mogą ubiegać się o refundację następujących podwyższonych kosztów związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych:

- obciążenia wynikające z niższej produktywności osób niepełnosprawnych, które zostały ujęte jako:

- a) zwiększony czas wykonywania czynności pracy przez zatrudnione osoby niepełnosprawne,
 - b) dodatkowy urlop wypoczynkowy i skrócony czas pracy,
 - c) zwolnienia od pracy w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym,
 - d) 15-minutowa przerwa w pracy na gimnastykę usprawniającą lub wypoczynek,
 - e) zwolnienia od pracy w celu wykonania badań specjalistycznych, zabiegów leczniczych lub usprawniających, a także w celu uzyskania zaopatrzenia ortopedycznego lub jego naprawy, jeżeli czynności te nie mogą być wykonane poza godzinami pracy,
 - f) zwiększona absencja chorobowa,
 - g) zwiększone zużycie materiałów i surowców,
- koszty zatrudniania pracowników dotyczące czasu przeznaczonego wyłącznie na pomoc w pracy pracownikowi lub pracownikom niepełnosprawnym,
- koszty adaptacji pomieszczeń,
- koszty adaptacji lub nabycia urządzeń przeznaczonych do użytku osób niepełnosprawnych.

Wyżej wymienione muszą być kosztami dodatkowymi względem tych, które przedsiębiorca poniósłby, jeżeli zatrudniałby pracowników niebędących osobami niepełnosprawnymi, przez każdy okres, przez który pracownik lub pracownicy niepełnosprawni są w rzeczywistości zatrudniani.

VI. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej** (Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 z późn.zm.)- uchylona z dniem 1 maja 2004 r.
- 2) Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych** (Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn.zm.).
- 3) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych** (Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 z późn.zm.).

- 4) **Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne** (Dz.U. z 1998 r. Nr 144, poz. 930 z późn.zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych** (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 z późn.zm.), określająca m.in.: rodzaje świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz warunki nabywania prawa do tych świadczeń, a także zasady finansowania prewencji wypadkowej.
- 7) **Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach** (Dz.U. Nr 199, poz. 1674 z późn.zm.).
- 8) **Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej** (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 z późn.zm.), określająca zasady i tryb przyznawania oraz wypłaty renty socjalnej. W świetle postanowień przedmiotowej ustawy osobom uprawnionym do renty socjalnej przed dniem jej wejścia w życie na podstawie ustawy o pomocy społecznej renta socjalna przysługuje w wysokości i na zasadach określonych w niniejszej ustawie.
- 9) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad orzekania o stałym lub długotrwałym uszczerbku na zdrowiu, trybu postępowania przy ustalaniu tego uszczerbku oraz postępowania o wypłatę jednorazowego odszkodowania** (Dz.U. Nr 234, poz. 1974).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 września 2003 r. w sprawie przyznawania renty socjalnej** (Dz.U. Nr 170, poz. 1656) regulujące szczegółowy tryb postępowania w sprawach o przyznanie renty socjalnej.

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych do zabezpieczenia społecznego, wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej** (Dz.U. Nr 64, poz. 593 z późn.zm.), która zastąpiła, z dniem 1 maja 2004 r. dotychczas regulującą tę problematykę, ustawę z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej. Nowa ustawa, podobnie jak jej poprzedniczka, zawiera zasadę zgodnie z którą pomoc społeczna udzielana jest osobom i rodzinom między innymi z powodu niepełnosprawności. W świetle ustawy do zadań własnych powiatu należy m.in. opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka - po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami.
- 2) **Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych** (Dz.U. Nr 228, poz. 2255 z późn.zm.), która weszła w życie z dniem 1 maja 2004 r. wprowadzając nowe rozwiązania uwzględniające konieczność ponoszenia przez osoby niepełnosprawne zwiększonych kosztów związanych z utrzymaniem, rehabilitacją oraz zapewnieniem opieki. Przepisy ustawy wprowadziły m.in. wyższe kryterium dochodowe warunkujące prawo do zasiłku rodzinnego w przypadku osób niepełnosprawnych oraz dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego.

Zmiany w ustawodawstwie wpływające na realizację prawa do zabezpieczenia społecznego przez osoby niepełnosprawne w 2004 r.:

Ustawa z dnia 12 listopada 2003 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr

202, poz. 1956 z późn.zm.) uporządkowano zakres ulg rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych poprzez dostosowanie przepisów podatkowych do przepisów związanych z opieką zdrowotną i obniżono dolny limit wydatków na leki (do 100 zł) uprawniających do dokonania odliczeń.

VII. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:

- **dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,**
- **swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,**
- **dostępu do informacji,**
- **możliwości komunikacji międzyludzkiej.**

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz.U. z 2003 r. Nr 207, poz. 2016 z późn.zm.).
- 2) Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym** (Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 515 z późn.zm.).
- 3) Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe** (Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601 z późn.zm.).
- 4) Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz.U. z 2002 r. Nr 175, poz. 1440 z późn.zm.).
- 5) Ustawa z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe** (Dz.U. Nr 130, poz. 1188 z późn.zm.), przewidująca, iż operator świadczący powszechne usługi pocztowe zapewnia osobom niepełnosprawnym dostęp do świadczonych powszechnych usług pocztowych przez:
 - a) organizację pracy placówek operatora umożliwiającą osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego korzystanie z usług świadczonych przez te placówki;
 - b) tworzenie w placówkach operatora odpowiednio oznakowanych stanowisk obsługi osób niepełnosprawnych;
 - c) umieszczanie nadawczych skrzynek pocztowych w sposób i w miejscu umożliwiającym korzystanie z nich osobie niepełnosprawnej, poruszającej się za pomocą wózka inwalidzkiego, w szczególności nadawczych skrzynek pocztowych instalowanych w placówce operatora lub na nieruchomości użytkowanej przez tę placówkę;
 - d) doręczanie osobom:
 - z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka inwalidzkiego,
 - niewidomym lub ociemniałymna ich wnioszek i bez pobierania dodatkowych opłat, przesyłek listowych, przesyłek rejestrowanych, w tym przesyłek z zadeklarowaną wartością oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce operatora;
 - e) przyjmowanie od osoby niepełnosprawnej w miejscu jej zamieszkania prawidłowo opłaconej przesyłki nie będącej przesyłką rejestrowaną.
- 6) Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 24 września 2003 r. w sprawie oddawczych skrzynek pocztowych** (Dz.U. Nr 177, poz. 1731 z późn.zm.) przewidujące, iż w budynku wielorodzinnym skrzynki oddawcze znajdujące się najniżej w zestawie powinny być przydzielane osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego, a skrzynki przeznaczone dla adresata będącego osobą niewidomą lub ociemniałą – oznaczone w sposób umożliwiający identyfikację.

- 7) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu realizacji obowiązku zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług powszechnych** (Dz.U. Nr 237, poz. 2010) w świetle którego operator świadczący usługi powszechne m.in.: zakłada aparaty publiczne przystosowane do używania przez osoby niepełnosprawne, umieszcza te aparaty w sposób i w miejscu umożliwiającym korzystanie z nich przez osoby niepełnosprawne poruszające się na wózku inwalidzkim lub korzystające z aparatu słuchowego oraz znakuje karty telefoniczne w sposób pozwalający na samodzielne i prawidłowe posługiwanie się nimi przez osoby niewidome oraz słabowidzące.
- 8) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 listopada 2003 r. w sprawie regulaminów przewoźników lotniczych** (Dz.U. Nr 204, poz. 1983), które zawiera zobowiązanie przewoźników do zamieszczania w regulaminach postanowień dotyczących ułatwień w podróżowaniu osób wymagających specjalnej opieki, w szczególności osób starszych, chorych, niepełnosprawnych oraz dzieci pozostających bez opieki.
- 9) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 8 września 2003 r. w sprawie opłaty lotniczej** (Dz.U. Nr 176, poz. 1718) zawierające zapis o obniżeniu o 50% opłaty lotniczej za egzaminy dla osób niepełnosprawnych.
- 10) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 kwietnia 2003 r. w sprawie obsługi naziemnej w portach lotniczych** (Dz.U. Nr 90, poz. 849) zobowiązujące do zapewnienia pomocy pasażerom niepełnosprawnym.

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych, wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne** (Dz.U. Nr 171, poz. 1800 z późn.zm.) zgodnie z którą m.in. zestaw usług telekomunikacyjnych, jakie powinny być dostępne dla wszystkich użytkowników końcowych stacjonarnych publicznych sieci telefonicznych na terytorium RP – zawiera świadczenie udogodnień dla osób niepełnosprawnych. Przedmiotowa ustawa upoważniła ponadto Prezesa URTiP do ustalenia w drodze decyzji, dla każdego przedsiębiorcy wyznaczonego do świadczenia usługi wchodzącej w skład usługi powszechnej polegającej na świadczeniu usługi telefonicznej za pomocą aparatów publicznych, minimalną liczbę aparatów publicznych, w tym liczbę tych aparatów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych, jakie powinny być instalowane na obszarze objętym działalnością danego przedsiębiorcy wyznaczonego, biorąc pod uwagę stan telefonizacji na tym obszarze oraz uzasadnione potrzeby mieszkańców.
- 2) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 22 stycznia 2004 r. w sprawie katalogu usług powszechnych oraz szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia usług powszechnych** (Dz.U. Nr 16, poz. 158) w świetle którego w placówkach obsługi klienta operator m.in. wydziela odpowiednio oznaczone stanowiska przystosowane do obsługi osób niepełnosprawnych, wyposaża placówkę obsługi klienta w urządzenie przekazu tekstu (urządzenie faksowe, telefon komórkowy, aparat telefoniczny stacjonarny z funkcją przesyłania krótkich wiadomości tekstowych (SMS) bądź komputer - w zależności od potrzeb) umożliwiające kontakt z osobą niesłyszącą lub niemówiącą. Ponadto w spisie abonentów powinny zostać umieszczone przez operatora informacje o miejscach zainstalowania i rodzaju dostępnych dla osób niepełnosprawnych urządzeń końcowych. Na żądanie osób niewidomych oraz słabowidzących powinny być sporządzane przez operatora dodatkowe faktury wraz z podstawowym wykazem wykonanych usług telekomunikacyjnych w alfabecie Braille'a lub przy użyciu dużej czcionki lub powinny być wysyłane pocztą elektroniczną w formacie tekstowym - żądanie powinno być potwierdzone okazaniem dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność. Wreszcie w

placówkach obsługi klienta osobom niewidomym oraz słabowidzącym powinien być udostępniany przez operatora regulamin świadczenia usług i cennik sporządzone w alfabecie Braille'a lub przy użyciu dużej czcionki, lub w formie elektronicznej w formacie tekstowym.

- 3) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie wzorów kart parkingowych dla osób niepełnosprawnych i placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją tych osób** (Dz.U. Nr 67, poz. 616).
- 4) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie rodzaju placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej oraz trybu jej wydawania tym placówkom** (Dz.U. Nr 67, poz. 617).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie trybu, sposobu i warunków finansowania lub współfinansowania zakupu i modernizacji pojazdów kolejowych przeznaczonych do wykonywania przewozów pasażerskich** (Dz.U. Nr 273, poz. 2710), uzależniające udzielenie wsparcia finansowego ze środków EFRR i budżetu państwa (lub dotacji celowej z budżetu państwa) na zakup i modernizację taboru m.in. od uwzględnienia potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie korzystania z kolejowych pojazdów pasażerskich.
- 6) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 9 stycznia 2004 r. w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych** (Dz.U. Nr 5, poz. 34), w którym określono minimalne wymagania procentowego udziału nadawczych skrzynek pocztowych umieszczanych w sposób i w miejscu umożliwiającym korzystanie z nich osobie niepełnosprawnej, poruszającej się przy użyciu wózka inwalidzkiego, jak również symbol oznaczania przesyłek dla ociemniałych.

Zmiany w ustawodawstwie wpływające na realizację tego prawa przez osoby niepełnosprawne w 2004 r.:

- 1) **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Prawo budowlane** (Dz.U. Nr 93, poz. 888) wprowadzono m.in. rozwiązanie polegające na uznaniu za istotne odstępstwo od zatwierdzonego projektu budowlanego lub innych warunków pozwolenia na budowę, niezapewnienie warunków niezbędnych do korzystania z obiektu przez osoby niepełnosprawne.
- 2) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 kwietnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie** (Dz.U. Nr 109, poz. 1156), wprowadzono szereg zmian, m.in. umożliwiających całkowitą dostępność dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach do, wymagających uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę, realizacji nowych i przebudowywanych, budynków użyteczności publicznej oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych i pomieszczeń, a także wspomagających urządzeń.

VIII. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 roku** (Dz.U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319).
- 2) **Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach** (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn.zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach** (Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 z późn.zm.).

- 4) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych** (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 z późn.zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców** (Dz.U. Nr 55, poz. 235 z późn.zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.).
- 7) **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz.U. Nr 96, poz. 873 z późn.zm.), która reguluje m.in. zasady prowadzenia działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe i korzystania z tej działalności przez organy administracji publicznej w celu wykonywania zadań publicznych oraz warunki wykonywania świadczeń przez wolontariuszy i korzystania z tych świadczeń.
- 8) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2003 r. w sprawie organizacji oraz trybu działania wojewódzkich i powiatowych społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 62, poz. 560), które reguluje organizację i zasady funkcjonowania tych powiatowych i wojewódzkich rad, które są organami opiniodawczo-doradczymi.
- 9) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego** (Dz.U. Nr 147, poz. 1431).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 października 2003 r. w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania** (Dz.U. Nr 193, poz. 1891), które normuje instrumenty pozwalające na faktyczną realizację zadań przez organizacje pożytku publicznego.

IX. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz.U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn.zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn.zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej** (Dz.U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889 z późn.zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych** (Dz.U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268 z późn.zm.).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 lipca 2003 r. w sprawie warunków promowania i wspierania zadań z zakresu kultury finansowanych lub dofinansowywanych ze środków pochodzących z dopłat do stawek w grach stanowiących monopol Państwa, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków na realizację zadań i ich rozliczania** (Dz.U. Nr 130, poz. 1194), zakładające, iż promowanie i wspieranie przez ministra, w kraju i za granicą, zadań ze środków z dopłat może być realizowane w szczególności poprzez organizowanie i uczestnictwo m.in. w festiwalach, przeglądach, prezentacjach, w tym dla osób niepełnosprawnych oraz poprzez działania na rzecz likwidacji barier architektonicznych, komunikacyjnych, telekomunikacyjnych, multimedialnych i promocję oraz udostępnianie dostosowane do możliwości i potrzeb osób niepełnosprawnych.

- 7) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 listopada 2003 r. w sprawie rodzajów wyróżnień i wysokości nagród za osiągnięcie wysokich wyników sportowych we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym oraz szczegółowych zasad i trybu ich przyznawania** (Dz.U. Nr 194, poz. 1894 z późn.zm.), zgodnie z którym zawodnikom niepełnosprawnym występującym w dyscyplinach i konkurencjach sportowych objętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk olimpijskich głuchych mogą być przyznawane raz do roku nagrody o określonej wysokości.
- 8) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad dofinansowywania modernizacji, remontów i inwestycji obiektów sportowych oraz rozwijania sportu wśród dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych, trybu składania wniosków o dofinansowanie oraz przekazywania środków na realizację zadań i ich rozliczania** (Dz.U. Nr 5, poz. 48 z późn.zm), które pozwala przeznaczać środki pochodzące z dopłat do stawek w grach liczbowych na rozwijanie sportu osób niepełnosprawnych.
- 9) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 lipca 2003 r. w sprawie sposobu dokonywania kwalifikacji do poszczególnych dyscyplin sportu, zakresu koniecznych badań lekarskich oraz ich częstotliwości w stosunku do dzieci i młodzieży do ukończenia 21 roku życia ubiegających się o przyznanie licencji na amatorskie uprawianie określonej dyscypliny sportu** (Dz.U. Nr 141, poz. 1379).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach** (Dz.U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69), które nakazuje przy organizacji zajęć, imprez i wycieczek poza terenem szkoły lub placówki, ustalać liczbę opiekunów oraz sposób zorganizowania opieki, uwzględniając także niepełnosprawność osób powierzonych opiece szkoły lub placówki.

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym (...), wydane w roku 2004 m.in.:

- 1) **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz.U. Nr 92, poz. 880), która wprowadziła 50% zniżkę w opłatach za wstęp do parku narodowego dla osób niepełnosprawnych.
- 2) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej i Ministra Kultury z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie wykazu bibliotek i organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych** (Dz.U. Nr 167, poz. 1753), które określiło wykaz bibliotek oraz wykaz organizacji zwolnionych od opłaty pocztowej za przyjęcie i doręczenie przesyłki adresowanej do osoby niewidomej i ociemniałej. Z takiego samego zwolnienia, na podstawie przepisów Prawa pocztowego, korzystają osoby niewidome i ociemniałe adresujące przesyłki do umieszczonych w wykazie bibliotek i organizacji.

Zmiany w ustawodawstwie wpływające na realizację tego prawa przez osoby niepełnosprawne w 2004 r.:

Ustawa z dnia 1 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. Nr 91, poz. 869) wprowadzono możliwość korzystania z już rozpowszechnionych utworów dla dobra osób niepełnosprawnych, jeżeli to korzystanie odnosi się bezpośrednio do ich upośledzenia, nie ma zarobkowego charakteru i jest podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia.

X. Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 roku** (Dz.U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319).
- 2) **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn.zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym** (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn.zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa** (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn.zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym** (Dz.U. Nr 88, poz. 985 z późn.zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta** (Dz.U. Nr 113, poz. 984 z późn.zm.).
- 7) **Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw** (Dz.U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1547 z późn.zm.).
- 8) **Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz.U. Nr 46, poz. 499 z późn.zm.).
- 9) **Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz.U. z 2000 r. Nr 47, poz. 544 z późn.zm.).
- 10) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2002 r. w sprawie powołania Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego** (Dz.U. Nr 13, poz. 124 z późn.zm.).
- 11) **Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych** (M.P. Nr 50, poz. 475).

Akty prawne regulujące ww. prawo osób niepełnosprawnych, wydane w roku 2004 m.in.:

Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz.U. Nr 25, poz. 219), w której znalazły się rozwiązania dotyczące dostępności dla wyborców niepełnosprawnych lokali komisji wyborczych oraz umożliwiające wybór osobie niepełnosprawnej obwodu głosowania na obszarze gminy.